MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti

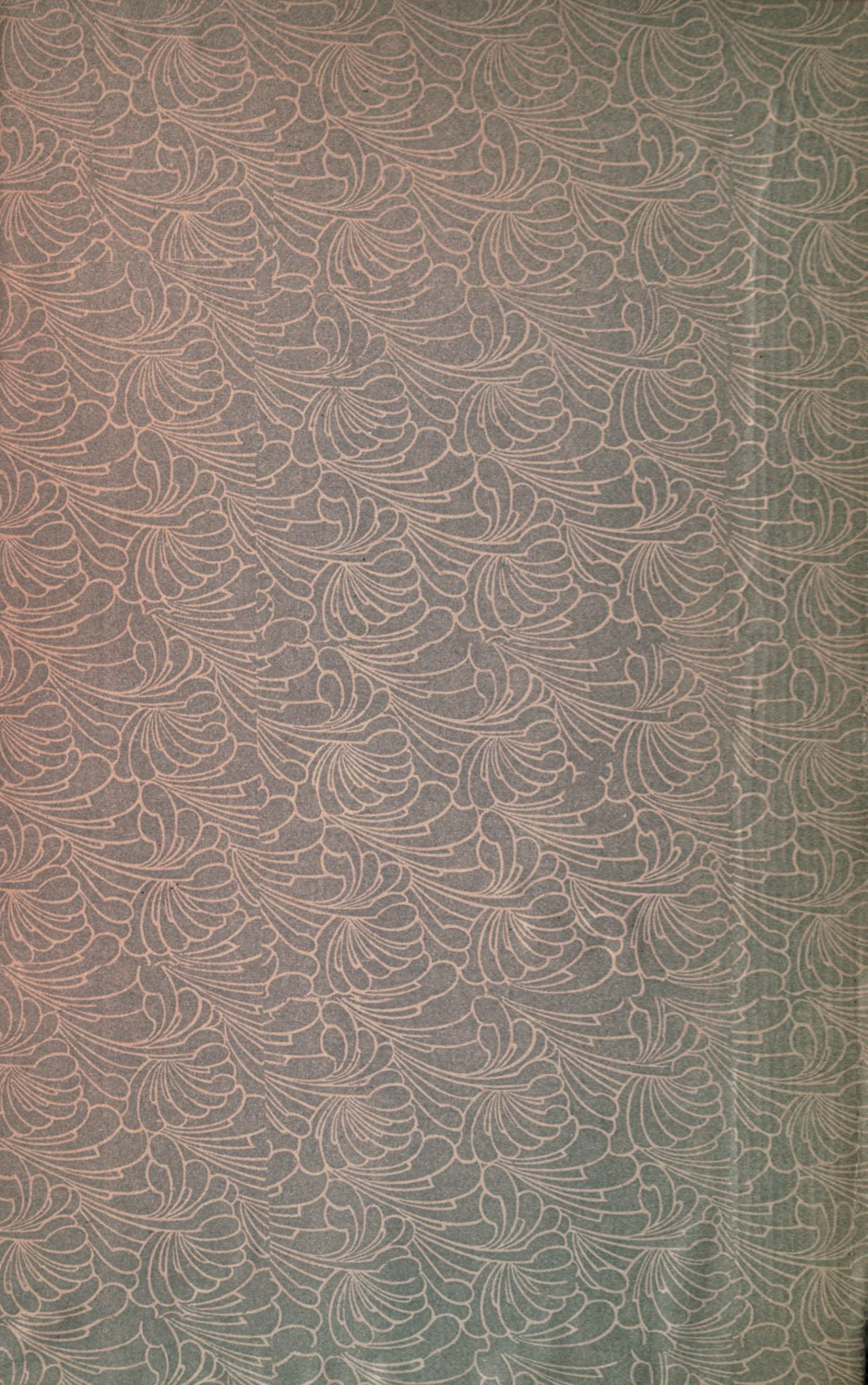
MIKSZÁTH KÁLMÁN

23

Jókai Mór

Mire megvénülünk

I. Kötet

MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti és bevezetésekkel ellátja

MIKSZÁTH KÁLMÁN

23. KÖTET

MIRE MEGVÉNÜLÜNK

írta

JÓKAI MÓR

I.

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT
magyar irod. intézet és könyvnyomda
1909

MIRE MEGVÉNÜLÜNK

REGÉNY

IRTA

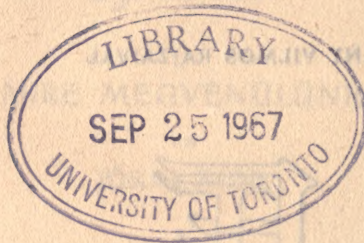
JÓKAI MÓR

ELSŐ KÖTET

POGÁNY VILMOS RAJZAIVAL

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT
magyar irod. intézet és könyvnyomda
1909

Franklin-Társulat nyomdája.

I.

„DEZSŐ NAPLÓJA.”

Én voltam akkor tiz éves, a bátyám, Loránd, tizenhat éves; édes anyánk még fiatal volt és apánk, bizonyosan tudom, hogy nem volt több harminczhat évesnél. Nagyanyánk, apám anyja, szintén ott lakott velünk; és volt akkor hatvan éves. Szép sűrű fehér haja volt, tiszta fehér, mint a hó. Gyermekkoromban sokat gondolkoztam rajta, milyen nagyon szerethetik az angyalok azokat, a kiknek ilyen szép fehérre mossák a hajukat, akkor még azt hittem, hogy az embernek a sok örömtől lesz fehér a haja.

Az igaz, hogy nem is volt semmi bánatunk, egész családunknál bizonyos titkos egyetértés látszott szerződésileg megállapítva lenni, mely szerint mindenki kötelezte magát a többieknek lehető legtöbb örömet s lehető legkevesebb bánatot okozni.

Soha sem hallottam, hogy valaha pörölt volna valaki a házunknál.

Soha sem láttam duzzogó arczot, tegnapról mára

eltett haragot, szemrehányó tekintetet semmi viszonylatban; anyám, nagyanyám, apám, bátyám és én, úgy éltünk, mint a kik egymás gondolatát is értik, s csak abban versenyeznek, hogy ki szereti jobban a másikat s kit jobban a többi közűl?

Hogy az igazat megvalljam, mégis legjobban szerettem az egész családunkban a bátyámat. Ez természetesen nem annyit tesz, hogy kétségbe ne ejtett volna az a kérdés, hogy ha meg kellene a négy közől háromtól válnom, s csak egyet tarthatnék meg magamnak, melyiket választanám? hanem ha úgy mind együtt maradhatunk szépen a végtelen, kigondolhatatlan időkig, hogy soha közőlünk senki meg ne haljon, el ne váljon, hát akkor csak a bátyámmal szerettem volna mindig együtt járni.

Olyan jó is volt hozzám. Kicsiny, porbanjátszó gyerek koromban már ő fogta a kezem, hogy el ne essem, ő játszott velem gyermekjátékokat, mik őt nem mulattatták, csak engemet: tőle tanúltam az ábéczé legelső betűit játszva megismerni; vele jártam fel a kisvárosi iskolába, hol ő már nagy diák volt; s ha őt korábban haza eresztték a leczkéről, megvárt az iskola udvarán, hogy egyedül ne menjek haza. Mikor ráért, nekem játékszereket faragott, rajzolt, épített, ragasztott, minden képzelhető anyagból; mintha egyébre sem volna gondja, mint nekem örömet szerezni. Ha csínyt tettem, nem árult be, ha kisült rám, kimentett, sokat magára is vállalt. Minden gyermek elkényesül, durczás, nyűgös lesz, ha látja, hogy nagyon szeretik, én is az voltam; s ő minden rosszalko-

dásomat tűrte csendes vérrel; soha vissza nem ütött, pedig én hányszor megtéptem a haját; hanem ha valami rossz cseléd, vagy pákosztos iskolasuhancz megriasztott, a mi nálam könnyen állt, akkor haragba jött, és nem kimélt senkit. Iszonyú erős volt. Én nem hittem, hogy a városban legyen nálánál erősebb ember. Iskolatársai rettegtek öklétől, s nem mertek vele kikötni soha; pedig nem látszott valami izmosnak; inkább karcsú volt és gyöngéd arczú, mint egy leány.

Még most is csak ő róla tudok beszélni!

Ott hagytam el, hogy a mi családunk igen boldog volt.

Szükséget nem szenvedtünk; szép házunk volt, kényelmünk ott benn, a cseléd is jóllakott nálunk, s ha ruhánk szakadt, újat kaptunk helyette; s hogy jó barátaink is voltak, azt minden névnap alkalmával tapasztalhattam, mikor zengett a házunk az ismerősök jókedvétől; s hogy a városban tiszteltek bennünket, azt láthattam abból, hogy mikor apámmal végigmentünk az utczán, minden ember köszönt: a mire én akkor nagyon sokat adtam.

Apám igen komoly férfi volt; csendes, kevés beszédű ember. Halvány arcza volt, hosszú fekete bajusza és sűrű szemöldei. Ha egyszer-egyszer összehúzta azokat a szemöldeit, meg lehetett rettenni tőle; hanem neki gondja volt rá, hogy senki se rettegjen tőle: esztendőben egyszer történt az, hogy valakire haragosan nézett. Hanem jókedvűnek nem láttam soha. Mikor a legvidámabb lakomák voltak is nálunk: vendégeink hahotával nevet-

tek egy-egy vidám ötleten; ő pedig úgy ült ott az asztal végén, mint a ki nem is hallotta azt. Ha édes anyánk nyájasan vállára borult, ha bátyám megcsókolta arczát, ha én ölében ténferegtem, s kérdezősködtem, a hogy gyermekek szoktak, megfelelhetetlen tárgyakról: olyankor szép méla szemei oly kimondhatatlan szeretettől sugárzottak, oly bűbájos édesség áradt azokból alá; de mosolygás az sem volt soha, meg nem nevetteté őt senki.

Nem is volt az az ember, a kinek ha a bor, vagy a jókedv megoldja nyelvét, akkor bőbeszédű lesz, elmond mindent, a mi szivén van; beszél jövőről, múltról, igér, fenyeget, dicsekedik; neki nem voltak fölösleges szavai.

És még valaki volt ilyen komoly a családunkban, a nagyanyám; ő is épen ily hallgatag volt, ő is épen így őrizkedett sűrű szemöldeit összevonni; pedig azok már akkor fehérek voltak; épen így őrizkedett haragos szót kiejteni; és épen így nem tudott nevetni, mosolyogni; hanem a helyett sokszor vettem észre, hogy szemei szüntelen az ő arczán függnek; és néha az a gyermekes gondolatom támadt, hogy apám azért viseli magát olyan komolyan, mert tudja, hogy az édes anyja nézi.

Ha aztán véletlenül szemeik összetalálkoztak, úgy látszott, mintha kitalálták volna egymás gondolatát; valami régi-régi eltemetett gondolatot, a mit ők együtt őriznek, s gyakran láttam, hogy öreganyám fölkelt néha örök kötése mellől, s mikor apám úgy elmerengve ült közöttünk, s alig vette észre, hogy anyám, bátyám és én mellette

vagyunk, hizelgünk és alkalmatlankodunk neki; nagyanyám megcsókolá homlokát, mire apám hirtelen más arczot látszott ölteni, nyájasabb lett, beszélgetni kezdett velünk; erre aztán nagyanyám újra megcsókolá s visszatért kötéséhez.

Erre én mind csak most emlékszem vissza, akkor nem találtam benne semmi különöst.

Egy este mindnyájunkat meglepett az, hogy apánknak szokatlanul jó kedve támadt.

Mindnyájunkhoz igen gyöngéd, nyájas volt; Loránddal sokáig elbeszélgetett, kikérdezé tanulmányaiból, közlötte vele, a mit még hiányosan tudott; engemet lábaihoz ültetett, s fejemet simogatta; kérdéseket intézett hozzám latinul s megdicsért, hogy azokra helyesen tudtam felelni; édes anyánkat többször megcsókolá, s vacsora multával vidám történetkéket mesélt a régi időkből, s mikor azokon elkezdtünk nevetni, ő is velünk nevetett.

Olyan jól esett nekem, hogy egyszer valahára apámat nevetni láttam. Olyan új volt ez rám nézve, hogy szinte reszkettem bele az örömtől.

Csak öreganyánk maradt komolyan. Mentől derültebb arcza lett apámnak, az ő fehér szemöldei annál jobban összehúzódtak; szemeit soha egy perczre is le nem vette apám arczáról, s valahányszor az vidám, derült arczával felé tekintett, nagyanyám mindig fázósan összeborzadt.

Nagyanyám nem is hagyhatta szó nélkül apám szokatlanul felhangolt kedélyét.

— Milyen jó kedved van ma, édes fiam!

— Holnap kiviszem a gyermekeket falura;

annak mindig előre szoktam örülni; — válaszolt rá apám.

Falura megyünk! Ez nekünk is kedves hang volt. Odafutottunk apánkhoz, kezet csókolni érte; milyen boldoggá tett bennünket ez igérettel! Látszott is arczán, hogy ő azt tudja jól.

— Épen azért feküdjetek le jókor, hogy el ne aludjátok a reggelt; a kocsi hajnalban már itt lesz. Azzal elbúcsuzott tőlünk, megcsókolt mind a kettőnket, s mi elmentünk hálószobánkba lefeküdni.

A lefekvés csak könnyű, de az elalvás nehéz, mikor az ember még gyermek és azt igérik, hogy holnap kiviszik falura.

Volt egy kedves szép falusi jószágunk, nem messze a várostól, a bátyám is úgy szeretett ottan. Rá nézve is kettős ünnep volt az, mikor sátoros ünnepeken atyánkkal kimentünk oda.

Anyánk és nagyanyánk, nem tudtuk miért, soha sem jöttek velünk; azt mondták, hogy nem szeretnek falun.

Mi úgy csodálkoztunk ezen: nem szeretni falun? a mezőn, a virágos réten járni; a drága illatos levegőt szívni; a szép, okos, hasznothajtó házi állatokat maga köré gyűjteni? Lehet-e olyan ember a világon, a ki ezt ne szeresse? Gyermek, tudom, hogy nincs.

Alig tudtunk aludni bátyámmal együtt. Én kifogyhatatlan voltam a holnapi öröm elszámlálásában. Vajjon gondját viselték-e a virágos kertünknek odakinn? Milyen nagyra megnőhetett már azóta a tarka borju? valjon megismer-e még? el-

veszi-e kezemből a sós kenyeret? A galambjaim azóta hogy megszaporodhattak! A cseresznye is érik a kertben, meg a szamócza; a szépit anyánknak fogjuk haza hozni!

Bátyám meg a vadászatnak örült. Hogy fogja bejárni az erdőt, a nádast, milyen szép zöld nyakú vadkacsákat fog lőni! mennyi tarka madártojást hoz nekem majd haza.

— Oh én is elmegyek veled.

— Dehogy jösz! valami bajod eshetnék. Te addig otthon a kert alatt horgászol a patakban, s fogsz apró halacskákat.

— S azokat délre megsütjük!

Oh, milyen jó lesz!

Nagyon sokáig nem tudtunk egymástól elaludni: hol egyikünknek, hol másikunknak jutott valami eszébe, a mit még fel kellett emlegetni. Oh mennyi öröm vár ránk holnap!

Nagy csoda lesz, ha egész éjjel azzal nem álmodunk.

Késő éjjel valami nagy csattanás riasztott fel álmomból. Az igaz, bogy mindig puskával álmodtam. Lorándot láttam vadászni s féltettem, hogy meg találja lőni magát.

— Mit lőttél Loránd! — kérdezém félálmosan.

— Maradj csendesen! — szólt bátyám, ki a mellettem való ágyban feküdt, s a csattanásra fölkelt. Megnézem, mi történt odakinn? — Ezzel kiment.

Több szoba választotta el hálószobánkat szülőinkétől; nem hallhattam semmi neszt: csak hogy az ajtókat nyitogatták itt is, ott is.

Nemsokára visszatért Loránd. Azt mondta, hogy csak aludjam csendesen tovább. Nagy szél támadt, az egy nyitva maradt ablakot becsapott, az üvegek mind összetörtek, az szólt olyan nagyot.

És ezzel elkezdett öltözködni.

— Minek öltözöl fel?

— Hát a tört ablakot be kell csinálni valamivel, hogy a szél be ne fújjon rajta: édes anyánk hálószobájában van az. Csak te aludjál csendesen.

Azzal fejemre tette a kezét; olyan volt ez a kéz, mint a jég.

— Hideg van odakinn, Loránd?

— Nincs.

— Hát mért reszket úgy a kezed?

— Igaz. Nagyon hideg van. Aludjál, kis Dezső.

A mint azután egy közbülső ajtót távoztában perczre nyitva hagyott, az alatt áthangzott hozzám anyám kaczagása. Az az ismerős, csengő, édes hang, a mi a naiv kedélyű nőket úgy jellemzi, a kik gyermekeik között maguk a legnagyobb gyermekek.

Valjon min kaczaghat anyám olyan nagyon ily késő éjszaka? Hogy az ablak kitört?

Még akkor nem tudtam, hogy van egy irtóztató betegség, a mi a nőket pokoli kínnal rohanja meg, s e szívtépő kínok között folyvást nevetni kényszeríti.

Megnyugodtam abban, a mit bátyám mondott s erővel arczra fordultam vánkosomba, hogy szemeimet álomra kényszerítsem.

Késő reggel volt már, mire fölébredtem ismét. Akkor is bátyám költött fel. Ő már egészen fel volt öltözve.

Nekem a falura menetel jutott eszembe.

— Itt már a kocsi? Miért nem költöttél fel hamarább? Lám, te már fel is öltöztél.

Azzal én sietve fölkeltem, s elkezdtem öltözni, mosdani.

Bátyám segített öltöznöm és sok gyermekes fecsegésemre nem szólt semmit. Nagyon komoly volt, és mindig olyan helyre nézett, a hol nem volt semmi látni való.

— Bántott valaki, Loránd?

Bátyám nem felelt semmit, csak odahúzott térdei közé s hajamat megfésülé. Ingem gallérja a nyakkendő alá volt gyürődve, azt megigazította; és folyvást olyan szomorúan nézett reám.

— Van valami bajod, Loránd?

Még a fejével sem intett, sem azt, hogy «van», sem azt, hogy «nincs»; csak csendesen kötötte nyakkendőmet csokorba.

Volt egy kék viktoria dolmánykám, piros hajtókával és apró pitykékkel. Én azt akartam felvenni; Loránd pedig a sötétzöld ünneplő kabátomat akarta rám adni.

Én ellenkeztem vele.

— Hiszen falura megyünk! oda a pitykés dolmány épen jó lesz. Miért nem adod azt ide? Mert neked nincs olyan!

Loránd nem szólt semmit, csak rám nézett azokkal a nagy szemrehányó szemeivel. Nekem aztán nem kellett több; rám hagytam adni a sötétzöld kabátot. Hanem azért még mindig duzzogtam miatta.

— Hiszen úgy felöltöztetsz, mintha examenre mennénk, vagy temetésre.

Erre a szóra Loránd egyszerre magához szorított, ölébe ragadt, letérdelt elém és elkezde hevesen sírni, de oly zokogva, hogy a könyei összenedvesitették hajamat.

— Loránd! mi bajod? Loránd! — kérdezém én ijedten, de ő nem tudott szólni a sírás miatt. Ne sírj, Loránd! Én bántottalak? Ne haragudjál.

Mikor aztán sokáig sírt, és folyvást átölelve tartott, egyszer nagy, reszkető sóhajtással lélekzetet vett és halkan rebegé fülembe:

«Meghalt az atyánk.»

Én olyan gyermek voltam, a ki nem tudott sírni: csak a férfikor tanított meg rá.

Olyankor, mikor sírnom kellett volna, csak azt éreztem, mintha valami féreg fúrna a szívembe s valami bágyadás fogott el, a mitől nem éreztem semmit, a mi rendes öt érzékkel kivehető; — bátyám sírt helyettem is. Utoljára aztán megcsókolt, s kért, hogy jőjjek magamhoz.

Hiszen én magamnál voltam, láttam, hallottam mindent; de úgy nem volt rám hatása semminek, mint egy darab fára.

Szerencsétlen természetem volt; nem birtam semmivel mutatni, a mi fáj.

De olyan nagy is volt ez a gondolat, hogy az én eszem nem birta még azt végig érni.

Hogy az atyánk meghalt!

Tegnap este még velünk beszélt, még megölelt,

Megbalt az atyánk!

megcsókolt; azt igérte, hogy kivisz falura és ma már nincs sehol, meghalt.

Lehetetlen ezt felfogni! Gyermekkoromban sokat tépelődtem azzal a gondolattal, hogy mi van a világ végén túl? Az űr! Hát azt az űrt mi veszi körül? Hát azontúl van-e még valami? Sokszor az őrüléshez voltam közel a tépelődés miatt. Most ugyanez az észvesztő kábulat fogott körül. Hogyan lehessen az, hogy az apám meghalt?

— Menjünk anyámhoz! — ez volt legközelebbi gondolatom.

— Majd utána megyünk. Ő már elutazott.

— Hová?

— Falura.

— Miért utazott el?

— Mert beteg.

— Hát miért kaczagott az éjjel úgy?

— Mert beteg.

Ez még inkább megfoghatatlan volt az én eszemnek.

Ekkor egy gondolatom támadt. Arczom hirtelen felderült.

— Loránd! Hiszen te tréfálsz; te bolondozol velem. Csak rám akartál ijeszteni. Mi mind megyünk ki falura, mulatni: s te csak az álmot akartad kiverni a szemeمből azzal, hogy atyánk meghalt.

Loránd e szóra összekulcsolta fején kezeit, s a mozdulatlan fájdalom torzulatával arczán, nyögé:

— Oh Dezső, ne kínozz! ne kínozz ezzel a nevető arczczal!

És azután még jobban megijedtem, elkezdtem reszketni, átöleltem egyik karját s könyörögtem neki, hogy ne haragudjék: hiszen én elhiszem, a mit mondott.

Láthatta, hogy elhiszem, mert minden tagom reszketett.

— Jerünk oda hozzá, Loránd.

Bátyám merően rám nézett, mintha eliszonyodott volna attól, a mit mondtam.

— Atyánkhoz?

— Oda. Hátha én szólok hozzá és fölébred.

Loránd két szeme olyan lett erre, mint a tűz. Látszott, hogy valami nagy könyhullatás rohamát tartóztatta erővel vissza. Azután fogai közül mormogá:

— Ő nem ébred fel többé.

— Meg szeretném őt csókolni.

— A kezét.

— A kezét és az arczát.

— Csak a kezét szabad megcsókolnod: — monda bátyám szilárdul.

— Miért?

— Mert én mondom! — felelt keményen.

E szokatlan hang egészen megriasztott: azt mondtam neki, hogy szót fogadok; csak vigyen át atyámhoz.

— Jer hát. Add kezedet.

S azzal kézen fogva vezetett két szobán keresztül. A harmadikban nagyanyánk jött ránk szembe. Nem láttam arczán semmi változást, csak sűrű fehér szemöldei voltak mélyen összevonva.

Loránd odament hozzá s lassan suttogott hozzá valamit, a mit én nem hallhattam, de jól láttam, hogy rám integetett szemével.

Nagyanyám csendesen inte fejével, hol helyeslően, hol tagadóan; azután odajött hozzám, fejemet két keze közé fogta s sokáig nézett arczomba, fejét csendesen ingatva.

Csendesen rebegé:

— Épen ilyen volt gyermeknek.

Azzal levágta magát arczczal a földre és sírt.

Loránd megfogta kezemet s vont ki magával a negyedik szobába.

Ott volt a koporsó. Még nyitva volt; csak a szemfedővel volt végig leterítve.

Ma nincs még annyi erőm, hogy le tudjak írni egy koporsót, melyben atyámat láttam kiterítve; sokan tudják, mi az? és senki sem akarja tőlem megtanulni.

Csak egy öreg asszonycseléd volt a szobában, senki más nem virrasztott.

Bátyám magához ölelte fejemet s úgy álltunk ott sokáig; mintha mi is, és minden, a mi ebben a szobában van, meg lett volna halva.

Egyszer aztán azt mondta a bátyám, hogy már most csókoljam meg atyám kezét s aztán menjünk.

Szót fogadtam neki, ő felemelte a szemfedő szegélyét s én két viaszsárga kezet láttam összetéve, mikben rá nem ismertem volna azokra az erős, izmos kezekre, miknek gömbölyű ujjain kicsiny koromban annyiszor játszottam a megbámult czímeres gyűrűkkel, egyikről a másikra húzva fel azokat.

Megcsókoltam mindkét kezét. Az olyan jól esett!

Azután fájó kérdéssel tekintèk fel bátyámra: szerettem volna arczát is megcsókolni. Ő elérté tekintetemet s elvont onnan.

— Jer velem. Ne maradjunk tovább.

És az nekem oly nagyon fájt!

Bátyám azt mondta, hogy várjak szobámban, és ki ne mozduljak addig, míg ő a kocsikat elrendezi, melyek bennünket elfognak szállítani.

— Hová?

— Ki, a falura. Itt benn maradj, sehova ne menj. Még ezenfelül rám is zárta az ajtót.

Ezen aztán én úgy elgondolkoztam. Miért megyünk mi most falura, ha atyánk halva fekszik? Miért kell nekem addig a szobában maradnom? Miért nem jön semmi ismerősünk felénk? Miért suttognak olyan csendesen a ház körül járók? Miért nem harangoznak, ha ilyen nagy halott van a háznál?

Mindez egészen zavarttá tette agyamat: semmire sem birtam magamnak választ adni, és senki sem jött felém, a kitől valamit kérdezhettem volna.

Egyszer, nagy sokára (nekem úgy tetszett, hogy hosszú idők múltak el, meglehet, hogy tán csak néhány óranegyed volt az) ott tipegett el a folyosó ablaka előtt a vén asszonycseléd, ki az imént odabenn virrasztott. Bizonyosan más váltotta fel.

Az ő arcza most is olyan közönyös volt, mint mindennap. Szemei ki voltak ugyan sírva, hanem hiszen én mindennap láttam őt sírni, ha jó kedve

volt; ha rossz kedve volt; nem tett nála különbséget.

Az ablakon keresztül megszólítottam.

— Zsuzsi néni, jöjjön ide!

— Mi kell, édes kis Dezsőkém?

— Zsuzsi néni, mondja meg nekem igazán, miért nem szabad nekem az atyám arczát megcsókolnom?

A vén cseléd vállat vont, s cynikus egykedvűséggel felelt rá:

— Bolond maga, kicsi Dezső. Azért, mert — nincs neki feje, szegénynek.

Nem mertem visszatérő bátyámnak megmondani, mit hallottam az öreg Zsuzsitól.

Azt mondtam neki, hogy a hideg lel, mikor azt kérdezte, hogy mért reszketek olyan nagyon?

Azután csak rám adta köpenyemet s azt mondta, menjünk a kocsihoz. Kérdeztem, hogy nagyanyánk nem jön-e velünk? ő azt felelte, hogy az még hátul marad. Mi ketten ültünk az egyik kocsiban; egy másik még várakozott az ajtóban.

Nekem úgy tetszett az, mintha csak álmodnám. Az esős, borongós idő, a mellettünk elmaradó házak, az emberek, kik csodálkozva néztek ki az ablakon, egy-egy ismerős arcz, ki mellettünk elhalad s ránk bámultában elfelejt köszönteni; mintha mindenik kérdezné magában: miért nincs e fiuk apjának feje? Azután a hosszú jegenyefasorok a város végén, miket úgy hajtogat a szél, mintha valami nagy, nehéz gondolat alatt csóválnák fejeiket; és mormogó habok a híd alatt, a min keresztül

mentünk, mintha azok is tanakodnának valami mély titok fölött, a mi annyiszor volt rájuk bízva és a mit még senki sem talált ki: miért nincsen némely halottnak feje?

Úgy öntözött, úgy borzasztott valami, hogy ez iszonyú kérdéssel bátyámhoz forduljak. Legyőztem a rémet, nem kérdeztem meg. Sokszor mondják azt a gyermekeknek, kik hegyes kést tartanak szemeik elé, vagy magas hídról néznek le a vízbe: «Vigyázz, mert az ördög megtaszít», úgy éreztem én magamat ezzel a kérdéssel; kezemben volt a fogója, szívemnek állt a hegye, párkányán ültem, lenéztem az örvénybe; úgy hítt valami, hogy taszítsam az elevenbe, szédüljek bele. Meg tudtam magamat tartóztatni.

Az egész úton nem beszéltünk bátyámmal semmit.

Falusi lakunkba érve, házi orvosunk jött elénk és azt mondta, hogy anyánk még rosszabbul van, mint eddig; látásunk csak nehezítené baját, jó lesz, ha szobánkban maradunk.

Két óra mulva utánunk megjött nagyanyánk is. Megérkeztével nagy suttogás támadt a háziak között, mintha valami rendkívülihez készülnének, a mit nem kell az egész világnak megtudni. Azután nagy hirtelen, a szokottnál korábban ebédhez ültünk, senki sem tudott enni, csak úgy néztük végig az egészet. Azután bátyám is sugdosni kezdett nagyanyámmal. A mint egyes szavakból kivehettem, arról beszéltek, hogy vigyen-e puskát magával, vagy sem? Loránd akart vinni, nagyanyám ellen-

zette. Végre mégis megegyeztek abban, hogy vihet magával puskát és lőszert, de addig ne töltse meg a fegyvert, míg szükségét nem látja.

Én ezalatt csak úgy támolyogtam egyik szobából a másikba. Látszott, hogy mindenkinek volt valami nagyobb gondja annál, hogy velem foglalkozzék.

Délután azonban, mikor bátyámat készülődni láttam az útra, a kétségbeesés erőt vett rajtam:

— Vigy engemet magaddal.

— Hisz azt sem tudod, hová megyek?

— Nem bánom, akárhová: csak vigy magaddal; mert én nem tudok itt magamban maradni.

— Majd megkérdem nagyanyánktól.

Bátyám néhány szót váltott nagyanyámmal, s azzal visszajött hozzám.

— Velem jöhetsz; vedd a pálczádat és köpenyedet.

Ő puskáját vállára vetette s kutyát is hozott magával.

Ez a gondolat azután megint újból kínzott.

«Apám meghalt, és mi ma délután vadászni megyünk, nagyanyánk engedelmével, mintha semmi sem történt volna.»

A kertek alatt mentünk le, az agyagvermek hosszában: bátyám olyan utat látszott keresni, a hol nem találkozunk senkivel. A vizslát pórázon vezette, hogy el ne kalandozzék.

Nagy utat mentünk, a tengeri-földek és csalitok között barangolva, a nélkül, hogy Lorándnak csak egyszer is eszébe jutott volna a puskát leemelni

válláról; csak a földet nézte mindig; s a kutyáját csitította, mikor az neki akart indulni a cserkészésnek.

E közben jó messze eltávoztunk a falutól.

Én jól elfáradtam már, de azért egy szóval sem mondtam, hogy térjünk vissza; inkább mentem volna világ végtelen végéig, minthogy hazatérjünk.

Már alkonyodott, mikor egy kis nyárfaerdőbe értünk; ott bátyám azt mondta, hogy pihenjünk meg. Leültünk egymás mellé egy levágott faderékra.

Bátyám megkinált valami sülttel, a mit számomra hozott tarisznyájában. Milyen rosszul esett az nekem; ő azt hiszi, hogy én éhes vagyok. A sültet aztán odaadta a vizslának, a vizsla félrement vele a bokorba, s ott elkaparta a haraszt közé. Az sem volt éhes.

Ott azután elnéztük, mint megyen le a nap? Falunkból a tornyot sem láttuk már, olyan messzire eljöttünk s én még sem kérdeztem, hogy nem térünk-e még vissza?

Az idő egyre borongós volt, csak naplement után nyiltak meg a felhők, hogy a lemenő nap viharjósló vörös tüzével elboríthassa az eget; a szél egyre fújt. Én azt mondtam bátyámnak, hogy csunya szél fúj s ő azt mondta rá, hogy az nekünk jó.

Hogy mire jó nekünk ez a nagy szél? azt nem birtam kitalálni.

Mikor aztán az ég lassankint a tűzvörösből lilaszínre, a lilaszínből szürkére, a szürkéről feketére vált, akkor bátyám megtöltötte puskáját s a vizslát

elbocsátá a pórázról. Kezemet megfogta s azt mondta, hogy már most ne szóljak semmit, hanem maradjak mozdulatlan.

Így vártunk hosszú ideig a zúgó éjszakában.

Én törtem rajta a fejemet, mi oka lehet annak, hogy mi most itt vagyunk?

Egyszer vizslánk a távolból elkezdett üvölteni.

Olyan üvöltés volt az, a milyent soha nem hallottam tőle.

Néhány percz mulva nyargalva jött hozzánk vissza; sírva, nyihogva ugrált reánk, kezeinket nyalta, s aztán megint tova futott.

— Most már jerünk! — szólt Loránd puskáját karjára vetve.

Sietve haladtunk a kutya nyomán, s nemsokára kiértünk az országútra.

A sötétben egy szénás szekér, négy ökörtől vonva, csendesen haladt végig.

— Dicsértessék az úr Jézus! — szólt az öreg béres, megismerve bátyámat.

— Mind örökké.

Kevés vártatva azt kérdé tőle: nincsen semmi?

— Nem kell félni, nem lesz semmi.

Azután csendesen ballagtunk a szénás szekér mögött.

Bátyám levette fövegét, úgy ment; azt mondta: nagyon melege van.

Az öreg béres egyre hátramaradt hozzánk.

— Nem fáradt el, Dezső úrfi? — kérdezé — felülhetne a szekérre.

— Mit gondol, János? szólt bátyám; — erre a szekérre!

— Igaz. Igazság. — Szólt az öreg szolga; csendesen keresztet vetett magára s előre ment az ökreihez.

Mikor a faluhoz közel értünk, az öreg János ismét odajött hozzánk.

— Már most jobb lesz, ha az úrfiak a kertek alatt kerülnek haza; én így egyenesen magamban könnyebben átmegyek a falun.

— Gondolja, hogy most is strázsálnak? — kérdezé bátyám.

— Persze. Tudják már. Nem lehet nekik rossz néven venni: a szegény jámboroknak tíz esztendő alatt kétszer verte el határukat a jég.

— Ostobaság! — felelt rá bátyám.

— Meglehet; — sóhajtá fel a pórcseléd. — Hanem a szegény ember már azt hiszi.

Loránd megtaszította a bérest könyökkel s rám mutatott, hogy ne beszéljen én előttem.

Az én agyam aztán csak még zavartabb lett erre.

Loránd azt mondta az öreg béresnek, hogy majd a kertek alá fogunk kerülni; azonban, midőn az jól előre haladt a szekérrel, mi csak ismét nyomába mentünk s követtük nagy távolban egész odáig, hol a faluban a legvégső házsor kezdődik. Bátyám itt egyre óvatosabban kezde körültekintgetni, s jól hallám a sötétben, a mint puskájának egyik sárkánya kettőt kattant.

A szekér csendesen ment előttünk a falu hosszú utczáján végig.

A helység háza felől mintegy hat vasvillás ember jött szemközt.

Bátyám azt mondá, hogy vonuljunk be egy sövény mögé, s rám parancsolt, hogy a kutyánk száját fogjam össze, nehogy ugatni találjon, mikor azok elhaladnak.

A vasvillás őrök elmentek a szekér mellett, elhaladtak előttünk is; hallottam, a mint az egyik azt mondta a másiknak:

— Lám, ez az átkozott szél is azért fúj most ilyen nagyon!

Miért? De hát miért?

A mint azok elhaladtak, bátyám megfogta kezemet s azt mondta: No már most siessünk, hogy előbb otthon legyünk, mint a szekér.

Azzal végigfutott velem a zsellérház hosszú udvarán, egy sövényen keresztül emelt, maga is utánam mászott; azután még egy pár idegen kerten mentünk keresztül, mindenütt a sövényt áthágva; míg végre saját kertünkbe jutottunk.

De hát Istenem, vétettünk mi valamit, hogy így futunk, hogy így bujdoklunk?

Mire az udvarra értünk, a szekér is épen beért. Három béres várt rá az udvaron, azok mindjárt betették utána a kaput.

Nagyanyánk kinn állt a folyosón s megcsókolt bennünket, mikor megérkeztünk.

Azután pedig rövid suttogás támadt bátyám és a cselédek közt; mire azok villáikat fogták s elkezdték a szénát lehányni a szekérről.

Nem érnének-e erre nappal?

Nagyanyám leült egy padra a folyosón s fejemet ölébe fogta; Loránd lekönyökölt a folyosó párkányára s a munkát nézte.

A szénát egyre hányták, a nagy szél a folyosóig hordta a polyvát, senki sem mondta nekik, hogy vigyázzanak jobban.

Olyan rejtélyes volt nekem ez az éjszakai munka.

Egyszer csak azt láttam, hogy Loránd bátyám megfordult álló helyéből, s elkezdett sírni; arra nagyanyám felugrott; egymás keblére borultak; én odafogóztam mindkettőnek a ruhájába és rettegve néztem fel rájuk. — Még csak egy lámpa sem égett a folyosón.

— Csitt! — sugá nagyanyám; — ne sírj oly hangosan. Ő maga is elfojtá zokogását. Jerünk!

Azzal megfogta kezemet s bátyám vállára támaszkodva lejött velünk együtt az udvarra, a szekérig, mely a kertajtó előtt állt.

Kétfelől nagy halom széna takarta azt el szem elől; csak akkor lehetett rá látni, mikor a hátuljához értünk.

Azon a szekéren volt apám koporsója.

Tehát ez volt az, a mit mi éjnek éjszakáján a faluba beloptunk; a mit bujdokolva kisértünk, a mit rejtegettünk; a miről suttogva beszéltünk; a mit titokban sirattunk. Apám koporsója.

A négy béres leemelte azt a szekérről, s azután vállra véve vitte a kert felé. Mi mentünk utána, fedetlen fővel és hallgatva.

Kertünkön kis patak folyt keresztül; e patak

mellett volt egy kis gömbölyű épület, melynek czifra vasajtaját én soha sem láttam nyitva.

Kicsiny gyermekkoromtól fogva, mikor még nem birtam felkelni a földről, ha egyszer leültem, emlékemben van ez a kis kerek épület.

Mindig úgy szerettem, úgy féltem közelében; úgy akartam tudni, mi lehet abban belül? Zubbonyos kis fiú voltam, mikor a szines kavicsokat kiszedtem vakolatából s játszottam velük a porban, s ha egy kavicscsal meghajítottam a vasajtót, elfutottam a zengéstől, a mit az ütésre adott.

A vad borostyán köröskörül befutotta az épületet, lehajlott már az ajtajára is, belefonta magát a kilincsbe, s az ajtófélbe kapaszkodott; és én úgy elgondolkoztam rajta, hogy micsoda csendes ház lehet az, a minek az ajtaját így elszőheti a repkényinda, hogy abba nem járnak soha?

Nagyobb gyermek koromban megint csak ez épület körül játszottam sokat s észrevettem, hogy ennek a homlokára nagy betük vannak írva, a miket a repkényinda csak félig-meddig födött el, s ekkor úgy óhajtottam megtudni, hogy mit tesznek azok a betűk?

A mint a legelső ünnep jött, mikor én már a betűket ismertem s ismét kivittek jószágunkra: egymásután raktam a rejtélyes házikó feliratának öreg betűit s kiszótagoltam magamban.

Nem juthattam az értelmükhöz, idegen nyelven szóltak.

De annyiszor leírtam e szókat a porba, mígnem értettem is:

«NE NOS INDUCAS IN TENTATIONEM.»

Egy évvel hamarább, mint iskolatársaim, iparkodtam feljutni az akkor úgy hítt «diák osztályba», a hol latinul tanítanak.

A legelső elemi ismereteimmel a latin nyelvtanban arra indultam el, hogy ez ismeretlen mondat értelmét felfedezzem.

«Ne vigy minket a kisértetbe.»

Az Úr imájának egy mondata ez, a mit ezerszer elmondtam én is, és most még kevésbbé értettem, hogy mit tesz az, mint eddig.

Hanem annál inkább kezdett bennem valami babonás irtózat támadni azon épület iránt, mely ajtaja fölött azt a mondatot viselé, hogy őrizzen bennünket az isten a kisértetektől.

Talán épen itt laknak a kisértetek?

Tudjuk, hogy a gyermekek mit értenek a kisértetek alatt.

Ma azután nyitva láttam ezt az ajtót, megtudtam, hogy ez az épület családunk sírboltja.

Ez az ajtó, a mit én eddig csak repkénytől benőve láttam, most nyitva volt, s feltárt gádorából lámpavilág fénylett elő. A két nagy virginiai borókafa, mely a kripta elé volt ültetve, eltakarta a fényt, hogy nem látszhatott ki a kertből. Csak a mi számunkra világított az.

A négy férfi levitte a lépcsőkön a koporsót; mi utána mentünk.

Ez hát az a ház, a hol a kisértetek laknak, és mi hiába imádkoztunk: ne vigy minket a kisértetbe! ime hozzájuk kell leszállanunk.

Néhány lépcső vezet alá, ott alacsony, apró kavicscsal vakolt boltozat alá jutunk, mely a földalatti nyiroktól zöldes fényben ragyog.

A falba mély fülkék voltak építve kétfelől, négy-négy mindenik oldalon; és hat fülke már be volt töltve. Eléjök állított márványlapok aranyozott feliratokkal beszéltek azokról, a kik már nyugosznak.

A négy cseléd a vállán hozott koporsót elhelyezé a hetedik fülkébe; mire aztán az öreg béres öszszekulcsolá kezeit, s egyszerű áhítattal elmondá a miatyánkot; a másik három férfi utána dönögte azt csöndesen . . . . Amen, amen . . .

Azzal magunkra hagytak bennünket.

Nagyanyánk mindaddig egy szó, egy indulatkifejezés nélkül állt a kripta mélyében, kezeinket tartva kezeiben; hanem midőn egyedül maradtunk, őrjöngve rohant a koporsó fülkéjéhez, s leveté magát előtte a földre.

Oh! én el nem tudom mondani, miket beszélt ott magán kívül?

Sírt, könyörgött, szemrehányásokat tett — a halottnak. Dorgálta, mint mikor gyermeket szidnak, ki megvágta késsel a kezét. Kérdezte, hogy miért tette ezt? Megint elhalmozva nehéz vádakkal, gyávának, nyomorultnak nevezte el, fenyegette Istennel, Isten haragjával, örök kárhozattal; — azután bocsánatot kért tőle, engesztelő szóval rebegett hozzá, hítta vissza, kedvesnek, szépnek, jónak

mondta; elbeszélte neki, milyen hű, kedves, szerető neje van itthon, milyen két szép fia, hogy tudja azokat elfeledni? Majd kegyes, istenfélő szóval feddé, hogy legyen keresztyén, forduljon Istenhez; tanuljon hinni, remélni, szeretni; az átmérhetlen irgalomban bízni; ég csapásaiban megnyugodni ... És azután felsikoltott, szétszórta galambfehér hajfürteit, hogy csak úgy repkedtek szilajon megrázott feje körül, és átkozta az Istent.

Azt hittem, a végitélet éjszakája ez.

Mi nekem a jelenségek könyvének minden tűzokádó szörnye! mit nekem a meghasadó föld kiokádott halottai mind azon rémülethez, a mit ez óra kitöltött fejemre?

Ide hoztuk apánkat, ki meghalt rögtön, erőszakosan, ide hoztuk lopva, bujdokolva; itt elrejtettük minden keresztyéni szertartás, énekszó, harangszó nélkül; még az utolsó papi áldás sem szállt utána, a mi az utolsó koldust is elkiséri, s most itt, a halottak házában, nagyanyám megátkozza a halottat, és megátkozza a túlvilágot, melynek küszöbén állunk, s őrült kétségbeeséssel dörömböz ama rejtelmes ország ajtaján, ököllel ütve a koporsó födelét.

Most már érett észszel, midőn nálam is közelgő tél hava fedi a tetőt, átlátom, hogy szükséges volt nekünk ott lennünk: hogy cseppről-cseppre kellett kiürítenünk e legkeserűbb pohárt, mely bár ne töltetett volna ki számunkra soha!

Nagyanyánk összeroskadt a fülke előtt s homlokát a koporsó párkányára fekteté; hosszú fehér haja végig omlott rajta.

Nagy sokára fölemelkedék; már akkor arcza nem volt eltorzulva, szemei nem könnyeztek; hozzánk fordult s azt mondta, hogy maradjunk még itten.

Ő maga leült a kőlépcsőzet legalsó fokára, a lámpát maga elé tette, mi ketten előtte álltunk.

Nem nézett ránk, folyvást a lámpa fényébe mélyedt nagy fekete szemeivel, mintha abból idézne vissza valamit, a mi régen elmult.

Egyszerre megfogta kezeinket, s odavont maga mellé a kőlépcsőre.

— Ti egy igen szerencsétlen család ivadékai vagytok, melynek minden tagja öngyilkosul hal meg. Ime ez volt a titok, mely mint gyászfátyol állt családunk minden érett eszű tagjának arcza előtt. Mi szüntelen úgy láttuk öregeinket, mintha valami búskomor köd járna közöttünk. Ez volt az a köd.

«—Isten balja, ember átka volt ez rajtunk! — folytatá öreganyánk most már meg nem rezzenő szóval, s ezentúl oly nyugodtan beszélt folyvást, mintha csak egy idegen család történetét mondaná el előttünk. — Szépapátok, Áronffy Jób, az, a ki a legelső fülkében nyugszik, hagyta ezt a rettentő örökséget utódaira s testvérkéz volt, mely ez átkot fejére dobta.»

«Mert szerencsétlen föld ez, a melyen mi lakunk. Más boldog országban is van gyűlölet az emberek között; testvérek haraggal válnak meg egymástól; az enyim és tied, a féltés, a büszkeség, az irigység konkolyt hint közéjük; de nálunk még ez az átkozott föld is megtermi a gyülöletet; ez

a megátkozott föld, a mit úgy hivunk, hogy «édes hazánk» s a minek tiszta búzáját nevezzük hazaszeretetnek, konkolyát hazaárulásnak, s mindegyik azt hiszi, hogy az ő vetése a tiszta, a másiké a gaz, és gyűlöli érte a testvér a testvért! Nem értitek ti ezt meg.

«Jób szépapátok azon időben élt, midőn nagy emberek azt hitték, hogy a mi félig rom, azt újra kell építeni. Nagy viszály támadt ebből, sok csalódás, sok kiábrándulás; utoljára le kellett törülni az egészet.»

«Jóbot németországi akadémiákon neveltették szülői; ott idegen szabadelvűséggel töltötte el lelkét; a közös emberi szabadság rajongója lett; mikor visszajött, épen e nagy eszmét találta küzdelemben egy hasonló nagygyal, a nemzeti érzülettel. Ő az elsőbbnek adott igazat; ahhoz csatlakozott. A mit a honfiak ősi ereklyéknek neveztek, abban ő nem látott mást, mint a multak bűnét. Bátyja homlokellenében állt vele. Találkoztak a közös küzdtéren, s elkezdődött közöttük a végtelen villongás. Olyan jó testvérek voltak, soha egymást bajban el nem hagyták, s ezen a tövistermő mezőn örök ellenséggé kellett esküdniök. Szépapátok a diadalmas hadsereghez tartozott, testvére a vert hadakhoz. Hanem a diadal nem volt édes.»

«Jób hatalmas, magas állást nyert, fürdött a napfényben; hanem elvészté azt, a mi — semmi: régi ismerősei mosolyát. Úr volt, félték, messziről üdvözlék, de közel nem siettek hozzá; s a kik hajdan a találkozáskor jobbról-balról megcsókolták ar-

czát, urszineváltoztával félre álltak előle s hideg alázattal süvegelték meg féloldalról. S azután volt egy ember, a ki meg sem süvegelte, hanem csak azért kereste találkozását, hogy daczosan felnyomott kalpaggal mehessen rá szemközt, s szúró tekintettel nézhessen végig rajta: tulajdon testvére. És ők mind a ketten becsületes, jó emberek voltak, igaz keresztyének, szegények jóltevői, családjuk kedvenczei, és valaha úgy szerették egymást!»

«Oh ez a fájdalmas föld itt alattunk!»

«Egyszer aztán összeomlott a tíz évig épített új rendszer, II. József halálos ágyán végighúzta a vörös vonalt egész élete munkáján; a mi addig történt, álommá lett.»

«A föld remegett az örömzajtól, ez a föld, ez a keserű föld. Jób pedig elment a budai török fürdőbe, s hogy testvérével ne találkozzék többet, felvágta életereit, s ott elvérzett, meghalt.»

«És ők mind a ketten jó keresztyének voltak; igaz emberek az életben, hívek a becsülethez, nem gonoszak, nem istentelenek; szívben és tettekben Istent imádók; és mégis az egyik testvér megölte magát, hogy a másikkal ne találkozzék többet, és a másik azt mondta rá: úgy kellett neki!»

«Oh ez a könyhullatásainktól beteg föld!»

Itt nagyanyám elhallgatott, mintha egy nagyobb, nehezebb csapás emlékeit gyűjtené össze lelkében.

Semmi nesz nem hangzott idelen, még a kriptaajtó is be volt téve; a szélzúgás nem hangzott odáig; semmi egyéb nesz, mint három élő ember szívdobogása.

Nagyanyám a boltozatra írt évszámot kereste szemeivel, mit olvashatlanná tett a keresztülizzadt mész.

«Ebben az évben építettük e szomorú házat. Jób volt benne az első lakó. Épen így, mint most, pap nélkül, harangszó nélkül, más alakú deszkaládába rejtve, hozták őt ide; s megkezdték vele azon szomorú áldozatok sorát, a kikre hagyományul maradt, hogy egyik a másikat vonja maga után.»

«Mert rettenetes hagyomány az önkéz-ontotta vér! befecskendi az a fiakat és a testvéreket. Ama gúnyos kisértő, a ki az apa kezét vezette az éles késsel önszíve felé, ott áll leskelődve örökké az utódok háta mögött; szüntelen suttogja nekik: apád öngyilkos volt, testvéred maga kereste fel a halált; a te fejeden is rajta az itélet, akárhova futsz előle, meg nem menekülsz, gyilkosodat magaddal hordozod saját jobb kezedben! Az kinálja, az kecsegteti a tétovázót fényesre köszörült vasakkal, felvont sárkányú fegyverekkel, borzasztó színű méregitalokkal, mély folyóvizekkel; azok játszanak vele, keresik, mitől iszonyodnak; és csak arról gondolkoznak mindig.»

«Oh! az iszonyatos!»

«Hogy semmi sem tartja vissza őket! hogy nem gondolnak azok szerelmére, örök bánatára, kiket itthagynak szomorú halálukon keseregni! hogy nem gondolnak arra, a kit amott túl találni fognak, s a ki számon fogja tőlük kérni: miért jöttetek, míg én nem híttalak?»

«E szomorú ház homlokára hiába volt felírva:

«ne vigy minket a kisértetbe.» Láthatjátok. Heten foglalták el már helyeiket. — Mind a heten odadobták a gondviselés lábaihoz azt a kincset, a miről számot kérnek az égben.»

«Jóbnak három fia maradt: Ákos, Gerő és Kálmán.»

«Ákos volt a legidősebb, ki legkorábban megházasodott. Jó ember volt, de könnyelmű és szenvedélyes. Egy nyáron minden vagyonát elkártyázta és tönkre jutott. De még a szegénység nem ejté kétségbe. Azt mondá feleségének s gyermekeinek: eddig magunk urai voltunk, ezután más szolgái leszünk; a munka nem szégyen! elmegyek gazdatisztnek valamelyik urasághoz.»

«A másik két testvér, a mint bátyja balsorsát megtudta, összebeszél, odamentek, felkeresték, s azt mondták neki: «bátya, még két harmada megvan apánk vagyonának, jer, osztozunk újra.»

«S mindegyik odaadta neki vagyona harmadát, hogy legyenek ismét egyenlők.»

«S Ákos azon az éjszakán főbe lőtte magát.»

«A balsors csapását el tudta tűrni, s testvéreinek jósága annyira meggyűlölteté vele önmagát, hogy mikor az élet gondjaitól megszabadult, az élet örömeit sem akarta tovább látni.»

»Ákosnak két gyermeke maradt, egy fiú és egy leány.»

«A leány tizenhat éves volt, igen szép, igen jó; — nézzétek, ott van a sírköve; letöretett 16 esztendős korában! Szeretett. Boldogtalan lett. Meghalt.»

«Nem értitek ti ezt még!»

«Már akkor hárman voltak a magányos sírboltban.»

«Gerő volt a ti nagyatyátok, az én örökké feledhetlen jó férjem. Nem hull ki könnyem, midőn rágondolok, mert édes nekem minden gondolat, mely ő hozzá visszavezet, s mert tudom, hogy ő tökéletes ember volt, s a mit tett, még az utolsó tette is, az helyes volt, annak úgy kelle lenni; ez szemem előtt történt; és én meg nem fogtam a kezét, hogy ne tegye!

Öreg anyánk szemei úgy villogtak e pillanatban; rajtam valami ismeretlen hőség áradt el: valami sejtelemszerű lelkesülés; én nem tudom miért? Hogyan lelkesítenek a halottak?

«Nagyapátok épen ellentéte volt apjának, mint százszor és ezerszer történik az, hogy a fiak a hírt, mely apjuk nevét nyugatnak ragadta, keletre térítik vissza. Nem értitek ti ezt meg.»

«Gerő összeköttetésben volt azokkal, ki a múlt század végén egy főpap vezetése alatt más századot akartak előkészíteni. Nem adatott meg a siker törekvéseiknek; elbuktak vele — s fej nélkül buktak el. Egy délután nagyapátok családi körében ült, ebéd végénél, midőn egy idegen hivatalos úr lépett közénk, s sajnálatát rejteni nem tudó arczczal mondá neki: hogy parancsa van őt őrizet alá venni. Gerő nyugodt arczot mutatott; csupán arra kérte vendégét, hogy engedje fekete kávéját meginnia. Kérése minden kifogás nélkül megadatott. Férjem csendesen kavargatta kávéját, s beszél-

getésbe eredt közönyös dolgok fölött a vendég úrral, ki nem látszott haragos embernek lenni; még bíztatta is férjemet, hogy nem lesz e történetből semmi baj. Férjem nyugodtan szürcsölgeté kávéját.

«Mikor aztán készen volt vele, letette csészéjét, megtörűlte szép hosszú bajuszát, odafordult hozzám, oda vont keblére, megcsókolt kétfelől, szájamat kikerülve: «neveld jól fiúnkat», rebegé; s azzal az idegen úrhoz fordult: «uram, ne fáraszsza ön magát miattam tovább; én halott vagyok: szívesen látom a temetési toromra.»

«Két percz múlva meghalt.»

«És én láttam jól, mert mellette ültem, mint nyitá ki hüvelykujjával a kisujján viselt gyűrű czímeres szelenczéjét, mint hullatott abból valami fehér port az előtte álló csészébe, mint kavargatta el azt lassan, s mint szürcsölé fel apródonkint és nem ragadhattam meg kezét, nem kiálthattam rá: ne tedd azt! maradj élve!»

Nagyanyánk az őrűlés felmagasztalt mosolyával bámult maga elé. Oh! én úgy féltem, hogy nekem is meg kell itt tébolyodnom. Ez az őrűlt mosoly oly ragadós!

Lassan bólintgatva ősz fejével, ismét összeroskadt aztán. Látszott, hogy idő kell arra, míg ez emlék, ha egyszer falzavartatott, újra elpihen lelkében.

«Ő volt már a negyedik lakója e kisértetek házának.»

«Holta után testvére Kálmán oda költözött há-

zunkhoz. Ő mindvégig nőtelen volt; igen korán csalódott, s aztán egészen világgyűlölővé lett.»

«Búskomorsága évről-évre gyógyíthatlanabbá lett; kerülte minden szórakozást, minden társaságot, legkedvenczebb tanyája volt ez a kert, ez a hely itt. Ő ültette a szép borókafákat az ajtó előtt, mik akkor még nagy ritkaságok voltak.»

«Nem titkolta előlünk, sokszor nyiltán kimondá, hogy neki nem lehet más vége, mint testvéreinek volt.»

«Azon pisztolyt, melylyel Ákos meglőtte magát, ereklyéül tartogatta magánál, s szomorú tréfával mondá, hogy ez az ő öröksége.»

«Itt járkált órahosszat e kertben ábrándozva, évelődve, egy nap úgy, mint más nap, míg csak a leeső hó a szobába nem szoríta. A telet gyűlölte nagyon. Mikor az első hó leesett, kedvetlensége a türelmetlenségig fajult; gyűlölte a szobai levegőt, s mindent, a mit a négy fal között találni. Mi annyira biztattuk, hogy menjen el télire Olaszországba, míg végre rá hagyta magát venni; szépen elkészítettük úti podgyászát; megrendeltük póstalovait; reggel, mikor már indulókészen állt minden, azt mondá, hogy mielőtt e hosszú útra elmenne, még egyszer búcsút vesz testvéreitől. Úti ruhájában lejött ide a sírboltba, becsukta maga után a vasajtót, meghagyva, hogy senki se háborítsa itt. Mi azután vártuk vissza, s hogy egyik óra múlt a másik után, s ő még sem jött elő, utána jöttünk; a zárt ajtót kifeszítettük, s itt találtuk őt a középen fekve; — megtért oda, a hol soha sincs többé nyár.»

«Ugyanazzal a pisztolylyal lőtte magát szíven, melylyel testvére, mint ezt előre megmondá.»

«Csak két figyermek volt még hátra a családból: Ákos fia és az enyim.»

«Lőrinczet, ez volt Ákos fiának neve, szegény jó édes anyja túlságos szeretettel növelte, nagyon is szerette őt, azzal rontotta el; a gyermek nagyon kényes lett, érzékeny szívű; tizenegy éves volt már, mikor anyja észrevevé, hogy nem tud neki parancsolni. Egyszer a gyermek valami csínyt követett el, valami csekélységet; mit tud véteni egy tizenegy éves gyermek oly nagyot? — anyja azt hitte, hogy meg kell dorgálnia, a fiú nevetett a dorgáláson; nem bírta elhinni, hogy anyja haragszik; ekkor aztán az történt, hogy anyja arczul találta legyinteni. — A fiú kiment a szobából; a kert hátulján volt egy halastó: abba beleölte magát . . .»

«De hát érdemes-e valakinek azért megölnie magát? Egy ütésért, a mit az anyai puha kéz ad, azt a rettenetes bosszúállást venni egy kicsiny gyermeknek! Elszakítani az életet, melyet még nem is ismer! Hány gyermeket megver az anyja és másnap újra keblére öleli azt, megbocsátanak egymásnak, szeretik egymást; hisz az anya ütése egyik jele az anyai szeretetnek. És az meg tudta magát ölni!»

Rajtam a hideg veríték csorgott végig.

Oh! azt a keserűséget én is érzem magamban; én is gyermek vagyok, annyi idős, mint az a másik volt; engem sem ütöttek még meg soha: pajkossá-

gomért egyszer meg kellett fenyíteniök szülőimnek; és én tetőtül talpig egy ádáz gondolattól voltam átmérgesülve; ha engem megütnek, elölöm magamat! — Tehát bennem is el van terjedve az örökölt kór, rajtam is kezét tartja a rettentő dæmon; megfogott, átkarolt, magával visz; el vagyok neki árulva! Csak azon múlt, hogy verés helyett bőjtöléssel fenyítettek meg, különben ma már itt volnék én is ebben a házban.

Nagyanyám összekulcsolta térdein a kezeit, s tovább regélt.

«Atyátok idősebb volt akkor, a midőn ez történt: tizenhat éves. Az ő születésétől kezdve mind ez ideig háborgó, felfordult világ volt; az egész világ minden nemzete keserű harczot folytatott egymás ellen; — én alig vártam, hogy egyetlen fiam oly nagy legyen, hogy elmehessen katonának. Oda, oda, a hol a halál két kézre fogott kaszával vág rendet a fegyveres vitézek soraiból; oda, a hol a síró anyák gyermekeit összetapossák a lovak patkói; oda, oda, a hol a kedvencz első szülötteket megcsonkított testtel hányják a közös sírba; csak ne ide, ne e rettenetes házba! ez iszonyú kisértő rémek soraiba! — Igen, én örültem, midőn azt tudtam, hogy ő az ellenség ágyúi előtt áll; s midőn egy nagy ütközet híre, mint sötét felhő terjedt el az ország fölött, én fájó nyugalommal lestem a villámot belőle, mely szívemre le fog csapni azzal a hírrel: «fiad meghalt! megölték, mint egy hőst!»

«Nem történt így. A csatáknak vége lett. Fiam visszatért.»

«Oh! nem igaz; ne higyjétek, mikor azt mondtam, bár csak halálhíre jött volna inkább!»

«De bizony örültem, de bizony sírtam örömömben és boldogságomban, mikor újra karjaim közé szoríthatám, s áldtam az Istent, hogy nem vette őt el.»

«Pedig hát minek örültem? Miért dicsekedtem vele a világnak, hogy «nézzétek, milyen derék szép fiam van! vitéz, délczeg fiú! hírt, becsületet hozott haza magával. Dicsőségem, örömem. Most itt van! Mit nyertem vele, ő is eljött a többi után. Ő is, ő is! a kit valamennyinél jobban szerettek; a kinek minden mennyországa itt volt a földön.»

Bátyám sírt, engemet a hideg rázott.

Ekkor nagyanyánk hirtelen, mint egy őrült, ragadta meg kezeinket, s felugrott ültéből.

«Oda nézzetek! ott még egy üres fülke van egy koporsó számára. Nézzétek meg jól azt a helyet, s aztán menjetek a világba, s emlékezzetek rá, hogy mit mondott ez a fekete üreg szája?»

«Azt gondoltam, hogy megesküdtetlek benneteket itt, hogy Istentől el nem távoztok soha, hogy nem folytatjátok e család szerencsétlenségeit; de minek az eskü? Hogy egy bűnnel többet vigyen valaki magával a másvilágra, melyet halála óráján megtagad? Mi eskü kötné azt, a ki így szól: «nem kell az Isten kegyelme nekem!»

«De elhoztalak benneteket ide, s elmondtam családotok történetét.»

«Sokat fogtok még abból később megtudni, mi eddig titok és homály előttetek.»

«Most nézzetek még egyszer körül, s aztán — menjünk tovább.»

«Most már tudjátok, hogy mit jelent ez a szomorú ház, a minek ajtaját egy-egy emberélet időn át befutja a repkény. Tudjátok, hogy ide temeti öngyilkosait a család, mert másutt nem adnak nekik helyet. De azt is tudjátok, hogy e borzasztó hálóteremben csak egy ember számára van még üres nyoszolya, s a másiknak már nem jut más, mint a temető-árok! . . .

Nagyanyánk e szóval indulatosan eltaszított mindkettőnket magától; mi borzadva bujtunk egymás keblére őrült tekintete elől.

Azután felsikoltott, odarohant hozzánk, átölelt mindkettőnket a téboly erejével; sírt, fuldoklott, míg végre eszméletlenül rogyott össze.

Úgy hoztuk ki őt, karjainkra véve, a kriptából.

Odafenn már virradt; a hajnali harangszó ringott a szellőtlen légben.

. . . Oh, áldott égi levegő; oh áldott napsugáros, madárdalos lég idefenn!

Eszméletlenül rogyott össze.

II. A Csere-leány.

Egy kedves ősi jó szokás divott akkor városunkban (talán még most is megvan) — a gyermek-csere. Soknyelvű hazánknak egyik városa német, másik magyar ajkú; aztán pedig hát testvérek volnánk, meg kellene egymást értenünk; a németnek meg kell tanulni magyarul, a magyarnak németűl. S szent a béke.

A jámbor hazafiak e felől így tesznek.

A német városban is vannak iskolák, a magyarban is. A német szülők írnak a magyar városban levő tanodák igazgatóinak, s a magyar szülők a német város tanárainak, hogy vannak-e kezeik alatt levő iskolásfiúk, leányok, a kik innen oda, onnan ide cserébe kaphatók lennének?

Azokat azután egymásért kicserélik.

Kedves, gyöngéd, asszonyszív szűlte gondolat!

A gyermek elmegy hazulról, elhagy apát, anyát, testvért, s ismét otthont talál; anya helyet anyát, testvér helyet testvért; — s eltávoztával nem marad üres a ház; gyermek helyébe gyermek jön, s ha a fogadott anya a gyermekének szánt gyön-

gédséggel elhalmozza a jövevényt, arra gondol: éppen így bánnak most az enyimmel is a messze távolban; mert az anya szerelmét semmi fizetésért megvenni nem, csak cserében megnyerni lehet.

Ezt az intézményt csak asszonyok gondolhatták ki; ellentétben azzal a rideg rendszerrel, melyet a férfiak találtak fel, mely a fogékony ifjú szívek számára zárdákat, convictusokat, zárt kollégiumokat alapított, a hol korán letörülje róluk az élet minden emlékét a családi létnek.

Ama szerencsétlen nap óta, mely, mint az álló csillag, soha sem távozhatik el oly messze, hogy láthatlanná legyen, nagyanyánk többször mondá előttünk anyánk jelenlétében, hogy nekünk nem jó ebben a városban maradnunk; el kell bennünket küldeni máshová.

Anyánk sokáig ellenzette azt. Nem akart tőlünk megválni. Pedig az orvosok is azt tanácsolák.

Mikor görcsös rohamai rájöttek, napokig nem volt szabad hozzá bemennünk, mert annál rosszabbul lett.

Végre is engedett, s el lőn határozva, hogy mindkettőnket elküldenek Pozsonyba. Bátyám, ki már abban a korban van, a miben nem szokás a fiúkat cserébe venni, egy királyi tanácsos házához jut, a hol fizetnek érte; helyettem pedig cserébe hoznak egy kis német leányt, Fromm Henrik sütőmester Fáni leányát, a ki valamivel gyermekebb még, mint én. Öreganyánk fog bennünket elvinni kocsin (még akkor gőzhajónak csak híre volt Magyarországon), s ő fogja magával hozni a csereleányt is.

Egy hétig az egész háznál minden ember ránk varrt, mosott, vasalt és málházott; télre-nyárra való ruhával elláttak bennünket, rajtam jó bőre szabva mindent, minthogy erősen növésben voltam; az utolsó nap útravalót sütöttek, mintha a világ végére lettünk volna utazandók; s este jobbkor vacsoráltunk, hogy korán kelhessünk, mert hajnal előtt kell indulni.

Nekem ez volt első eltávozásom a szülői háztól. Azóta is sokszor kellett búcsút vennem olyantól, a mi legkedvesebb volt, azóta is sok bánat ért, a mit ki nem birtam mondani; de hogy e legelső válás legjobban fájt, bizonyítja az, hogy oly messze idő óta is oly jól emlékezem rá.

Mikor nem láttak, mikor magamra maradtam szobámban, minden aprólékos tárgytól külön elbúcsúztam, a mi itthon körülvett: «Isten áldjon meg, jó öreg fali óra, a ki reggel felkeltettél, délben ebédre hívtál! Isten áldjon meg, szép rajzoló asztalom! fog-e téged úgy szeretni az, a ki utánnam jő, mint én szerettelek? Isten hozzátok, játékszereim; mire én visszajövök, akkor már nem fogunk egymásra ismerni többé. Szép holló madaram, a kit már megtanítottam beszélni, hogy azt ki is tudtad mondani: «Lóránd», kinek fogsz te bohó ugrásokat tenni eztán? öreg kutyánk; tán nem is élsz addig, míg újra látsz? Lám az öreg Zsuzsi maga is azt mondja: «nem látom én magát, Dezső úrfi, többet». És én eddig azt hittem, hogy az öreg Zsuzsira haragszom, s csak most veszem észre, hogy még azt is nehéz itt hagynom!

Hát édes anyám, ki folyton beteg, hát öreganyám a ki olyan ősz már!

És a mint így ment fokozatosan a keserv végig lelkem húrjain, a csendes tárgyakról az élőkre, a megszokott állatokról az ismerős emberekre vezetve, azután azokra, kiknél még lélek lélekkel össze vagyunk nőve, végre odarántott magával a megholtakhoz, az eltemetettekhez és akkor úgy háborgatott, hogy nem bocsátanak bennünket legalább egy perczre ahhoz a magányos házhoz, melynek ajtaját újra keresztűlszövi a repkény, hogy besuttoghatnám rajta: «Isten hozzád! Isten hozzád! Eljöttem hozzád!» — El kell innen távoznom, a nélkül, hogy ő neki egy szóval megsúghatnám, hogy most is szeretem; — pedig ő talán vár arra? A nyomorult léleknek, ki beszenteletlen szobájában nem nyughatik, ki nem talál utat a kietlen égbe, mert nem várta meg, míg a kalaúz angyal érte eljön; s most ott gunnyaszt a szomorú borókaágak között, mik sírboltjára hajlanak; talán egyedüli öröme az, ha látja, hogy fiai még most is szeretik?

— Oh, Loránd! én nem tudok elaludni, mert nem búcsúzhattam el attól a háztól ott a pataknál.

Bátyám felsóhajtott, s megfordult ágyában.

— Egy gondolaton tünődünk, öcsém! . . .

Teljes életemben mindig jó alvó voltam (melyik gyermek nem az?), de soha a fölébredés olyan igen terhemre nem esett, mint elindulásunk reggelén.

Már holnapután ebben az ágyban egy idegen gyermek fog aludni!

Még egyszer összegyűltünk a reggelinél, a mit még gyertyavilágánál kellett elköltenünk, mert virradat előtt volt az idő.

Édes anyánk sokszor fölkelt helyéből, s bátyámat megcsókolgatá, megölelgeté; minden hizelgéssel elhalmozta, megfogadtatá vele, hogy írni fog sokat, ha valami baja lesz, azt rögtön tudatja és gondolni fog rá, hogy a rossz hír itthon két szívet repesztene meg.

Hozzám azonban csak annyi szava volt, hogy siessek melegen meginni kávémat, mert a reggeli lég hűvös lesz odakinn.

Nagyanyám is egészen bátyámmal volt elfoglalva; az után tudakozódott: ez és amaz, a mire neki szüksége lesz, el van-e csomagolva? bizonyítványait magához vette-e? — Mindezen én inkább csodálkoztam, mint irigykedtem. Hiszen szokás szerint a kisebb fiút szükség dédelgetni.

Mikor aztán a hintó előállt, felvettük úti köpenyeinket, elbúcsúztunk sorban a háziaktól; édes anyánk akkor is a Lóránd nyakába borulva jött ki a kapuig, ő hozzá suttogott mindenféle gyöngéd szavakat; háromszor is megölelé, megcsókolá, míg én rám került a sor.

Akkor aztán, mikor engem megölelt és arczomat megcsókolta, e szókat rebegé fülembe, suttogva:

«— Édes fiacskám — vigyázz Lóránd bátyádra.»

«Én» vigyázzak Lóránd bátyámra? a gyermek az ifjúra? a gyönge az erősre? az utóbb szülött az öregebbre?

Messze útjártán eltöprengtem e gondolaton, s nem tudtam azt magamnak megmagyarázni.

Az út benyomásaira nem emlékezem már; úgy hiszem, nagyon sokat aludtam a kocsin. Kora reggeltől késő estig eltartott az utazás Pozsonyig; s csak alkonyat felé kezdett valami új nyugtalan gondolat ébren tartani, a mivel még addig nem foglalkoztam: — «vajjon milyen lehet az a gyerek, a kiért most engemet kicserélnek? a ki helyemet pótolni fogja az asztalnál, hálószobámban és anyám ölén? Kicsi-e, nagy-e? szép-e vagy csunya? engedelmes-e, vagy pajkos? vannak-e neki testvérei? a kik azután az én testvéreim lesznek? fél-e az is úgy én tőlem, mint én félek ő tőle!»

Mert én nagyon féltem tőle?

Hogyne? Egy gyermektől, a ki azzal a föltett szándékkal találkozik velem a keresztúton, hogy elmenjem helyettem az én anyám gyermekének? s nekem adja át a saját szülőit!

Ha uralkodó herczegek volnának is azok, mégis csak az enyim lenne a veszteség.

Megvallom, hogy valami kedves keserűséget izleltem abban a gondolatban, hogy a cseregyermek vásott, rossz teremtés lehet. Anyám sokszor meg fog érte emlegetni. — De hátha az ellenkező talál lenni? valami szelid, angyali lélek? a ki anyám szerelmét tőlem majd elrabolja.

Mindenképen rettegtem attól a teremtéstől, a ki azért született, hogy velem kicseréltessék.

Este felé nagyanyám mondá, hogy már látszik a város, a hová megyünk.

Én háttal ültem a czél felé, s vissza kellett fordulnom, hogy meglássam a várost.

A távolban látszik egy hegytetőn valami négy oszlopos fehér épületváz; az tűnik a közeledő szemébe legelőbb.

— Milyen óriási vesztőhely! mondám én nagyanyámnak.

— Az nem vesztőhely, fiam, felelt ő, hanem a pozsonyi vár romja.

Különös várrom. Bennem megmaradt az első benyomás. Én vesztőhelynek néztem.

Jó késő volt, mire a városba beértünk; a mi székvárosunkhoz képest ez nagy város volt nekem; az utczákon kirakatokat én még soha sem láttam, csak itt, s bámultam rajta, hogy a gyalogjárók számára járdák vannak rakva. Itt ugyan nagy urak lakhatnak.

Fromm úr, a pékmester, a kihez engem kellett vinni, kikötötte, hogy vendégfogadóba ne szálljunk, mert ő mindnyájunkat szívesen lát magánál, úgyis a mi terhünk az útiköltség. Irott czímzete után rátaláltunk lakására. A Fürsten-alléen volt szép emeletes háza; elől nyitott bolttal, melynek táblájára békeszerető arany oroszlánok voltak festve, zsemlyéket és pereczeket tartva fogaik közt.

Fromm úr maga kinn várt bennünket a boltajtóban, s a kocsiajtót maga sietett kinyitni. Alacsony, gömbölyű arczú, köpczös férfi volt, kurtára nyirt fekete bajuszszal, fekete szemölddel és hasonlóan kurtára nyirt, sűrű, lisztfehér hajjal. A jó

úr lesegítette nagyanyámat a kocsiból; bátyámmal is kezet szorított, s németül szólt hozzájuk; mikor pedig én leszálltam, sajátságos nevetéssel fejemre tette a kezét:

. — Iste puer?

Azután megveregette arczámat.

— Bonus, bonus!

Ennek pedig az a kettős haszna volt, hogy miután én még németül nem tudtam, ő pedig magyarul definitive nem, tehát interim közegül egy neutralis nyelvet segítségül hihatánk, mely azt a gyanút levegye rólunk, mintha mind a ketten siketnémák volnánk; második vonalban pedig ez által bennem is illő respectus támadhatott a derék férfiú iránt, hogy ő is foglalkozott a tudományokkal, s mestersége technikai ismeretein túl Ciceró nyelvében is jártas.

Nagyanyámat és Lórándot maga elé bocsátá Fromm úr, egy szűk kőlépcsőn fölvezetve az emeletbe; engemet pedig folyvást a fejemnél fogva tartott, mintha az volna az én fogantyúm, a minél fogva megmarkolni lehet.

— Veni puer. Hic puer secundus. Filius meus.

Tehát fiú is van a háznál. Új ijedtség reám nézve.

— Est studiosus.

Hogy az is diák! Még ez jó. Együtt járhatunk iskolába.

— Meus filius magnus asinus.

Ez bizony szép elismerés egy apától.

— Nescit pensum, nunquam scit.

Aztán kifogyott a diák szóból, s pantomimiával mutatott valamit, a miből én olyasmit vettem ki, mintha a meus filius a mai ünnepélyes napon arra volna elitélve, hogy ne kapjon enni, míg meg nem tanulja a leczkéjét, s addig be legyen zárva a szobájába.

Ez nem nevelte bennem a kedves előérzetet.

Hát még a «mea filia» milyen fog aztán lenni!

Olyan házat, mint Fromm úré, én még soha sem láttam belülről. Mienk otthon földszinti volt, tágas szobákkal, széles folyosókkal, udvarral, kerttel; ebbe legelőször is egy szűk folyosón kellett bemenni; onnan egy — magányos emberek számára készült — csigalépcsőn fellépegetni; azután meg annyi ajtó, kisebb-nagyobb következett egymásra, hogy mikor egyszer a rácsos folyosóra kijutottunk, s én a mély szűk udvarba letekintettem, sehogy sem tudtam elképzelni magamban, hogy jutottam én ide fel? s még kevésbbé azt, hogy találok innen le valaha?

A folyosóról aztán egyenesen a visit-szobába vezetett bennünket Fromm táti.

Így fogom hívni ezután, mint megszoktam, s igen szívesen is teszem.

A szobában gyertya égett már, tiszteletünkre kettő, s ozsonnához volt terítve az asztal; úgy látszott, hogy korábbra vártak bennünket.

A pamlagon két asszonyság ült; az egyik Fromm mama, a másik a nagymama.

Fromm mama sovány, magas termetű asszonyság volt, elől szőke hajcsigácskákat viselt (nem tudom,

miért ne nevezném «Schnecklik»-nek? mikor azok), nagy kék szemei voltak, éles német szabású orra, hegyes álla és egy lencseszemölcs a szája alatt.

A grószmama tökéletesen hasonlított Fromm mamához, csakhogy harmincz év formán idősebb volt nála, még soványabb, még élesebb arczú; ő is szőke schneckliket viselt, mint tíz évvel későbben megtudtam, azok már nem voltak a saját hajából; hanem a szemölcs nála is megvolt, csakhogy az álla hegyén.

Egy kis alacsony karszéken ült az a bizonyos, a kivel engemet ki akarnak cserélni.

A Fanny egy évvel fiatalabb volt, mint én; — ez már nem hasonlított sem anyjához, sem nagyanyjához, kivéve, hogy a családi szemölcs, kis barna lencse alakjában a bal orczája közepére volt nyomva.

Már egész idejöttünkig el voltam telve iránta való rossz elővéleménynyel; látása még jobban megijesztett.

Szüntelen nevető fehér-piros arcza, átkozott hamis kék szemei, furcsa pisze orra volt; orczáin, mikor nevetett, kicsiny gödröcskék támadtak; szája, két tréfás szegletével, mindig kaczagásra állt, s fehér két fogsora tündöklött olyankor; szóval csúnya volt, mint az ördög.

Mind a hárman kötéssel voltak elfoglalva, mikor beléptünk; az ajtónyílásra aztán letették a kötést mind a hárman: Fanny úgy letette, hogy a pamlag alá gurult a gyapotgombolyagja s megelőzőleg jöttek elénk.

Én kezet csókoltam a két asszonyságnak, kik viszont anyailag összecsókoltak; de minden figyelmem azon a kis eleven boszorkányon veszett, a ki nem várta, mint én, hogy fogadott anyja gallérjánál fogva húzza magához, hanem odafutott nagyanyám elé, nyakába kapaszkodott, megcsókolta, aztán pukedlit csinált előtte, Lorándot éppen kétszer is megcsókolta és ugyan a szemébe nézett.

Rajtam a hideg borzongott végig. Ha ez a kis pisze ördög annyira találja vinni a vakmerőséget, hogy még engem is megcsókoljon, én nem tudom, hova leszek ijedtemben?

Azt pedig semmiképen ki nem kerülhetém. A rettentő kis boszorkány a többiekkel végezve számadását, engem is megrohant, átnyalábolta a fejemet s olyanokat csókolt rajtam, hogy csak úgy szédelegtem bele; azután belecsimpajkózott a karomba s odahúzott ahhoz a kicsi karszékhez, a melyről az imént felkelt s kényszerített maga mellé leülnöm, hogy alig fértünk el benne; s beszélt hozzám azon az ismeretlen nyelven sok mindenfélét, a miből én csak annyit bírtam elméletileg elvonni, hogy no iszen szegény jó anyám kap most egy lármázó ördögöt a csendes, hallgatag kis fia helyett; tudom, hogy megkeseríti ez a napjait! Egy perczig nem áll be a szája, pedig olyan hangja van, mint a csengetyű.

Ez ismét családi tulajdon volt; Fromm mama is kifogyhatatlan forrásával bírt annak a kincsnek, a mit ékesen szólásnak neveznek; s éles, erős hangja volt hozzá, melytől senki más nem juthatott szó-

hoz. Folyt az nála, mint a csergedező patak. Hasonló adománynyal bírt a grószmama is, csakhogy neki már nem volt hangja; csak minden második szótag volt hallható beszédéből, mint vannak olyan ócska sípládák, a mikben némely síp már nem szól, csak fúj.

A mi dolgunk volt: hallgatni szépen.

Rám nézve ez annál könnyebb volt, mert nem is sejthettem, hogy miről foly az értekezés ez idegen nyelven? csupán annyit vehettem ki, hogy mikor hozzám szólnak az asszonyságok, mindig Istóknak neveznek; a mit én egészen helyén kívül levő tréfának tartottam, nem tudva, hogy ez németül annyit tesz, hogy «egyél hát».

Mert tudniillik, hogy rögtön hozták a kávét, igen finom szarvacsokkal, a miket Fromm papa saját felügyelete alatt készített számunkra.

Még az a kis pisze dæmon is azt mondta, hogy «isz doch» s fogta a szarvacsot, kávémba mártotta s erővel a számba tömte, mikor nem akartam elérteni a szavát.

De meg nem is voltam éhes.

Hoztak mindenfélét az asztalra, de én nekem nem kellett semmi. Fromm papa pedig váltig kínált diákul! «comedi! comedi!» a miért mama és grószmama eleget is pöröltek rá, hogy meri az ő drága kugelhupfjukat «komedie»-nek nevezni.

Fannynak bezzeg nem kellett a kínálás. Első tekintetre kivehető volt, hogy ő a család kényeztetett gyermeke, a kinek minden szabad. Ő mindenhez hozzányúlt, mindenből kettős adagot sze-

dett, s csak azután, hogy kivett valamit, kérdezte, hogy «darf i?» a mit én akkor mindjárt megértettem a hangjáról és feje biczczentéséről, hogy annyit tehet, mintha kérdené, hogy szabad-e?

Aztán pedig nemhogy megette volna, hanem még olyan vakmerő volt, hogy az én tányéromra rakta, a miért grószmama eleget is pörölt rá. Én nem értettem, hogy mit beszélt, de erősen gyanítom, hogy azért dorgálta, minek akarja az «új gyereket» nagy ehetőségre szoktatni? Általában azt a gyanút hoztam magammal még onnét hazulról, hogy mikor két ember előttem németül beszél, az okvetlen felőlem tervez valami titkos complótot, s annak a vége, hogy én vagy nem kapok valamit, vagy nem visznek el valahová, a hová készültem.

Csak azért sem nyúltam volna semmihez, a mit a kis pisze adott, mert ő adta. Hogy is mer ő ilyen csúf piczi kezekkel, a mik akkorák, mint egy macskaláb, az én tányéromra nyúlkálni?

Akkor aztán mindent a kis cziczának osztogatott, hogy én nem akartam elfogadni. De annak is csak az lett a vége, hogy megint belém kötött, a kis fehér cziczát felültette az asztalra, csemegés kendőből shawlt kötött a nyakába, a gyertyatartóra tett czifra papirost feltette neki spanyol inggallérnak, s még azt kívánta tőlem, hogy fogjam addig az első lábát, míg valamiből fejkötőt csinál neki.

Hallatlan vakmerőség! Tőlem, a ki már diákiskolába járok, azt kívánni, hogy a kis macskával játszszam.

— Siczcz! mondék a gonosz fenevadnak, a mit az, daczára idegen ajkú nemzetiségének, úgy látszik, elértett, mert egyszerre leugrott az asztalról s elszaladt.

Erre aztán a kis pisze is megharagudott rám s azt az érzékeny boszút állta rajtam, hogy átment nagyanyámhoz, nyájasan odasímult hozzá, kezét csókolgatta, később az ölébe dűlt, nekem hátat fordítva, egyszer-egyszer visszanézett rám, s ha akkor én is oda néztem, durczásan kapta el a fejét; mintha én azt nagyon bántam volna.

Pisze ördög!

Még elfoglalja a helyemet nagyanyámnál — szemem láttára.

Hogy hát én minek nézegettem rá, ha olyan igen haragudtam rá?

Igazán mondom, egyedül csak azért, hogy lássam, mennyire viszi még a vakmerőséget!

Sokkal inkább el voltam foglalva azzal a gyümölcstelen küzdelemmel, hogy egy társalgásból, mely előttem idegen nyelven folyik, valami érthető tartalmat kivegyek; mely törekvés minden emberrel közös, a kinek a vérébe egy szemernyi emberi kiváncsiság vegyült s mely, mint tudva van, mindenkor sikertelen marad.

Hanem egy kombináczióm mégis sikerült.

Ez a név: «Henrik» sokszor megütötte a fülemet. Fromm papát is Henriknek hívták; de ő maga is kiejté e nevet; az tehát nem lehet más, mint a fia. Nagyanyám sajnálkozó hangon beszélt róla, Fromm papa ellenben kérlelhetetlen szigort öltött

arczára, midőn e tárgyról felvilágosítást adott; s beszéde közül sűrűen szedegethetém fel a «prosodia», — «pensum», — «labor», — «vocabularium», — s a konyha-latin más ismert kifejezéseit; mik között a «secunda», — «tertia», — «carcer» elég irányadó delejtűképen szolgált, hogy a következő tényállásra jussak el az adatok nyomán: «Henrik barátomnak nem szabad ma a vacsoránál megjelenni, mert a leczkéjét nem tudja, s mindaddig házi fogságban marad, a míg magát jobb sorsra érdemessé nem teszi az által, hogy egy nagy csomag nem megenni való tárgynak a nevét egy rég nem élő nemzet nyelvén kimondani megtanulja.»

Szegény Henrik!

Az mindig tűrhetetlen gondolat rám nézve, hogy valaki éhezzék. És még hozzá: büntetésből éhezzék. Hiszen az felfogható, ha valakit első felindulásában megütlegelnek; de hideg vérrel arra itélni, hogy éhezzék; küzdjön a saját testével; bánkódjék egyszerre a szívével is, meg a gyomrával is, azt mindig fölötte nagy kegyetlenségnek tartottam.

Úgy véltem ez összeállítás nyomán, hogy ha én egyet azokból a jó pereczekből, miket az a vakmerő leány erővel elém rakott, a zsebembe csúsztatnék, az nem veszne kárba.

Kilestem, mikor egyszer nem nézett senki oda, s a pereczet szerencsésen a zsebembe csúsztattam.

Dehogy szerencsésen! Csak akkor vettem észre, mikor az a kis pisze ördög elnevette magát. Épen akkor sandított oda. Hanem aztán egyszerre el-

takarta a száját a kezével s csak a markába kunczogott, de gonosz hamis szemeivel ekkor is a szemem közé nevetett.

Mit fog ez gondolni? Tán azt fogja hinni, hogy én elég gyáva vagyok az asztalnál nem merni enni, s elég telhetetlen, nem érni be azzal, a mit kapok.

Oh! be szégyenlettem magamat előtte. Képes lettem volna bárminő áldozatra, hogy ez titokban maradjon, képes lettem volna őt azért, hogy ne mondja azt senkinek, még tán meg is csókolni ... annyira meg voltam rettenve.

Rettegésemet még növelte a grószmama, a ki szemeivel először a pereczes tálat nézte körül, azután megint visszatért tekintetével a pereczes tálra; ezután felnézett a plafondra, mintha fejéből számítana valamit: azután nagyon csóválta a fejét.

Ki ne értené ezt a néma beszédet? Most megszámlálta, hány a perecz? Ki hányat fogyasztott el? Hány volt feladva a tálban? Összeadás, kivonás. Kisül, hogy egy perecz hiányzik. Hova lett? Ebből inquisitió lesz: rajta kapnak, nálam találják, soha semmi víz le nem mossa rólam ezt a szégyent.

Minden perczben azt vártam, hogy az a kis ördöngős furcsaság rám fog mutatni azzal a soha meg nem álló kezével s kikiáltja: «ott van az új gyerek zsebében a perecz!»

Már oda is jött hozzám s láttam, hogy Fromm papa, mama és grószmama mind kérdő tekintettel

fordulnak felém s valami rettentő interpellatiót intéznek hozzám, a mit én még nem értek, de gyanítom, hogy mi? És bátyám, meg nagyanyám nem jönnek segélyemre, hogy megmagyaráznák, mi az? A helyett az a kis dæmon hajlik oda elém s ugyanazt a kérdést ismételve, pantomimiával is magyarázza, olyképen, hogy egyik tenyerét a másikra összefektetve, félarczával ráborúl s a szemeit csendesen lehunyja.

Ah! ez azt kérdi, hogy nem vagyok-e álmos? Csodálatos, hogy ez a kiállhatatlan teremtés mindent meg tud velem értetni.

Soha jobbkor nem jött ez a kérdés. Nagyot lélekzettem.

Ezentúl, fogadtam magamban, hogy nem fogom őt többé pisze ördögnek nevezni.

Nagyanyám megengedte, hogy elmehetek, Fannyka el fog vezetni hálószobámig; Henrikkel aluszunk együtt. Én aztán kezet csókoltam sorba mindenkinek, s olyan nagy volt elfogultságom, hogy még Fannynak is kezet csókoltam. S a gonosztevő nem gátolta azt meg, csak aztán nevetett ki érte.

Ez a leány mégis csak azért született, hogy engemet bosszantson.

Kezébe vette a gyertyát s beszélt, hogy csak menjek utána, majd ő elvezet.

Rászántam magamat.

De alig haladtunk végig a folyosón, midőn egyszerre elfújta a légvonat a gyertyát.

Egészen sötétben maradtunk, mert itt este nem ég a lépcsőn lámpás, csak egy földalatti oduból

vöröslött elő valami világosság, alkalmasint a sütőkemencze viszfénye, de annak is vége lett, a mint a folyosót elhagytuk.

Fanny nevetett, hogy a gyertya elaludt, iparkodott egyideig ismét lángra fújni a kanóczot, s hogy az nem sikerült, letette a tartót a márványra s karomba kapaszkodva biztatott, hogy majd elvezet ő így is.

Azzal, észrevételeimet be sem várva, vitt magával a szörnyű sötétségben.

Eleinte beszélt, úgy biztatott, azután dalolni kezdett, hogy tán azt majd jobban megértem, s kezével tapogatózva kereste az ajtókat és lábaival a lépcsők fokait.

Én pedig folyvást arra gondoltam: «no most ez, a milyen malitiósus csinytevő, megteszi, hogy bevezet valami liszttartó hombárba, rám zárja az ajtaját s ott hagy reggelig; vagy belépet a sötétben valami kürtőbe, a honnan nyakig esem a dagasztott zsemlyetésztába; — mert ettől minden kitelik!»

Szegény, kedves, jó Fanny! Így haragudtam én te rád, így gyűlöltelek én téged, mikor legelőször megláttalak! . . . pedig hát — mire megvénülünk??? . . . .

. . . .

Soha sem hittem volna, hogy azon a tekervényes tömkelegen keresztül, a hol én nappal is elvesztettem minden tájékozásomat, valaki ily földalatti sötétségben is el birjon vezetni.

Csak azon csodálkoztam, hogy ez a rendkívül

vakmerő leány, a míg ebben a sötétségben karonfogva vezetett, bár ilyen kínálkozó alkalma volt hozzá, megállhatta, hogy egyszer se húzta meg a hajamat.

Ezt pedig vártam tőle.

Végre ráakadtunk egy ajtóra, mely előtt nem volt szükség lámpásnak égni, hogy a keresett numero felől bizonyossá legyen az ember. Az ajtón keresztül tört az a minden emberi hang legszomorúbbika, mikor valami gyerek fenhangon hadar valami értelmetlen sort, s azt húszszor, ötvenszer, ezerszer elhadarja újra, meg újra, s a hadart sornak még akkor sincs értelme, s a gyerek fejében még akkor sincs otthon a sor.

Az ajtón keresztül messze hangzott, mint valami kacskaringós latin teremtette:

«His atacem, panacem, phylacem, coracemque, facemque!»

Aztán megint: his atacem, panacem, phylacem, coracemque, facemque!

Újra, meg újra ugyanaz.

Fanny odatartotta a fülét az ajtóra s megfogta kezemet, hogy csendesen legyek. Azután nagyot nevetett.

Mikor olyan kaczagásra méltó tárgy egy szegény, vastagagyú studiosus, a ki nem tudja felfogni azt a minden életpályán nélkülözhetetlen szabályt, mely szerint a dropax, antrax, climax, etcætera græca második szótagja első ejtésében hosszú, a másodikban rövid. Ennek sok hasznát veheti az ember, mikor később valami bajba kerül.

Hanem hát Fanny ezt nagyon nevetségesnek találta.

Azután kinyitotta az ajtót s rám hagyta, hogy menjek utána.

Kicsiny szoba volt az a lépcső alatt; benne két ágy, egymással szemközt fordítva, az egyikben otthoni vánkosaimra ismertem; az tehát az én fekhelyem lesz. Az ablaknál volt az íróasztal, azon égett egy szál fagygyúgyertya, a minek gombává nőtt már az izzó kanócza, annak a jeléül, hogy a kinek el kellene koppantania, valami rettenetes munkába úgy bele van bódulva, hogy nem veszi észre, sötétség van-e körülötte, vagy világosság?

Arra az asztalra lekönyökölve s két kezével hajába markolva ült az én barátom Henrik, és magolt, kegyetlenül nekivetemedve, egy könyvből, melynek minden lapja fel volt kunkorodva a sok használattól.

Az ajtó nyiltára felvette fejét a könyvből.

Nagyon hasonlított az anyjához meg a nagyanyjához, éppen olyan pronuncziált orra volt neki is, hanem hogy a mellett olyan sertekemény haja volt, mint Fromm papának, de fekete; s nem lévén oly rövidre nyirva, állt egyenesen a feje búbján s nagy ereszt formált elől, mint egy kaskéta ernyője. Különben a családi szemölcs nála is megvolt; esetleg éppen az orra közepén.

A mint feltekintett a könyvből, egy percz alatt ijedtség, öröm, gyanakodás váltakozott arczán, nagy hirtelenséggel követve egymást.

Szegény fiú azt hitte, hogy amnestiát kapott, s

Az asztalra lekönyökölve s két kezével hajába markolva ült az én barátom, Henrik.

jön a hirnök a fehér asztalkendővel, hogy felhíjja vacsorálni; Fannyra kérelemmel és szánalomért esdve mosolygott, hanem azután, mikor engem meglátott, azon egészen zavarba jött.

Fanny követelő arczczal lépett eléje, egyik kezét csipejére tette, másikkal a kitárt könyvre mutatott; valószínűleg azt kérte, hogy tudja-e már a leczkéjét?

A nagy szál gyerek engedelmesen állt föl a kis vallató előtt, a ki alig ért a nyakkendője csokráig s elkezdte magát rendbeszedni. Odanyújtá a könyvet Fannynak, még egy búcsúpillantást vetve a förtelmes, megemészthetlen sorokba, s nagyot nyelt utána, mintha mindent el akarna hárítani a kiadandó szavak útjából; egy párt köhintett, szemeivel sebesen pislogatott, s aztán rákezdé:

«His atacem, phylacem . . .»

Fanny megcsóválta fejét. Nem jól van.

Henrik megijedt. Újra kezdte:

«His atacem, coracem . . .»

Megint nem jól van. Szegény fiú ötször-hatszor hozzá kezdett, de nem birta glédába hozni azokat a pogány szavakat, s a mint ez a gonosz leány fejét mindannyiszor megrázta, a hányszor Henrik hibát ejtett, utoljára annyira zavarba jött, hogy el se tudta kezdeni; mire aztán vörösre pirult dühvel, fogcsikorgatva kapta ki Fanny kezéből az áldástalan könyvet s levágta azt maga elé az asztalra, neki acsarkodott újra a pogány szavaknak, s kidüledt szemekkel olvasá a milliószor elmondott ördögűző formulát: «his atacem, panacem, cora-

cem, phylacemque, facemque», minden szónál egyet ütve öklével a saját feje hátuljára.

Fanny féktelenül nevetett ezen a jeleneten. Én azonban nagyon sajnáltam a bajtárst. Nálam a tanulás könnyen ment! úgy néztem le rá, mint nagyúr üveges hintóból a mezitláb járóra.

Fanny kegyetlen volt hozzá.

Henrik felnézett rá s ha ki nem értettem is szavát, értettem szeméből, hogy valamit kér enni.

A kegyetlen, kőszívű testvér meg tudta azt tőle tagadni.

Én ki akartam tenni jó szívemet, — a hiúság is bántott, hogy minél előbb tudassam ezzel a gonosz teremtéssel, hogy nem magam számára dugtam el tányéromról a pereczet, — odaléptem Henrikhez s leereszkedő barátsággal vállára téve kezemet, odanyomtam a markába a számára elhozott süteményt.

Henrik rámveté szemeit, mint valami vadállat, mely a czirogatás ellen tiltakozik, s azzal úgy vágta a pereczet az asztal alá, hogy szerteszét szakadt.

— Dummer Kerl!

Jól emlékezem rá, ez volt a megtisztelő czím, a mit legelőször kaptam tőle.

Azzal felállt, lenézett s hüvelykujját fejem búbjára bökve, hirtelen lebicsaklott ökle bötykeivel végig kommantott a fejemen.

Ezt úgy híjják iskolai műnyelven, hogy «Holzbirn».

A kik emlékeznek e tény symbolistikus jelentő-

ségére, azok tudni fogják, hogy a Holzbirn nagyobb diáknak a kisebb irányában való végtelen lenézését szokta kifejezni, s annálfogva azon megbántások közé tartozik, a miket még tán a diplomaták sem fognának megtorlatlanul zsebre dugni.

S még ez előtt a leány előtt!

Henrik egy fejjel magasabb volt, mint én; de én nem néztem azt, hanem derékon kaptam s birokra keltem vele. Ő engemet az én ágyam felé akart tolni, hogy majd abba beletör; hanem én egyet fordítottam rajta s belevágtam a saját ágyába, akkor aztán leszorítottam a két kezét a mellére s rárivalltam:

— Felveszed mindjárt a pereczet? Felszeded mindjárt azt a pereczet?

Henrik barátom egy darabig rúgott, harapott; azután elkezdett kaczagni s bámulatomra diákul kezdett el kérni, hogy ereszszem el, jó pajtások leszünk. Föleresztettem: kezet szorítottunk. Egészen jó kedve lett a fiúnak.

Azon bámultam csak legjobban, hogy Fanny azalatt, míg bátyját legyűrtem, nem jött neki segítségére, nem karmolta ki a szememet; hanem inkább kaczagott, sikoltozva tapsolt; nagyon jól látszott magát mulatni.

Azután összekerestük mind a hárman Henriknek a széttört süteményt, mit a jó fiú elégült arczczal bocsáta természetes útjára, s ekkor Fanny is előadott neki egy pár eldugott almát, a mit ő csempészett ki számára. Olyan csodálatosnak találtam, hogy ennek az impertinens gyermeknek is ott járt a gondolata, a hol az enyim.

Ez órától fogva mindig jó barátok maradtunk Henrikkel. Még most is azok vagyunk.

Mikor lefeküdtünk, arra voltam kiváncsi, mit fogok álmodni ebben az idegen házban? Azt tartják, hogy a mit az ember olyan helyen álmodik, a hol először alszik, az be szokott teljesülni.

Én a kis piszéről álmodtam.

Angyal volt, szárnyai voltak, olyan szép tarka szárnyai, a minőkről Vörösmarty legendájában olvastam nem régen. Azután mindig mellettem röpködött; én pedig menni sem tudtam, olyan nehezek voltak lábaim, pedig valami elől menekülnöm kellett volna; végre ő megfogta a kezemet, s akkor én úgy tudtam futni, hogy lábam hegye sem érte a földet.

Hogy boszankodtam magamra ezért az álomért! Pisze angyal! Milyen tréfás álmai vannak az embernek.

Másnap korán reggel keltünk, a mi nekem annyival koraibbnak tetszett, mert kis szobánk ablaka a szűk udvarra nyilt, s abban olyan későn virradt. Hanem a helyett az első legénynek, Mártonnak volt meghagyva, hogy rendesen, mikor a reggeli sütéshez készül, ordítson be a diákajtón: «surgendum! discipule!»

Én el nem tudtam gondolni, miféle attentátum az, mely álmomból felzavar, mikor legelőször hallottam ez erélyes serkentést. Hanem Henrik egyszerre talpra pattant s engemet is felránczigált ágyamból, s félig diák beszéddel, félig kézmozdulatokkal megmagyarázta, hogy most menjünk le a

pékműhelybe, nézzük meg, hogy sütik a szarvacsokat, pereczeket?

Nem kell oda felöltözni, mehetünk gyolcs ruháinkban; a hogy a sütők szoktak járni.

Kiváncsi voltam s mindenre könnyen rábeszélhető; papucsot húztunk s együtt lementünk a sütődébe.

Valami kedves hely az; már messziről elárulja magát azzal az édes süteményillattal, melyről azt képzeli az ember, hogy ha sokáig belélekzené, talán jól is laknék vele.

Az egész műhelyben minden oly fehér, mint a hó, tiszta minden zegzúg; nagy hombárok tele liszttel; roppant teknők, dagadó tésztával, a miből fehér ruhás, fehér kötényes hat legény szakgat darabokat, azokat fehér deszkákon kinyújtják, pereczeket, kalácsokat fonnak, szarvacsokat csavargatnak belőle, az óriási fehér kemencze párkányán sorba rakva pirul már az előcsapat, s kellemes illatával eltölti a műhelyt.

Márton legény, a mint engemet meglátott, valami tört magyarsággal beneventálni kezdett; «jó reggelt, jó reggelt!» Henriket pedig megtaszítá könyökkel «bonum manem preco!» — «Lássa én többet tudok diákul, mint maga».

Ezen végtelen jót nevetett, s ezután rám hunyorított.

S azzal a különös adománynyal bírt, hogy mikor a szemöldökét fel- vagy letolta, az egész fejbőrét sipkástul együtt mozgatta vele; s ezt a tréfás sajátságát mindannyiszor használatba is vevé,

mikor valakit meg akart nevettetni, s úgy látta, hogy szavainak nem volt eléggé nevettető hatásuk. Henrik neki gyürkőzött s versenyt dolgozott a legényekkel. Olyan szépen ki tudta sodrani a kalácstésztát, s ismét szép tekercsekké fonni, mint akárki más. Az elégültség ragyogott arczáról, mikor az öreg legény megdicsérte, hogy jól van.

— No lássa: szólt hozzám Márton, milyen kész péklegény lenne belőle. Két esztendő mulva felszabadítanók. Hanem az öreg úr erőnek erejével azt akarja, hogy tanuljon diákul. Ratsherrt akar belőle csinálni.

Ennél a szónál szemöldökének egy intésével felküldte a feje tetejére Márton az egész fejbőrét, sipkástól; mintha az csak egy rugókon járó paróka lett volna.

— Rathsherr hát! Tanácsos úr, a ki tollat rág, mikor éhezik. Kisztihand! Én nem lennék az, ha a Szent-Mihály-tornyot nekem adnák, sem; — Rathsherr, a ki a hóna alá csapja a papirost, a füle mellé a kalamust, úgy megy a pékeket sorba vizitálni s méri serpenyővel a zsemlyéket, hogy elég nehezek-e?

Úgy látszott, Márton nem vette figyelembe más hivatását egy Rathsherrnek, mint azt, hogy a zsemlyéket meglatolja; — s az nem igen nyerte meg helybenhagyását.

— Pedig ha az ember nem röstelli a fáradságot értük, olyan nyájasnak találhatja őket, a mint akarja. Bizony ha az ember a lelkét akarná terhelni, akár pogácsát árúlhatna miattuk czipó helyett. Egy hei-

lige Striczli mindszentnapkor, az is megteszi. Az ilyen Herr Dintenklex!

Itt azután nem állhatta meg Márton, hogy rá ne gyújtson e melódiátlan gassenhauerre, melynek refraineje az volt: «o jé, Herr Dintenklex!»

Két-három legény szekundált a nótának, a miből én semmit sem értettem. Hanem a mint Márton e végsort: «o jé, Herr Dintenklex!» kimondta, a szája félvégét a bal szeme szegletéhez felhúzva s a bal szemöldökével lerántva, hogy a hálósipkájának a bojtja csak úgy fityegett bele, akkor mégis gyanítottam, hogy az a Herr Dintenklex valami nagyon tréfás alak lehet a péklegények szeme előtt.

— Hja, persze, a Henriknek törvényt kell tanulni! Az öreg úr azt mondja, hogy ő is Rathsherr lehetne, ha végig járta volna az iskolákat. Szerencséje, hogy nem tette. Így is majd megöl bennünket a tudományával. Mindig mutogatja, hogy ő is tud lateint. Az öreg úr lateinja!

Itt alig győzte a fejbőrét megállítani Márton, annyi szemöldökrángatásba került neki a fölötti véleményét kifejezni, hogy mit tart ő a mester diákoskodása felől?

Egyszer azonban gyanakodva fordúlt hozzám:

— Maga talán csak nem akar Rathsherr lenni?

Én komolyan biztosítottam, hogy nem: én a vármegyéhez készülök.

— Aha! Viczekspan? Az már respekt! Az egészen más; az már valami. Hintón jár, teringettét! Nem húz sárczipőt, mikor sár van. Ezt már megengedem.

S hogy megmutassa, mennyire tiszteli jövendőbeli praesumptiv állásomat, oly magasra felhúzta szemöldökeit, hogy a sipkája a nyakáig hanyatlott vissza.

— Hanem hát már most, Henrik, elég lesz a pereczfonás, menjen vissza a szobába s írja a pensumot, mert majd megint nem kap reggelit, ha nem lesz készen.

Henrik rá sem hallgatott, mintha nem is neki beszélnének.

Márton eközben metélgette a tésztából a szarvacsoknak való egyenlő darabokat. Jó szemmérték kell ahhoz, hogy se a gazdát, se a közönséget meg ne csalja, eltalálja, hogy mind egyforma legyen.

— Lássa, nem kell neki, csak itt szeret. Hiszen nincs is ennél a mi mesterségünknél szebb, gyönyörűségesebb; háládatosabb. Az Isten áldásával bánunk, a mindennapi kenyeret készítjük. A miatyánkba a pékek is bele vannak foglalva: «add meg mi nekünk a mi mindennapi kenyerünket!» Van szó még valahol a mészárosokról, a szabókról, a vargákról? No? Imádkozik valaki a húsért, a kabátért, a csizmáért? Hadd halljam! De a mindennapi kenyérért, úgy-e, imádkoznak? Hát a Rathsherrekről szól-e valahol az imádság? No, mi? Ki tud róla?

Valamely fiatal legény odavágott:

— Igen is: «de szabadíts meg minket a gonosztól».

Ezen aztán mindenki nevetett.

E nevetés alatt Henrik minden perecztésztát elrontott, azt újra kellett dagasztani. Öldökölte az a gondolat, hogy valaha azért tanuljon össze annyi sok diákszót, hogy őt is így kaczagják majd a pékműhelyeken.

— Hja, ja, — szólt elkomolyodva Márton legény — nagy baj az, hogy az embertől nem kérdik, hogyan akar meghalni; de még nagyobb baj az, hogy nem kérdik, hogyan akar megélni? Engem is mészárosnak adott az apám előbb. Kitanultam az egész mesterséget. Egyszer aztán meguntam a sok birkanyak-elvágást, tehénbőr-lefejtést; addig-addig édesgettek ezek a szép piroshátú zsemlyék itt a boltablakban, valahányszor a sütő ablaka előtt elmentem, úgy hivogatott a kellemes meleg kenyérillat, — míg egyszer otthagytam a mesterségemet; beállítottam Fromm tátihoz; már akkor ütögetett a bajúszom, szakállam. «Kell-e pékinas?» az öreg felcsapott rá s azóta mindig itt vagyok, a vándorló éveket kivéve. Nem bántam meg soha. Valahányszor tiszta fehér ingemre nézek, olyan jól esik, hogy nem kell mindjárt összefecskendeznem vérrel s úgy járni benne napestig. Kinek mihez kedve van. Úgy-e bár Henrik!

— Az ám! — dörmögé a fiú mérgesen.

— Pedig még a mészáros mesterség annyira van a magasban a Rathsherr fölött, mint a szent Mihály tornyán levő kakas a mi kappanunkhoz. A vért sem szerettem kezemen, de legalább le tudtam róla mosni, hanem ha egy tintacsepp ráragadt a tollról, három napig se birtam róla lesú-

rolni semmi kőporral. Hej, szép dolog péklegénynek lenni!

Márton legény most ahhoz fogott, hogy a sütőlapáttal néhány tuczat tejes kenyeret toljon be a fűtött kemenczébe.

Ezalatt az egész műhely legénysége egyhangúlag rákezdett valami sajátságos nótára, a mit már máskor is hallottam pékműhelyek ablakain áthangzani. Ilyenforma a nóta:

«Óh be szép, jaj be szép!
Ez a szép dagasztó szék.

Egyenes, görbe, kerékre
Hosszú, vékony háromláb,
Ez az óra, ez a gólya,
Ez pediglen koppantó.

Gólya, óra, koppantó.
Ez a klázli, ez a flaska,
Ez pediglen részeg Miska.

Klázli, flaska, részeg Miska,
Óra, gólya, koppantó,
Hosszú, vékony háromláb,
Egyenes, görbe, kerékre.

Óh be szép, jaj be szép
Ez a szép dagasztó szék.»

Ezt a nótát pedig mindannyian oly komoly buzgósággal énekelték, miszerint máig is azt kell hinnem, hogy ennek nem a vers szépsége az oka, sem az annak megfelelő melódia, mint inkább talán valami sajátságos babonás ráéneklés, hogy a kenyér

záklyás ne legyen a sütés közben; vagy talán valami időmérték, hogy mikor e nótának vége van, akkor ki lehet szedni a kenyeret; mint a hogy szokták tojásfőzéshez használni — uram bocsá! — a miatyánkot.

Henrik is együtt énekelt velük. Én láttam, hogy ez ma nem fogja már megírni az iskolai feladványát s mikor még egyszer újrakezték az «Óh be szép» kardalt, odahagytam a műhelyt s fölmentem szobánkba.

Az asztalon kiterítve feküdt Henrik szerencsétlen dolgozati naplója, tele más tintával berótt igazításokkal: megannyi sebhelyeivel bünhödéstermő professzori vizsgáknak; a legújabb feladványnak csak az első sora volt megkezdve.

Én hirtelen kiszedegettem számára a szótárból a szükséges szavakat s leírtam egy darabka papirra a lefordítandó feladványt.

Ő csak egy óra mulva jött vissza a műhelyből s akkor azt sem tudta, mihez kapjon előbb. Nagy volt aztán az öröme, mikor a kész dolgozatot meglátta, diariumába téve; neki le kellett azt másolni.

Olyan furcsa mogorvasággal nézett rám s azt mondta, hogy «guter Kerl».

Arczáról nem vehettem ki, mit mondott, a «Kerl»-ből itélve, a tegnapi veszekedést véltem megújítandónak, a mihez pedig semmi kedvem sem volt ma.

Alig volt a lemásolással készen, midőn Fromm táti lépései hangzottak a lépcsőn. Henrik dugta az

én írásomat hirtelen a zsebébe s nekivetette magát a kitárt könyvnek, mikor az öreg megállt az ajtó előtt: úgy, hogy mikor az benyitott, oly hadarás volt már idebenn, mintha Henrik egy sáskatábort akarna kiexorcisálni a határból: «his atacem!»

— Ergo, ergo; quomodo? — szólt az öreg úr, körüldörzsölve a fejem tetejét tenyerével. Úgy láttam, hogy ez a nyájasság nyilatkozata volt tőle.

Én megkisértettem az első német szót kiadni a számon, egy «guter morgen»-nel felelve a kérdésre; a mire az öreg nagyon rázta a fejét és nevetett; én meg nem tudtam elgondolni, hogy miért tesz így? rosszúl mondtam-e, vagy bámulásra gerjesztettem gyors előmenetelemmel?

E felől azonban nem adott felvilágosítást; e helyett szigorú vallató arczczal fordult Henrik felé.

— No ergo! Quid ergo? Quid scis? Habes pensum? Nebulo?

Henrik azt próbálgatta, hogy meg tudná-e a fejebőrét úgy mozgatni a szemöldöke felhúzásával, mint Márton legény, mikor Fromm táti «latein»-járól beszél. Nagyobb biztosság kedvéért legelőbb is az írott gyakorlatot mutatta be apjának, gondolva, hogy jobb lesz a gyöngébb oldalt hátulra hagyni.

Fromm táti nagy műértésssel nézte végig a szörnyű tudományt s kegyesen ráadta jóváhagyását. «Bonus, bonus!»

De hát a könyvnélkül való?

Ez a keserű falat!

A diákverseket már tegnap sem tudta Henrik, pedig csak a kis piszének kellett volna felmondani; hát még ma, mikor az öreg vette kezébe a könyvet! S ha még csak a könyvet vette volna a kezébe, de a másik kezével meg nyúlt a linea után s azt marokra fogá azzal a világosan látható szándékkal, hogy a mint a gyerek hibát ejt, hevenyében ráhúzogasson vele.

Szegény Henrik, persze, hogy egy szónak sem volt ura. Félszemével mindig Fromm táti lineáját tartotta figyelemben s a mint az első akadályhoz ért, a mint Fromm táti fölemelte a lineát, meglehet pedig, hogy csak azon szándékban, hogy egy üdvös ráijesztéssel Henrik lelki tehetségeit fokozott tevékenységre serkentse; de már akkor Henrik nem volt sehol sem, hanem az ágy alatt, a hova hosszú termetével a legbámulatraméltóbb fürgeséggel birta magát elrejteni; s onnan elő sem is jött mindaddig, míg Fromm táti meg nem igérte, hogy nem fogja bántani s a reggelizéshez felviszi magával.

Fromm táti híven meg is tartotta a fegyverszüneti feltételeket, csupán szóval dorgálta meg az erősségből előmászó fiút, a mit én ugyan nem értettem, de arcz- és kézmozdulataiból kivehettem, hogy röstelli a dolgot — én előttem.

A délelőtt eltelt a tanárok látogatásával.

Az igazgató tanár, erős, csontosképű, bajúszos ember volt, nyilt, magas homlokkal, széles mellel s mikor beszélt, nem kimélte a hangot, mintha mindig praelectión lett volna.

Iskolai bizonyítványainkkal igen meg volt elégedve s azt nem is titkolta. Nagyanyámat biztosítá a felől, hogy gondja lesz ránk és szigorúan fog velünk bánni. Meg nem engedi, hogy ebben a városban elkanászodjunk. Szállásainkon is meg fog bennünket látogatni gyakran: ez neki szokása; s a mely diákot rendetlenségen kap, az megbünhödik.

— Tudnak-e a gyerekek muzsikálni? — kérdé nyers hangon nagyanyámtól.

Nagyanyám ajánlatos hangon válaszolt:

— Óh igen, egyik zongoráz, másik hegedűl.

Direktor úr erre az asztal közepére helyezé öklét.

— A hegedűlést pedig semmiképpen meg nem engedem!

Loránd bátorkodott e kérdést tenni: «miért?»

— Miért? miért? Azért, mert az minden gonoszságnak a kútfeje; a diáknak könyv való, nem hegedű. Mi akarsz te lenni? Czigány akarsz-e lenni, vagy tudós? A hegedű minden gonoszra csábítja a diákot. Tudom én, hogyan van az! Látom a mindennapi példákból. A diák veszi a hegedűt a köpönyeg alá s megy vele a korcsmába, ott muzsikál a többi diákoknak, a kik ott tánczolnak reggelig a könnyelmű leányokkal. Azért én, a kinél hegedűt kapok, azt összetöröm. Nem kérdem, hogy volt? drága volt? csapom a földhöz Törtem össze már ötforintos hegedűket is.

Nagyanyám jónak látta nem engedni át Lorándnak a válaszolást, sietett eléje vágni:

— Hiszen, igazgató úr, nem a nagy fiam hegedűl, hanem ez a kicsiny; s egyébiránt egyik sincs úgy nevelve, hogy magához méltatlan helyre kivánkoznék mulatni.

— Az mindegy. A kicsinynek még kevesebb szüksége van a czinczogásra. Aztán ismerem én már a diákot; otthon mind olyan szent képet csinál, mintha vizet se tudna zavarni, mikor aztán egyszer szabad szárnyára kerül, datum korcsma, datum kávéház; ott ülnek a sör mellett s azon versenyeznek, hogy ki tud több stiblivel megvedelni? Ott ordítanak, énekelnek: Gaudeamus igitur! Azért én semmiképpen meg nem engedem, hogy a diákok köpönyeg alatt hegedűt hordjanak a korcsmába. A hegedűt összetöröm, a köpönyeget pedig felszabom kabátnak. Diáknak köpönyeg! Az csak katonatisztnek való. Aztán a tánczra készült kecsegeorrú csizmákat sem tűröm senkinek a lábán, tisztességes ember csonkaorrú csizmát hord; nekem senki hegyesorrú csizmában az iskolába ne jőjjön, mert én felteszem a lábát a padra s a csizmája orrát levágom.

Nagyanyám sietett a látogatást befejezni, nehogy Loránd valamit találjon válaszolni e jeles férfiúnak, ki buzgalmát az erkölcs védelmében odáig terjeszti, hogy a hegedűket összetöri, a köpönyegeket felszabdalja s a csizmák hegyes orrait levagdalja.

Nekem az a jó szokásom volt (régen: gyermekkoromban), hogy a mit olyan ember mondott, a kinek a sors jogot adott arra, hogy nekem parancsoljon, az rám nézve szentírás volt.

Mikor kijöttünk a direktortól, aggódva sugám Lorándnak:

— Nekem úgy tetszik, hogy a te csizmáidnak az orra is hegyes egy kissé!

— Ezentúl még hegyesebbre csináltatom! — felelt rá Loránd, mely válaszszal én sehogy sem voltam megelégedve.

Előttem még minden komoly férfit a csalhatlanság nimbusza vett körül; engem még senki sem világosított fel arról, hogy a szigorú tekintetű emberek maguk is voltak valaha fiatalok s a heidelbergi diákjargont tapasztalásból tanulták meg; hogy a director úr maga is zajos ifjúság után jutott arra a thesisre, hogy a fiatal ember mind gonosz s a mi jó látszik rajta, az csak tettetés, azért hát katonásan kell vele bánni.

Innen elmentünk az én osztálytanítómhoz.

Ez tökéletes ellentéte volt az igazgatótanárnak. Szinte tartok tőle, hogy azt a szemrehányást vonom magamra, mintha szándékosan rajzolnék egymásra kiáltó színekkel.

Alacsony, sovány, sokszegletű emberke, hátrafésűlt hosszú hajjal, simára borotvált arczczal s oly vékony, mézédes hanggal, hogy szinte könyörgésnek lehetett venni minden szavát; a mellett egészen családias környezettel. Hálóköntösben fogadott bennünket, a mit, meglátva, hogy női társaság jön velünk, hirtelen fekete kabáttal váltott fel s bocsánatot kért — nem tudom, miért?

Azután egy sereg apró gyermeket iparkodott kituszkolni szobájából, a mi sehogy sem sikerült.

Belefogóztak lábszáraiba, kezeibe, nem birta lerázni magáról; valami női nevet kiáltozott, hogy jőjjön segítségére. Egy hálófőkötős arcz be is tekintett az ajtón s azután annál hirtelenebben visszakapta magát, bennünket meglátva. Utoljára is nagyanyám kértére, a gyermekek társaságában fogadta bejelentésünket.

Schmuck úr igen jó családapa és sokat elnéz a gyermekeknek.

Dolgozó-szobája egészen tele van gyermekjátékokkal; bennünket is igen nyájasan fogadott s jól emlékszem rá, hogy az orczámat is megveregette.

Nagyanyámnak mindjárt több bizodalma is volt e derék férfiúhoz, mint előbbeni kollégájához. Ez úgy szereti itthon is a gyermekeket.

Ez előtt feltárta szíve fájó titkát; elmondá neki, miért viselünk gyászt? hogy atyánk szerencsétlenül meghalt, hogy beteges anyánknak egyedűli reményei vagyunk; hogy eddig jól viseltük magunkat, kérte, hogy rám, a kisebbre, ügyeljen ezután is.

A jó úr odaszorított karjai közé s biztosítá nagyanyámat, hogy igen nagy embert fog belőlem nevelni, kivált ha odajárok hozzá privátára, hogy még külön is köszörülhesse talentumomat.

A miért nem jár havonkint több hét váltóforintnál.

A mi nem is sok, a szellemköszörülésért. Ennyit ollóköszörülésért is adhatnak.

Nagyanyám, a megelőző fogadtatástól még nyomasztott kedélylyel, félénken bátorkodott előhozni,

hogy én némi hajlamot érzek magamban a hegedüléshez, de nem tudja, hogy szabad-e?

A jó úr nem is engedte tovább beszélni.

— Oh hogyne! oh hogyne! A zene nemesíti a lelkeket, a zene szelidíti az indulatokat. Már Pythagoras idejében zenével végezték a görög philosophok előadásaikat. A legmakacsabb indulatú ifjakat, kiket semmi fegyelem meg nem birt zabolázni, kiken nem fogott a virga, skutika és a pálcza, mi javította meg? A hegedűvonyó. A ki zenélni tud, az mindig jó szellemekkel társalkodik. Egyébiránt nagyon olcsón is juthatni hozzá nálunk. Az én gyermekeimhez úgyis jár zenemester, együtt azokkal nem kerül többe a tanítás havonkint hat váltó forintnál.

Jó nagyanyám, minthogy ily engedékenységet tapasztalt, jónak látta még tovább menni kívánalmaiban. (Így tesz az elégületlen nép mindig, ha engedékeny felsőbbségre talál.) Megemlíté, hogy talán még — tánczolni is szabad lenne tanulnom.

— Annál semmi sem természetesebb! volt rá az engedékeny férfiú válasza. A táncz együtt jár a zenével; már a görögök idejében a tibicenek kisérték a choreákat. A classikusok sokat emlegetik a tánczot. A rómaiaknál a cultushoz tartozott az, sőt az írás szerint maga szent Dávid is tánczolt. Mai világban pedig éppen nélkülözhetetlen a táncz; kivált fiatal embernek. Ártatlan egy mulatság! Egy neme a testgyakorlatnak. A test ügyességére okvetlenül megkivántatik, hogy az ifjú lépni, járni,

helyesen megállni, köszönni, bókolni és tánczolni tudjon; ne árúlja el mingyárt megjelenésével, hogy valami pedáns tanodából került elő. És én e tekintetben hallgatok a kor kivánalmaira. Az én gyermekeim mind tanulnak tánczolni s minthogy már ő hozzájuk úgyis jár a tánczmester, ifjú barátomnak együtt a többiekkel, nem fog az többe kerűlni öt váltóforintnál.

Nagyanyám rendkívül meg volt elégedve az alkuval. Szinte olcsónak találta a tanítást.

— Óh az associatio elve szerint minden igen olcsóba kerül. Valódi szellemi menázs! Sokan keveset összeadnak s mégis mindent megtanulnak. Ha kivánja kegyed, hogy ifjú barátom rajzolni is tanuljon, az meg éppen nem kerül többe, négy forintnál, minden váltóban. Hetenként négy óra: együtt a többiekkel. Sőt ha nem találja kegyed fölöslegesnek, hogy ifjú barátom a művelt európai nyelvek előkelőbbjeivel megismerkedjék, egy angol és franczia mester fáradsága, együtt a többiekkel nem kerülend többe, hetenkint három órára, három forintnál. S ha néhány órai időköze marad ifjú barátomnak, azt betölteni ajánlhatom a gymnastikát, a nemes tornászatot, mely a test kifejlődését a lélek gyarapodása mellett üdvösen mozdítja elő; s az éppen nem kerül semmibe. Csupán a beíratási díj tesz tíz forintot.

Kedves nagyanyám el volt ragadtatva ennyi gondoskodástól; mindent helybenhagyott és előre fizetett; ámbár a tornászatot örömest elengedte volna; kérdezte is nagyon, hogy nem jár-e az valami

nyaktöréssel? Pártfogóm megnyugtatta felőle, hogy ott sohasem történhetik baj; sőt még eszmerokonságnál fogva az úszás megtanulását is indítványba hozta; mely pontnál azonban már határozott ellenállásra talált nagyanyámnál, ki semmiképen meg nem engedte, hogy okos, tanult emberhez illő legyen nagyobb vízbe belemenni, mint a mekkorának a két partját a két kezével megfoghatja s a fenekét ugyanakkor a lábával eléri. Ezt tehát el kellett engedni.

Nehogy azonban valaki arra a félelmes gondolatra jőjjön az előadottakból, hogy én majd a történet folyamában mentül többet fogok dicsekedni azzal, hogy a hegedűben milyen Paganini, a nyelvtudásban milyen Mezzofanti, a festészetben milyen Buonarotti, a tánczban milyen Vestris s a vívásban milyen Toldy Miklós lettem időjártával; — sietek elmondani, hogy bizony most sem értek én mindezekhez semmit! csak a híre van, hogy tanítottak rá.

Mikor privátára mentem, — együtt a többiekkel, — akkor a tanár nem volt otthon: mi aztán egy óra hosszat birkóztunk.

Mikor a tánczleczkére mentem, együtt a többiekkel, — akkor a tánczmester maradt el; — azután megint birkóztunk.

A franczia leczke alatt szintén birkóztunk, a rajzleczke és hegedűleczke alatt pedig éppen azt tettük, a mit a többiek alatt; úgy, hogy a tornászati leczkére már egy csepp birkózási kedvünk sem maradt.

Éppen csak úszni tanúltam meg, titokban, minthogy meg volt tiltva, ezt pedig ingyen; — ha csak bűndíjnak nem számítom azt a megivott víztömeget, a mit egyszer elnyeltem, midőn majd belefuladtam a Dunába. Sohasem merte ezt senki tudatni otthon a családunkkal.

Loránd húzott ki; de ő sem dicsekedett vele soha.

Mikor e nagyon kedves és előzékeny férfiú lakását elhagytuk, ki nagyanyámat, velem együtt, egészen elbájolta nyájas szeretetreméltó modorával: bátyám, Loránd azt mondá:

— Azt a másik tanárt kezdem ez órától fogva nagyrabecsülni: az egy derék, egyeneslelkű ember.

Én nem értettem, hogy hova czéloz vele? azaz, hogy nem akartam elérteni. Talán az «én» tanáromat akarja ócsárolni vele?

Az én ethikám szerint pedig az egészen természetes jogszempont volt, hogy minden diák tartozik bámulni és szeretni azt a tanárt, a ki az ő osztályát igazgatja s ha egyik osztály a másikkal csendes háborút visel, az nem történhetik más indokokból, mint hogy a másik osztálynak a tanára ennek az egyiknek ellensége. Az én uralkodóm ellensége a te uralkodódnak, azért az én katonám ellensége az ő katonájának.

Kezdtem Lorándot ilyen ellenséges katonának tekinteni.

Szerencsénkre a következő órák története kiverte mindezt a fejemből.

III.

AZ ÉN NAGYSÁGOS URAMBÁTYÁM.

Ebédre az udvari tanácsos Bálnokházyhoz voltunk hiva, a kinél bátyám fog lakni.

Valami nagyon messziről rokonunk, egyébiránt bátyám tartásáért hétszáz forintot fizettek nála, a mi azon időkben szép összeg volt.

Én voltam arra a legbüszkébb, hogy bátyám udvari tanácsosnál lakik. Nem is mulasztottam el soha, ha iskolatársaim kérdezték, hol lakom? előrebocsátani: a bátyám Bálnokházy udvari tanácsos úrnál lakik, én magam azonban csak pékmesternél.

Fromm pékmester igazán nagyon sajnálta, hogy nem ebédelünk «itthon». Legalább engemet magamat hagyhatnának ott. Hogy e szónál kővé nem vált, nem az én hibám, legalább én olyan baziliszk szemeket vetettem rá, a milyeneket csak tudtam. Hova gondol? Én az udvari tanácsos bácsi ebédjét elmulaszszam az ő kedvéért!

Nagyanyám is úgy találta, hogy engemet is szükséges lesz ott bemutatni.

Félkettőre bérkocsit hozattunk; mert az udvari tanácsos bácsihoz gyalog menni nem illik.

Nagyanyám himzett előingemet kötötte fel mellényem alá s én elég hiú voltam megengedni, hogy a kis pisze kösse fel a nyakkendőmet. Igazán szép csokrot tudott kötni, a mint megnéztem magamat a tükörben. Úgy találtam, hogy szép fiú volnék, mikor az ezüstgombos attilámat felveszem. Hát még ha hajam is fel volna sütve!

De azért mégis meg voltam felőle győződve, hogy ebben a nagy városban több olyan ezüstgombos attila nincsen, mint az enyim.

Csak az boszantott, hogy a kis pisze mit enyeleg ott körülöttem? Hogy körüljárt, hogy nem csinált titkot belőle, mennyire tetszem neki, s hogy sértette ez az én büszkeségemet!

A lépcső alján meg a bohókás Henrik várt rám egy nagy kefével kezében. Erővel rám fogta, hogy lisztes lett az attilám, bizonyosan a Fanny kötényétől, mert az mindig lisztes, s azt neki le kell kefélni. Én csak arra kértem, hogy a galléromat ne érintse a szőrkefével, ennek selyemkefe kell, mert az bársony.

Úgy gondolom, tartottam arra valamit, hogy az attilám gallérja bársony.

A boltajtóból még a vén Márton is utánam kiáltott, mikor kocsiba ültünk:

— Jó ápetitust, Herr Vicekspán!

S ötször-hatszor megmozdította a fejbőrével a sipkáját.

Hogy szerettem volna érte az orrát betörni! Mit kompromittál itt a bátyám előtt! Tudhatná, hogy mikor fel vagyok öltözve, egészen más tisz-

teletet érdemlek, mint mikor alsó ruhában lát maga előtt. — De így jár, a ki muntliszt közé keveredik.

Azonban ne beszéljünk már az én gazdáimról; szálljunk a magasabb régiókba.

A bérkocsi valahol az országház környékén állt meg velünk, ott volt egy kétemeletes ház, abban lakott az udvari tanácsos.

Az inas — pardon! a komornyik lent várt bennünket a kapuban (meglehet, hogy nem is minket várt) s megmutatá bátyám szállását, földszint, a kapu alatt. Egészen olyan szállás, a milyent nagy diák kivánhat magának, a ki nem szereti, ha felügyelnek rá.

Innen felvezetett bennünket a lépcsőkön; a lépcsőről a pitvarba, a pitvarból az előszobába, az előszobából a szalonba; a hol az uraság várt elfogadásunkra.

Én azt hittem, hogy mi otthon elegans emberek vagyunk: hogy uriasan lakunk és élünk, de milyen vert szegénynek éreztem magunkat, a mint Bálnokházyék szobáin keresztül mentem. A mi díszszobánk nagyon szép volt előttem valaha, nagyvirágú gyapotszövet butoraival, szép sárga cseresznyefa szekrényeivel, s tiszta fehér függönyeivel; de hová esett az hátra reputatiómban, mikor ezt a termet megláttam, a hol tarka eres fából volt minden butor, a szövetek kelméje metszett virágos bársony, s a függönyök széles csipkével szegélyezett nehéz selyemből. Nálunk is voltak szép rézmetszetek üveg alatt; de itt pompás olajfestmények arany-

rámákban, s míg nálunk csak anyám hálószobájában volt egy darab szőnyeg, itt minden szobában mintha szőtt virágos mezőn járnának.

Ez engem nem vert le, inkább ösztönzött; miért nincs nálunk is így? Hiszen mi is megszerezhetnők mindezt; elég birtokunk van hozzá, s az ember mindjárt egészen más embernek érzi magát, ha tudja, hogy otthon virágos szőnyegen jár.

Bámulatomat a háziak megjelenése befejezte.

Három külön ajtón jöttek elénk. A szemköztin urambátyám, az udvari tanácsos dolgozószobájából, a baloldalin nagyságos nénikém, nappali szobájából, a jobb oldalin a kis kisasszony, Melanie hugom, a gouvernantnéval a tanuló szobából.

Az udvari tanácsos magas, délczeg termetű férfi volt, széles válla, fekete szemöldöke, piros orczája, szénfekete bajusza egyformán felfelé kunkorítva s félhold formán bekanyaruló arczszakálla tökéletesen azt az ideált állíták elém, a kit én képzeltem magamnak egy udvari tanácsosban. Haja is szép fekete volt s üstökén szabályos csigába volt kanyarítva.

Szépen csengő, stentori hangon üdvözölt bennünket; nagyanyámat megcsókolá, bátyámnak kezét nyujtá, mit az megszorított, nekem pedig megengedte, hogy kezet csókoljak neki.

Milyen nagy türkizos gyűrű volt az ujján!

Azután jött elénk a nagyságos néni.

Mondhatom, hogy szebb asszonyt azóta sem láttam még soha. Akkor volt huszonhárom éves; bizonyosan tudom. Szép hosszdad arcza, ifjú zo-

mánczával csaknem leánynak tünteté föl, körüllebegve hosszú szőke fürteivel, ajkai parányiak voltak és mosolyra állók, szemei nagyok, sötétkékek, mélázók, hosszú szempilláktól beárnyalva; az egész alak nem látszott járni, de lengett, hajlott, simult s a kéz, mit csókra nyujtott elém, átlátszó volt, mint az alabástrom.

Melanie hugom valóságos kis angyal volt. Első megjelenése tünemény volt rám nézve. Nem hiszem, hogy képzelni lehessen valami szebbet, valami eszményibbet az ő egész alakjánál.

Nem volt még több nyolcz évesnél, de növésére nézve pár évvel idősebbnek látszott. Karcsú volt s csakugyan kelle valami rejtett szárnyának lenni, mert különben lehetetlen, hogy azokon a parányi lábakon libeghetett volna. Arcza finom volt s előkelő, szemei okosak, ragyogók, s ajkai annyit tudtak már! nem csak négy-öt nyelven beszélni, de hallgatva is annyit, a mi engem magamon kívül hozott: ez a gyermekszáj tudott nyájasan mosolyogni biztató szelídséggel; tudott büszkén megvetni, tudott neheztelően duzzogni, tudott szótlanul kérni, tudott elmélázva merengeni, tudott lelkesülni; — tudott szeretni és gyűlölni.

Oh mennyit álmodtam én erről a szép szájról, mennyit láttam én ezt ébren, mennyi irtóztató görög szót megtanultam én erről ábrándozva.

Le nem tudnám írni azt az ebédet, a mit Bálnokházyéknál végig nézni segitettem: Melanie hugom mellettem ült; s egész figyelmem ő körüle összpontosult.

Mily finomsággal tudta ő magát viselni; mennyi elegentia volt minden mozdulatában! Én nem győztem tőle eleget tanulni. Mikor a kanalat, vagy az ezüst villát fogta, a kis ujját egészen s a gyűrűs ujját félig felemelve tartotta kimondhatatlan gráeziával; s mikor evés után ajkát megtörülte az asztalkendővel, az olyan volt, mintha szellemek csókolóznának a köddel. — S oh be végheteten buta és ügyetlen voltam én mellette. A kezem reszketett, ha valami tálhoz kellett nyúlnom. Irtóztató volt az a gondolat, hogy ha a kanalat ki találnám ejteni a kezemből, s a mártással leönteném az ő fehér mousselin-ruháját.

Ő pedig engem épen észre sem látszott venni. Vagyis — ellenkezőleg — inkább nagyon is teljes tudatával birt annak, hogy most mellette egy olyan élő teremtés ül, a kit megnémított, meghódított, elváltoztatott. Ha kináltam valamivel, olyan kecsesen tudta azt elutasítani, s ha poharát teletöltöttem, olyan udvarias volt, mikor megköszönte.

Velem különben nem sokat foglalkozott senki. Ezekben az években a férfi ember a leghasznavehetlenebb tárgy, nem elég kicsiny arra, hogy vele játszani, s nem elég nagy, hogy vele komolyan foglalkozni lehessen. S legnagyobb baj, hogy az ember ezt maga is érzi. Innen az a minden tizenkét éves gyermekkel közös vágy: «bárcsak öregebb volnék már!»

Most pedig azt mondom: bárcsak tizenkét éves volnék még!

Hanem akkor nagyon terhemre volt az. Mennyi van még hátra!

Csupán ebéd vége felé, mikor a gyermekvilágnak is megengedték, hogy apró gyűszűnyi pohárkákból valami édes bort szabad szürcsölniök, kétszersültet mártogatva bele, akkor találtam a figyelmet magamra vonni; a mi igen furcsa eset volt.

Nekem is töltött a komornyik az aszuból. A tiszta aranyszín nedv a metszett üvegcsében oly csábitóan szikrázott elém; kis szomszédném olyan bűbájosan tudta ajkait még pirosabbra nedvesíteni a maga poharából, hogy nekem valami rendkívül vakmerő gondolatom támadt.

Arra az eszmére vetemedtem, hogy én most ezt a poharat felemelem, hozzá koczintom Melanie poharához, s azt mondom neki: «az ön egészségére, kedves Melanie hugom!»

A vér fejem tetejéig lüktetett bennem, mikor ezt kigondoltam.

Már nyúlni akartam a pohár felé, midőn egy pillantást veték Melanie arczára, s e perczben oly leverő büszkeséggel tekinte rám Melanie hugom, hogy én ijedten kaptam vissza kezemet a pohártól.

E kétkedő mozdulatom tán magára vonta az udvari tanácsos nagybácsi figyelmét, mert e leereszkedő észrevétellel (tán kinálásnak is lehetett volna venni) kegyeskedett hozzám fordulni:

— Hát te öcsém, nem kóstolod meg azt az aszut?

Én rendületlen elhatározással felelék rá:

— Nem!

— Tán nem akarsz bort inni?

Cato nem mondta nagyobb elszántsággal e phrasist: Victrix causa diis placuit, sed victa Catoni, mint én azt, hogy:

— Soha sem.

— Ah! Soha sem fogsz bort inni! No majd meglássuk, hogy állsz szavadnak idővel?

Csak azért is szavamnak álltam. Maig sem iszom bort. Talán ez az első dacz okozta bennem ez elhatározást. Egy szóval, az első pohárnál így megbukva, soha sem nyultam többet semmiféle préselt, főtt, vagy égetett italhoz.

Igy vesztett el bennem a haza tán egy toasztmondó celebritást.

— Ne szégyeld magad öcsém, biztatott az udvari tanácsos, a ki nagyon szeretett volna azon egy ülőhelyemben apostatává tenni, a hol fogadást tettem. Szabad ahhoz nyúlni az ifjaknak is, kivált pozsonyi kétszersülttel mártogatva: ez igen híres kétszersült, Fromm mester készítménye.

Nekem minden vérem arczom felé tartott. Fromm mester! Az én gazdám! most mindjárt rákerül a beszéd, hogy én éppen ő nála vagyok szállva; még azt is elmondják, hogy annak van egy pisze kis lánya, engem azzal fognak kicserélni! a föld alá sülyedek szégyenletemben Melanie hugom előtt.

S valóban! csak félni kell az embernek valamitől, hogy beteljesedjék. Nagyanyám elég gon-

datlan volt e szónál mindjárt felfedezni, a mit én titkolni akartam.

— Dezső épen annál az úrnál fog lenni cserében.

— Ah, haha! nevetett jókedvűen urambátyám: (nekem a velőmön hasogatott keresztül a nevetése); a híres czwiback-sütőnél! Még megtanítja az öcsémet pozsonyi kétszersültet sütni.

Hogy le voltam forrázva! hogy semmivé voltam téve! Melanie előtt így megpirítva! Én megtanulok Fromm mestertől kétszersültet sütni! Soha nem fogom e gyanút magamról lemoshatni! Kétségbeesésemben bátyámra találtam nézni. — Ő is rám nézett. Tekintete igen élénken maradt emlékemben. Így szokott rám nézni, mikor közeljárt hozzá, hogy az üstökömet megtépászsza. Elértettem, a mit szemeivel mondott. Gyávának, nyomorult finyáskodónak nevezett, ki a nagyurak gúnyja által megengedi magát piríttatni. Ő demokrata volt mindig!

A mint látta, hogy én elpirulok, daczosan fordult Bálnokházy felé, hogy helyettem megfeleljen neki.

De nemcsak én voltam az, ki szemeiből kiolvastam gondolatját; más is olvasott azokban, s mielőtt megszólalhatott volna, szép nagynéném kivette szájából a szót s magasztos méltósággal felelt meg férjének;

— Úgy hiszem, hogy a pékmester is csak olyan ember, mint az udvari tanácsos.

Én elhültem e vakmerő mondásra! Azt hittem,

e szóért most az egész társaságot befogják és börtönre vetik.

Bálnokházy mosolygó nyájassággal hajolt le neje kezéhez s azt megcsókolva, mondá:

— Mint ember, valóban csak olyan ember; — sőt mint pék, még jobb pék is nálamnál.

Most már aztán Loránd arcza égett. Szemeit szép nagynéném arczán feledé.

Azonban nagyságos urambátyám rögtön sietett egy hódoló kézcsókkal szép nagynéném hófehér kezére, a vitát befejezni, a miből én arról győződtem meg, hogy ők egymást végtelenül szeretik.

Egyáltalában én kitünő tisztelettel viselkedtem azon úri rokonunk iránt, a ki ilyen szép szállásban lakik s a kinek a czíme nem fér le három sorban.

Át voltam hatva azon hittől, hogy Bálnokházy nagybátyámnál nevezetesebb ember kevesebb van a földön; szép embernek is — tán Loránd bátyámat kivéve, — a legelső; adomái, a miket asztal felett elmond, mind egytől-egyig megtörtént dolgok; felesége a legszebb és a legboldogabb asszony a nap alatt; s Melanie hugom elvégre olyan angyal, a ki ha engem a mennyországba nem emel valaha, hát soha se fogok odajutni.

S ha én nekem valaki akkor azt mondta volna:

Kezdjük legfelül.

Bálnokházy fején az a dús hajlombozat csak paróka . . .

Bocsánatot kérek, hogy közbeszólok: én a

parókaviselésben legkisebb megszólni valót sem találok. Viselhetik azt, a kiknek szükségük van rá; a kik fejüket meghűtenék a nélkül, s könnyen csúzt kapnak fedetlen fővel. Utoljára is az nem egyéb, mint egy æsthetikai izléssel alkotott föveg; egy hajból készült sipka.

És mind igaz: mind komoly valóság; de már engemet mégis nagyon megkeserített az a valaki, a ki azt legelőször fölfedezte előttem, hogy Bálnokházy nagybátyám parókát visel, s a bajuszát festi. (Az is persze csak színes kenőcs volt, semmi más.) És én annak a valakinek, a ki azt előttem kifecsegte, még most is ellensége vagyok. Hagyott volna meg engemet az én boldog hitemben. Hát még ha azt mondta volna valaki, hogy ez a czifra jóllét, mely úri bőséget hirdet, — szintén csak olyan paróka, mint a másik; takarója valami nagyon kopasz vagyoni állásnak!

Hát ha még azt mondta volna: ezek az egymás kezét csókoló házastársak, a kiknek dallam van minden szavában, mikor egymáshoz beszélnek, nem szeretik, gyűlölik, megvetik egymást!

Hát ha még azt mondta volna, hogy ez az én szép ideál angyalom valaha . . . de ne tovább, ne ilyen sokat egyszerre!

Az ebéd végeztével nagyságos rokonaink olyan kegyesek voltak, hogy Melanie hugomnak megengedték előttünk zongorázni.

Melanie hugom csak nyolcz esztendős volt még, de már oly szépen tudott zongorázni, mint más leány kilencz éves korában.

Én igen ritkán hallottam zongorát; odahaza anyám játszott néha; nem igen szerette. Lóránd pedig csak a hanglépcsőzetet verte mindig s az engem nem mulattatott.

Melanie hugom már opera-részeket is vert, sőt egy franczia-négyest is eljátszott, a mi engemet a legszélső bámulatra indított. Szép nagynéném erősen állítá, hogy még csak két éve, hogy tanul.

Bennem egy messzevágó terv kezdett fejledezni.

Melanie zongorázik, én hegedülök. Semmi sem természetesebb, minthogy én eljárjak ide a hegedümmel Melanie hugom zongorajátékát kisérni, s ha azután így állhatatosan nyolcz-kilencz évig együtt hegedülünk és zongorázunk, lehetetlen, hogy utoljára az élet czélját el ne érjük ezen az úton.

Ezuttal is iparkodtam kitüntetni hasznavehetőségemet az által, hogy én fordítottam a hangjegyek alapjait előtte; s erősen sértette önszeretetemet, hogy nagyságos rokonaim nem kérdezték nagyanyámtól, vajjon és honnan értek a hangjegyekhez?

Mint minden jónak, utoljára ennek is vége lett; Melanie hugom a további műdarabokban még nem volt egészen betanulva, pedig én elhallgattam volna félig betanultan is, nagyanyám pedig készülődött visszatérni Frommékhoz. Bálnokházyék ugyan váltig marasztták, hogy jőjjön át hozzájuk éjszakára; de ő azt felelte, hogy oda szállt előbb, ott vagyok én is, s ő a kisebbel marad.

Úgy gyűlölöm érte magamat: ha eszembe jut, hogy én azért jó nagyanyámra még nehezteltem; pedig lábai porát kellett volna csókolnom azért a szaváért: én már csak a kisebbel maradok.

Bátyámat irigyeltem, a kire nézve már otthon volt az udvari tanácsos háza.

Mikor búcsúzóban nagyságos rokonainknak kezet csókoltam, Bálnokházy egy ezüst lázsiás tallért nyomott a markomba; ragyogó munificentiával téve hozzá:

— Nesze, kis öcsém, egy kis mákos kalácsra való.

Hiszen az igaz, hogy Pozsonyban igen jó mákossüteményeket készítenek, az is igaz, hogy egy lázsiásért sok mákos-szarvacsot lehetett apródonkint venni; valamint azt sem tagadhatom, hogy én nekem még soha ennyi pénz a kezemben nem volt, mint sajátom, a mivel rendelkezhettem, de mégis nem adtam volna két tallérért, ha azt az egyet nem kapom Melanie előtt.

Éreztem, hogy ez engemet megaláz az ő szemeiben. Nem birtam kitalálni, hogy mit tegyek most azzal a tallérral?

Alig mertem eltávoztunkkor Melanie felé pillantani. Annyit mégis vettem észre, hogy rám se néz, mikor elmegyek.

Az ajtóban Loránd megfogta a kezemet.

— Te, — szólt hozzám keményen, — azt, a mit Bálnokházy a kezedbe nyomott, mikor az inas kinyitja a kocsiajtót, ajándékozd oda neki.

Ez nekem is tetszett. Arról meg fogják tudni,

hogy ki vagyok? S nem sütöm többet le a szememet Melanie hugom előtt.

Hanem mikor a tallért az inas kezébe nyomtam, úgy el voltam fogulva e tény nagyságától, hogy a ki ránk nézett, bizton azt hihette, hogy az inas ajándékozott nekem valamit.

Vajjon nagybátyám nem fog-e ezért kitiltani a házából?

Nekem még azután is a quadrille hangzott a fülembe; az a zongorázó tünemény kisért tova: oh milyen messze elkisért!

Ő volt ambitiómnak kitűzött zászlója. Egy hosszú futtatás pályadíja, melyet meg kell érdemelni. Képzeletemben egész világ népesült meg általa. Láttam az utakat, a melyen át ő hozzáig el lehet majd jutni.

Én is olyan úr akarok lenni, a milyenek ők.

Fogok tanulni szorgalmasan; első eminens leszek az iskolában, tanáraim dicsekedni fognak velem, s a közvizsgákon mondani fogják: ebből valaha nagy férfiú lesz! Præclarummal fogom az ügyvédi vizsgát letenni; alispánhoz megyek joggyakorlatra, jurátusnak a királyi személynökhöz; ismeretséget kötök előkelő nagy urakkal, nyájas, alázatos magamviselete által megnyerem jóakaratukat; szolgálatkész leszek; a mit rám biznak, végrehajtom pontosan; nem vegyülök rossz társaságokba, följelentem, ha valahol valami rossz érzelmű tervet koholnak az elöljáróság irányában tartozott tisztelet megcsorbítására; ragyogtatni fogom talentumaimat; írok dicsőítő ódákat, panegyrikonokat: főispán,

nádorispán, országbiró beiktatása, jubilæuma, születésnapja alkalmával; — míg lassan én is secretarius, assessor, septemvir, végre consiliarius fogok lenni, mint nagybátyám.

Hahaha?

Mikor Frommékhoz visszaérkeztünk, valóban terhemre volt a kis piszének a nyájaskodása. Mindenféle hiábavalóságot össze-vissza fecsegett. Azt kérdezte, hogy miből állt az úri ebéd? Meg hogy igaz-e, hogy a consiliarius kisasszonyának olyan játékbabája van, mely tánczol, gitárt ver és a fejét hajtogatja hozzá? Nevetséges! Mintha olyan korbeli embereket, mint én és Melanie, még érdekelnének a babák? Mondtam Henriknek, hogy ezt tolmácsolja meg neki; láttam, hogy erre rossz kedve lett s örültem, hogy lerázhattam a nyakamról.

Azt mondtam, hogy tanulni kell mennem, mert sok a leczke. Azután szobámba mentem s elkezdtem tanulni. Két óra mulva azon vettem észre, hogy semmi sem maradt a fejemben abból, a mit tanultam, minden hely tele volt abban a consiliarius leányával.

Este ismét összejöttünk az ebédlőben a Fromm-családdal. Fanny ismét mellém ült, ismét jókedvű volt; olyan bizalmasan bánt velem, mintha nem tudom, milyen régi ismerősök volnának; most már rettegtem tőle. Borzasztó volna abban a gyanúban állani a Bálnokházy-család előtt, hogy az embernek van egy pékleány ismerőse, a ki minden perczben a nyakába ugrik, a mikor meglátja.

No, de szerencsére holnap elviszik a háztól s aztán a meddig én itt vagyok, addig ő távol van; olyanok leszünk, mint két ellenkező pólus, a kik kergetik egymást.

Lefekvés előtt még egyszer jó nagyanyám lejött a szobába. Kezemre adta holmieimet, fehérneműmet átszámlálta, a mit mind magamnak kell ezentúl rendben tartanom. Zsebpénzt is adott, megigérve, hogy azt minden hónapban a Lorándéval együtt küldeni fogja.

— Aztán arra kérlek, szólt fülembe sugva, «bátyádra vigyázz!»

Ismét e szó!

Ismét az intés, hogy én, a gyermek, vigyázzak bátyámra, az ifjúra.

De a mit az első mondáskor meg nem értettem, azt egyszerre felderíté előttem a második; először azt hittem: talán valami elcserélt bölcsesség s komoly magaviseletem érdemlé azt a kitüntetést, hogy vigyázzak bátyámra; most azt kitaláltam: — a legjobb őr a véghetetlen szeretet, anyám és nagyanyám jól tudták azt már, hogy én Lorándot jobban szeretem, mint ő saját magát.

Egyébiránt mitől félthetik őt? s mitől védhetném meg őt?

Nem lakik-e ő a legjobb helyen a világon? s nem lakom én tőle távol?

Nagyanyám megigérteté velem, hogy naplót fogok írni mindenről, a mi körülöttünk történik, s azt neki minden hónap végén elküldöm. Lorándról is felírok mindent, mert ő maga igen rossz levélíró.

Megigértem.

És azután megcsókoltuk egymást, búcsút véve. Nekik korán hajnalban kellett útnak indulniok. Még akkor a Csallóközön át kellett Pozsonyig tengelyen utazni, hosszú volt egy napi út.

De én azért korán reggel, a mikor a kocsi előállt, már felöltözve vártam rájuk.

Henrik még aludt s azt mondta, mikor költöttem, hogy megvárja, míg a kemenczét fűtik s Márton legény jő diákul jó reggelt kivánni.

Az egész Fromm-család lejött a kocsihoz, búcsút venni az utazóktól.

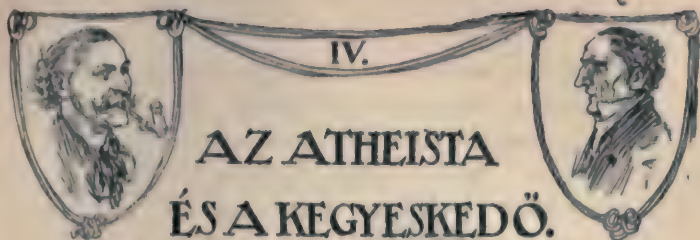
Az a leány, ki helyemet elfoglalni ment, maga is szomorú volt. Nekem úgy tetszett, mintha ilyenkor, mikor szomorúan lesüti szemeit, sokkal kedvesebb volna.

Látszott szemein, hogy ki vannak sírva, s most erőlteti magát, hogy ne sírjon.

Nagyon röviden szólt hozzám valamit, azután felszökött nagyanyám után a hintóba.

Az ostor cserdült, a lovak megindultak, s az én cserezképmásom elindult az én kedves otthonom felé; én magam pedig itt maradtam az ő helyén.

És a mint ezt a nagy egyedülmaradást először meggondoltam, a hol mindenki idegen rám nézve, s még csak szavamat sem érti: egyszerre elveszett bennem a nagy férfiú, a hegedűvirtuóz, az első eminens, az udvari tanácsos, a hős szerelmes; neki támasztottam a fejemet a falnak és szerettem volna sírni, ha — tudtam volna.

IV.

AZ ATHEISTA ÉS A KEGYESKEDŐ.

Hagyjuk el egy időre a bölcselkedő gyermek naplóját, s világosítsuk a tért a család környezete körül, melynek eseményeiről beszélünk.

Élt Lankadombon egy öreg istentagadó, Topándy Samu, ki a Bálnokházy és Áronffy-családokkal egyformán közel rokonságban állt, a nélkül, hogy ezek őt kitünő rossz szokásai miatt valaha látogatták volna. Elátkozott háztáj volt az övé. Messzeföldön elhíresztelték róla, hogy az öreg a leggonoszabb atheista.

Nehogy pedig azt higyje valaki, mintha Topándyt tán az újabbkor szabadelműsége ragadta volna meg időnek előtte, s elméleti rationalismusból, mint bölcsész iparkodék vala lelkét a látható vallás tanain túltenni. Nem volt ő másért atheista, mint a maga mulatságáért, hogy istentagadásával a vele érintkező embereket, a papokat és néha a hatóságokat is — boszantsa.

Mert valakit boszantani és sikerrel boszantani, mindig mulatságnak tartatott e gyarló emberi nemzetnél. S mivel lehetne valakit sikeresebben boszantani, mint gúnyt űzni abból, a mit imád?

Épen nála találjuk a vármegyei executiót most is, melyet a tekintetes törvényszék egy alszolgabiró, egy esküdt, és karhatalomnak mellékelt tizenkét puskás pandúr összeségében Lankadombra azon czélból rendelt ki, hogy egyszer valahára már azon botrányoknak vége vettessék, a mikkel Topándy évek óta a hívek lelkeit háborítja, hogy azok panaszt panaszra halmoznak a megyeház asztalára, s folytonos csendes zendülésben vannak tartva e miatt.

Topándy pipával kinálja az érkező hivatalos végrehajtókat. Gyújtsanak rá.

Az alszolgabiró, Daruszegi Miklós, fiatal, harmincz éves férfi, de szőke arcza miatt még ifjabbnak tetszik. Azért küldték ellene a viczét és nem a főbírót, mert ez még új fűrész, jobban fog. Fiatal emberben több az erély, s arra nagy szükség van az istentagadóval szemközt.

— Nem pipázni jöttünk ide, tekintetes úr, — szól szárazon az ifjú tisztviselő gallérjába vetve hátra a nyakát tekintélyesen. Hivatalos küldetésünk van.

— Ejh, vigye az ördög a küldetésteket; ne tekintetes urazz engem öcsém, gyere, igyunk egy kis papramorgót, aztán mondasd el az esküdteddel az ispánomnak, hogy mit üzen a vármegye? Ha valami pénz kell, töresd fel a magtárt, vitess el annyi buzát, a mennyiből a sportula kitelik, aztán ebédelj nálam, lesz még egy pár czimbora, a ki átjön a muzsikaszóra. Aztán majd reggelfelé feltegyük a protokollumot.

Megvasaltatnak? Hahaha! — kaczagott fel Topándy.

Eközben folyvást fogta a végrehajtó hatalom kézcsuklóját, s erőltette befelé a belső szobába, s termetre sokkal erősebb lévén amannál, közel állt hozzá, hogy az ostromló sereg vezérét foglyul ejtse.

— Kérem! Protestálok! Megtiltok minden konfidencziát! Ez komoly ügy!

A szolgabiró hasztalanul protestált a kényszerített menettetés közben.

Majdan segélyére érkezett a legale testimonium második része, az esküdt, Butzkay Ferencz úr, kurta, rövidtagú termetével, ki egy ideig passiv inertiával nézte princzipálisa hasztalan küzdelmét az in causam vocatussal.

— Ne izéljen a tekintetes úr, mert úgy segéljen, úgy megvasaltatjuk kezét-lábát, hogy jobban se kell.

Ezt mondván, esküdt úr gömbölyű orczája folyvást nyugalmasan mosolygott, hosszú két bajuszával, mint a hold, mikor egy hosszú felhő akad előtte keresztül.

— Megvasaltatnak? Hahaha! kaczagott fel Topándy. Ezt már csakugyan szeretném megérni! Ugyan kérem, veressék rám azt a vasat, már csak az ujság kedvéért is, hogy elmondhassam, hogy rajtam is volt már láncz; csak legalább az egyik lábamra, vagy az egyik kezemre. Átkozottul mulattatna!

— Uram! — szólt kezét kiszabadítva a szolgabiró. — Tanulja ön meg bennünk a hatóságot tisztelni. Mi önnek birái vagyunk, a tekintetes vár-

megye által kiküldve, azon megbizással, hogy az ön által okozott botrányoknak, melyek minden keresztyén lelket méltó felindulással töltenek el, valahára véget vessünk és azokat gyökeresen megorvosoljuk.

Topándy bámulva meresztė szemeit a hatóság érdemes kiküldöttére.

— Tehát nem osztályigazítási végrehajtásról van szó?

— Korántsem. Sokkal magasabb ügy forog itt fenn. A nemes vármegye megsokalta az istentagadó, vallástalan merényleteket s a végett küldött ki bennünket . . .

— Hogy nekem prédikácziót tartsanak? Nem, szolgabiró úr, már most hozzák igazán azt a vasat, verjenek lánczra, kötözzenek meg, mert én kötözetlen nem hallgatok prédikácziót! Fogjanak le, ha ájtatos beszédet akarnak hozzám tartani, mert én különben harapok, mint a veszett állat.

Szolgabiró úr megretirált, ifjú bátorsága daczára; hanem esküdt úr most is csak mosolygott, s a kezét sem vette elő a háta mögül.

— Ugyan tekintetes úr ne bolondozzék, mert úgy segéljen, elvisszük a Rókus-kórházba, s ráadjuk a czwangszjaklit.

— Ördög bújjék belétek! — mérgelődött Topándy, neki-nekiindulva a két bírónak, s megint visszahátrálva az esküdt zavartalan mosolgó képe elől. — Hát mi baja a vármegyének velem? Loptam én el valakitől valamit? Gyujtogattam? gyilkoltam, hogy ilyen nagy erőszakkal jöttök rám?

Szolgabiró úr kész szónok volt; egyszerre a mondott szóra felelt:

— Igenis, rabolt ön; mások lelke üdvét rabolta el! Igenis gyujtogatott ön! Igaz hivek lelki békességét gyujtogatta fel! Igenis, gyilkolt ön! A gondjai alá bízottak lelkét gyilkolta meg.

Topándy úr látva, hogy nincs menekülése, kérőleg fordult a szolgabirót kisérő pandurokhoz:

— Fiam; ti szárnyatlan kérubimok, jöjjön ide hozzám kettő közületek, fogjon meg, hogy el ne szaladhassak.

Azok csakugyan szót fogadtak neki, s rátették a kezeiket.

— No szolgabiró öcsém, most már papolj!

Szolgabiró urat boszantá, hogy semmiképen nem tud komoly szinezetre válni e szomorú jelentés.

— Legelsőbben is azon itélet végrehajtása végett jövök, melyet a tekintetes vármegye karhatalommal kénytelen ön ellenében foganatosítani!

— Meghajtom fejemet! — hörgé sarcastikus megalázással Topándy.

— Ön többrendbeli felserdült ifjakat és leányzókat tart udvari cselédsége között, kik itt levén születve, önnek vétkes hanyagsága miatt mindekkorig meg sincsenek keresztelve.

— Kérem alássan, a kutak általános kiapadása . . .

— Ne szóljon közbe! — rivalt rá a szolgabiró. — Adta volna elő védokait ott és akkor, a hol és a mikor vádoltatva volt; de ön az idézésre meg sem jelent, s makacsságilag elmarasztaltatván,

most már hallgassa az itéletet. Legelébb is azon ifjak és leányok, kik az ön portáján belül pogánymódon tartatnak, a székvárosba fel fognak kisértetni, s a vallás szertartásai szerint megkereszteltetni.

— Vajjon itt a kútnál nem lehetne mindjárt elvégezni velük?

A szolgabiró magánkívül jött dühében.

Esküdt úr azonban most is csak mosolygott:

— Ugyan tekintetes úr, legyen esze. Hiszen nem kényszerít a vármegye senkit akarata ellen, hogy keresztyénné legyen. De valami valláshoz csak kell tartozni, no. Azért ha nem akar a tekintetes úr a cselédjeivel együtt a páterhez fáradni, hát elvisszük a rabbinushoz, s úgy is jó lesz.

Topándy nevetve fenyegeté meg ököllel az esküdtet.

— Csak nagy akasztófa vagy te! Mindig ki tudsz rajtam fogni. Már csak hát inkább a páterhez, mint a rabbihoz. De legalább a régi neveiket hagyjátok meg a cselédeimnek.

— Az sem engedhető meg! — viszonzá szigorúan a szolgabiró. — Ön szolgáinak olyan neveket adott, a minőket emberek viselni nem szoktak. Egyiket hívják Piróknak, másikat Czinkének; egy leányzónak neve, plane, Isten bocsá, Belzebub! Ki fogná e neveket kanonizálni! Ezek mindnyájan tisztességes keresztyén naptárban megtalálható neveket fognak kapni; s a ki őket eddig használt gúnyneveiken fogná nevezni, olyan bírságot fizet, mint a ki felebarátját szándékosan szidalmazza.

Hányan vannak, kiket ön ekképen visszatartóztatott a keresztvíztől?

— Négy szolgalegény, három szolgáló, meg két papagály.

— Istenkáromló! ön minden szavával arczulköpi az igazhivőket.

— Peczkeltesse fel, kérem, a számat, hogy ne káromolhassak.

— Valóban rákerülhet még a sor.

— Hivassa ön elő az illetőket.

Topándy hátrakiáltott mögötte álló hajdujának:

— Tereld ide a Pirókot, az Esztergályost, a Seprünyelet, aztán meg a Kakukfüvet meg a Macskalábat; örvendeztesd meg őket, hogy bemennek a menyországba, kapnak egy szürt, meg egy pár fejelés csizmát, meg egy kulacsot, a miből soha sem fogy ki a bor. Mind a tekintetes vármegye adja.

— Én azonban komolyan fölkérem önt, szólt az ifjú biró lábhegyére emelkedve, hogy feleljen előttünk illő mérséklettel, nem titkolt-e ön el valakit?

— Hogy nem loptam-e el a pokol számára valakit? Nem édes öcsém! én biz az ördög barátságát sem keresem; fogjon magának embert, ha tud.

— Nekem mandatumon van önt megesküdtetni.

— Csak tartsa a zsebében azt a mandátumot. Méressen ki nyolczvan forint ára zabot a magtáramból, az a birság; mert én nem esküszöm.

— Nem esküszik?

— Nem én. Ha parancsolja, káromkodom; igen szépen tudok; félóráig elkáromkodom a nélkül, hogy ismételném magamat.

Ismét a mosolygó esküdt interveniált.

— Mondja hát becsületszavára a tekintetes úr, hogy a kiadottakon kívül nincs senki a cselédsége között, a ki meg ne volna keresztelve.

— No hát becsületszavamra mondom, hogy nincs a «cselédségem között» többé egy teremtett pára sem, a ki pogány volna.

S e mentalis reservata mellett, úgy a hogy, kissé szürkén, csakugyan kimenekült ezúttal Topándy becsületszava, mert az a czigány leány, a kit hat éves korában sátorozó czigányoktól vett meg két márjáson meg egy süldő malaczon, most már kilencz év után, nem tartozott a cselédsége közé, hanem ott elnökölt az asztalnál, mikor úri vendégek voltak. — Az pedig még most is azt a pogány nevet viselte, a mít a ponyva alatt kapott a nádas berekben. Most is Cziprának hítták.

Ezt tehát csakugyan eltagadta a keresztvíz alul az istentelen.

— Van-e még valami panasza ellenem a tekintetes vármegyének?

— Igen is van. Ön nem éri be azzal, hogy környezetét kényszeríti pogányul élni, hanem még arra is vetemedik, hogy másokat, kik ájtatos érzelmeikből nem csinálnak titkot, sőt azokat nyiltan bevallják, e tiszteletttételeikben botrányosan megháborítja.

— Már példának okáért?

— Itt átellenben van az udvartelke tekintetes Sárvölgyi Nepomuk János úrnak, a ki igen kegyes ember.

— Ellenkezőleg tudom; mindig imádkozik, a mi arra mutat, hogy nagyon sok bűnének kell lenni.

— Azt megitélni nem önre bizatott. Közönyös világunkban az is érdem, ha valaki a nyilvánosság előtt meri mutatni, hogy még tiszteli a vallást, s a törvény tartozik annak védelmet szerezni.

— No hát hogyan botránkoztattam meg e jó urat?

— Sárvölgyi úr nem rég egy szép nagy szent Nepomukot festetett a háza homlokára, olajfestéssel, rézlapra, kinek alakja előtt ő maga lefestve, térden állva.

— Tudom. Láttam.

— Szent Nepomuk ajkairól ez a mondat folyt alá latin lapidaris betükkel a tépelődő alak felé: «mi fili, ego te nunquam deseram».

— Azt is olvastam.

— A kép elé vasrostély volt alkalmazva, mely az egész fülkét eltakarta, hogy csufondáros kezek hozzá ne férhessenek.

— Az nagyon okosan volt téve.

— Egy viharos éjszaka utáni reggelen azonban közbámulatra eltünt a latin mondat a képről, s helyette ez állt ott: «majd elmégy előlem, te vén képmutató!»

— Hát arról én nem tehetek, ha az illető megváltoztatta a nézeteit.

— Igenis, hogy csak ön tehet róla. A piktor, a ki a képet készíté, kérdőre fogatván, kivallá és hivatalosan constatáltatott, miszerint ön fizetett neki bizonyos összeg pénzt, hogy az alapfestésen olajban ez utóbbi mondatot írja a képre, s annak a tetejébe fesse azután vízfestékkel a másik mondatot, hogy így a legelső zápor lemosván a felső festést a képről, a derék, buzgó férfiú saját házában undokul és nevetségesül meg legyen gyalázva. Hiszi ön, uram, hogy az ilyen tréfák a törvény keze által meg nem toroltatnak?

— Én nem szoktam semmit hinni.

— Egyebek között pedig hinnie kell önnek azt, hogy a törvényszék önt először is becstelenítési birságban, másodszor pedig az okozott kijavítási költségekben, a mik a kép levétele, s ismét föltevése közben történt kitataroztatása által támadtak, elmarasztalta.

— Egy csepp felperesi ügyvédet sem látok itten.

— Miután felperes az őt illető részt a törvényszék rendelkezésére hagyta, hogy jótékony czélokra fordíttassék.

— Jól van. Tessék a granáriumot feltöretni.

— Nem tesszük azt, szólt bele az esküdt. Majd szépen elhúzzuk a regálékból, mikor kiosztják.

Topándy nevetett.

— Szolgabiró uram öcsém! ugyan hiszi ön azt, a mi a bibliában van, mind?

— Igaz keresztyén vagyok.

— Akkor hát appellálok a hitére. Egy helyen az áll, hogy valamely láthatlan kéz valamely pogány király, — ha jól mondták: hát Belzázár szobájában egyszer ezeket a szavakat írta fel: «méne, tekel, fáresz». Ha akkor írhatta, miért ne írhatta volna most is azt a másik mondást? s ha a zápor volt, a ki lemosta a kegyes diák szavakat, tessék beperelni a záport, ő a hibás.

— Ezek mind igen nyomatékos ellenvetések; s megtehette volna ön mindezeket a törvényszék előtt, a hova idézve volt; appellálhatott volna is egész a septemvirátusig; de miután meg nem jelent, már most tessék elviselni makacssága következményeit.

— Jól van. Megadom az árát, szólt nevetve Topándy. — De úgy-e bár, mégis csak jó viczcz volt ez tőlem?

A szolgabiró haragos arczot mutatott.

— Még egyéb jó viczczekre is rá fogunk térni, csak tessék végig várni a dolgot.

— Tehát még hosszabb is a bűnrovás?

— Ha szigorúan kutatnók, nem lenne vége. A legsúlyosabb vád, a mi önt terheli, a szent helyek profanálása.

— Hogy én profanálnék valami szent helyet? Hiszen negyven év óta még csak harangláb közelében sem voltam.

— Ön egy hajdan kegyes szertartásokra használt helyet most tivornyatanyává alakított át.

— Ah, arról van szó? Distingváljunk, kérem. Hely és hely között nagy a különbség. A vörös

barátok klastromát tetszik érteni? Az nem templom. Boldogult emlékezetű József császárunk törülte el őket, s államfelügyelet alatt lőnek jószágaik kótyavetyére bocsátva minden rajta levő épületekkel egyetemben. Így jutottam én is a kolostor kertjéhez; ott voltam a kótyavetyén, ráigértem, s rajtam maradt. Voltak rajta épületek is, de hogy valamelyik templom lett volna, azt én nem tudom, mert már akkor minden tárgyat, a mi megmozdítható volt, elvittek onnan, én csak a puszta falakat találtam. Nem is volt adásvevési szerződésben kikötve semmi servitus, hogy mire használjam az épületet? Ebben úgy tudom, mások sem voltak scrupulosusok. Mária-Eichban tudok egy kolostort, a hol a hajdani oltár helyén áll a boglyakemencze, s a chorusban tartja a sváb a kukoriczáját, kinek e tisztes régiség a tulajdonába ment át, sőt egy dunamelléki városban látható az a volt kolostor, melyet az ærarium maga kórházzá alakított át.

— A példák nem szolgálnak önnek mentségére. Ha a sváb paraszt az Isten áldását azon helyen tartja, a honnan egykor azt kérték, ez nem szentségtörés; az ærarium is kegyes dolgot követ el, midőn a testi szenvedőket ápoltatja ott, hol egykor a lelki szenvedések nyertek vigasztalást; de ön a birtokába jutott falakat bemázoltatta ocsmány képekkel.

— Kérem, kérem, azok mind a classica litteraturából vannak válogatva. Illusztrácziók Beranger és Lafontaine költeményeihez: «mon curé, — les

clefs du paradis, — le scapulier; — les cordeliers du Catalogue», et cætera. Mind igen kegyes tárgyak.

— Tudom. Ismerem őket eredetiben. Magánszobáját körülrakhatja velük kegyed, hanem ezúttal hozék magammal négy kőmívest, a kik azokat, itélet szerint, ama falakról levakarják.

— Valóságos iconomachia! — kiálta fel kaczagva Topándy, ki igen nagy örömét találta abban, hogy balgaságaival egy egész vármegyét így magára tudott lázítani. Iconoclasterek! Képostromlók!

— Még egyebet is fogunk ostromolni! — folytatá a szolgabiró. — Azon helynek kriptája is volt. Hát a kriptából mi lett?

— Az most is kripta.

— Mi van benne?

— A mi kriptában szokott lenni: áldott emlékű halottak, a kik nyugosznak fakoporsókban, s várják a feltámadást.

A szolgabiró kétkedő arczot csinált. Nem tudta, higyje-e ezt, vagy ne?

— Hát mikor ön és dévaj czimborái bacchanaliáikat tartják ottan?

— Tiltakozom a bacchanál szó ellen.

— Igaz: még több! Erősebben kellett volna bélyegeznem azt a mulatságot, a hol botrányosan neki vetkőzve, elől egy nyársra szúrt pecsenyét hordozván, az egész társaság olyan gúnydalokat énekel, minők a «megálljon kend!» — és a «hetes, nyolczas . . .», s úgy tart botrányos körjáratot a kastélytól a kolostorig.

— A hatóság nagyon el lehet ellenem keserülve, ha botrányt lát abban, hogy egy csoport jókedvű ember pőrére vetkőzik, mikor melege van, a mi pedig a gúnydaloknak nevezett nótákat illeti, azoknak olyan ártatlan szövegük van, hogy akár nyomtatásban olvassák, melodiáik pedig épen nagyon kegyesek.

— Hisz épen az a botrány, hogy kegyes dallamokat parodiáznak, triviális szövegre alkalmazva. Már mire való a kártya nyolcz lapját mint hymnust végig énekelni. S ha jó kedvök van önöknek, miért mennek vele a kriptába?

— Tetszik tudni, egy kis torra.

— Igen, — «bakatorra!» vágott közbe az esküdt.

— Én is azt értettem! — mondá nevetve az atheista.

— Micsoda? — pattant fel a szolgabiró, ki most kezdte érteni a fakoporsókat nyugvó halottak enigmáját; — tehát az pincze?

— Persze, hogy pincze; soha jobb pinczém nem volt, mint az.

— S a halottak, és a koporsók?

— Huszonöt akós gömbölyű koporsók, tele borral. Jőjjön, uramöcsém, kóstoljuk végig, bizony nem bánja meg.

A szolgabiró most már igazán dühbe jött; a düh oroszlánná tette, úgy, hogy képes volt a hatalmaskodó kezéből másodszor saját erejével kirántani kézcsuklóját.

— Vége legyen minden enyelgésnek! Ön itt törvényhatósága előtt áll, kivel nem lehet komázni.

Adja át a kolostor kulcsait, hogy a profanált helyet letisztíttassam.

— Tessék betöretni az ajtóját.

— Ugyan már nem sajnálna egy ép závárt elrontatni? — szólt közbe az esküdt úr.

— No hát igérjék meg, hogy legalább «egy» hordóból fognak kóstolni egy gyűszűnyivel: akkor kinyitom az ajtót; mert én sub titulo «klastrom» ki nem nyitok semmi ajtót, hanem sub titulo «pincze» szivesen akárhányat, s abban az esetben még fizetek is készpénzzel.

Esküdt úr megrántá szolgabiró úr kabátját: az okosabb enged, a szigornak is van határa.

— Jól van, esküdt úr meg fogja kóstolni, én bornemissza vagyok.

Topándy néhány szót súgott hajdúja fülébe, mire az hirtelen eltávozott.

— No lássa tekintetes öcsém uram, utoljára mégis csak megegyezünk; már most tehát lássam a kontót; mivel tartozom a vármegyének, a miért a barátokat megsértettem?

— Itt a felszámítás: az «actus» díja 200 forint, a perköltségek mennek három forint harmincz krajczárra.

(Ezelőtt harmincz évvel történt.)

— Továbbá?

— Továbbá az elmarasztalt kárára történt reparatura, s a mostani utazás, assistentia, forspont, a falmeszelő kőművesek napszáma és diurnumok; együtt összességgel tesznek kétszáznegyvenhárom forintot és negyven krajczárt.

— Nagy pénz, de csak kikerül valahonnan.

E szóknál Topándy úr kihúzott egy kétfogantyús fiókot a szekrényéből, s azt mindenestől odaczipelvén, letevé a nagy diófa-asztalra, a végrehajtó hatalom elé.

— Itt van!

A hatóság érdemes tagjai elébb elszörnyedve hökkentek vissza, azután elkezdtek kaczagni.

Az a szekrényfiók tele volt, — nem tudom egy szóval kifejezni, hogy mivel? — tulajdonképen, szoros értelemben véve, — papirossal.

Volt abban nagy mennyiségű ócska bankó, egy része a devalváczió előtti, más későbbi idejű, még forgalomban levő: hosszú bankó, fekete bankó, vörös foltos bankó; — azután elviselt kártyák, tarokk, svájczi, franczia, régi theátrum-czédulák, vásári képek, utczai humor ismert szüleménye: a szabó, ki kecskén lovagol, az ördög, ki a rossz asszonyokat elviszi, szimándli-oklevél, új házas férj számára, a hol az asszony seprüvel veri térdeplő urát, a nagybajuszú nürnbergi polgármester képe, meg egy csomó levélboríték, aztán ismét bankjegyek és mindez összevissza hányva, dúlva, a szerint, a mint hol egy tuczat kártyát kellett benne megtalálni, hol egy czimboranevettető képet előturkálni, hol egy forintnak nevezett bankjegyet kellemetlen adakozás lerovására kivadászni.

Topándynak ez volt a takarékpénztára.

Az ezüst- és aranypénzt el szokta költeni, hanem a mit bankóban fizettek neki s a mit múlhatlanúl el kellett fogadnia, azt évről-évre begyűrte

ide, kártyák, bolond képek, színlapok gyűjteménye közé s a felsokasodott értékhalmazt csak olyankor szellőzteté, a mikor mint most is, valami kényszerű vendéglátáson kelle átesnie, a mit úgy hínak, hogy executió.

— Tessék, kérem alássan.

— Micsoda? — riadt fel a szolgabiró. — Mi válogassuk ki ebből a kazalból, hogy melyik a pénz, melyik nem az?

— No, mert én nem vagyok olyan jártas a megítélésében, hogy a sok közül melyik kelendő még, melyik esik forgalmon kívül? Egyébiránt igaza van uram öcsémnek, én tartozom leszámlálni, uraságtok átvenni.

Azzal bemarkolt a kincshalmazba, s a mint a markából kimaradt az összegyűrt papirok fülefarka, egyenkint előhúzogatta őket.

— E jó, e nem jó. E még új; e biz szakadt. Hát ennek melyik a képes fele? Ez öt forint, ez tíz forint. Ez a makk alsó.

Közbe-közbe aztán egy kis vitája is támadt, mikor holmi pezsgős palaczkról lehámlott boretiquettet is odaszámlált, hogy ez tíz forint.

Az urak kifogást tettek ellene; azt csak dobja félre.

— Micsoda, hát ez nem pénz? Ennek pénznek kell lenni. Ez franczia bankó. Rá van írva 10 forint. Fizeti Cliquot, csak oda kell neki vinni.

Majd meg egy-egy tréfás képet kezdett el magyarázni s alkudozott a hatósággal, hogy hát azt mennyiben veszik el? ő nagy pénzen szerezte meg.

Végre esküdt úrnak kelle ismét interveniálni: mert különben a likvidácziónak holnap estig se lett volna vége, ő aztán sok kereséssel, mint műértő ember, kifogdosott a kazalból kétszáz és negyvenhárom forintot.

— Kérek egy kis vizet, szeretném a kezeimet megmosni; — szólt esküdt úr e munka után, úgy érezvén magát, mint a ki szemetes búzát szemelgetett.

— Mint Pilátus az ítélet után! — csufolódék Topándy. — Mindjárt lesz minden. Most már vége a törvényes manipulácziónak; most nem legale a testimonium és incattus, hanem vendég és gazda vagyunk.

— Isten mentsen! — tiltakozék, az ajtó felé hátrálva szolgabiró úr. — Nem akként jöttünk. Semmi alkalmatlanságára sem akarunk tovább lenni.

— Alkalmatlanságomra? — szólt felkaczagva a bűnhödött. — Hát azt hiszi uram öcsém, hogy ez nekem alkalmatlanság volt? — Sőt a legválogatottabb mulatság! Nem adnám ezer forintért, hogy a vármegyét így magamra bőszíthettem. Ez pompás volt. Executió! Brachium! Törvényesen kiirtandó festett képek! Inquisitió az én nótáim fölött! Egy esztendeig fogok élődni ezen a tréfán. S majd meglássák uram öcséim, teszek én még olyat: gondolok én ki majd valamint, hogy vason kisérnek be a vármegyeházához; egy batallion katona jön ki értem, s megtesznek a porkoláb fiává! Hahaha! Veszszek meg, ha még ezt ki nem csinálom. Ha egy esztendőre betennének a kóterbe! Aztán fü-

részeltetnék velem a fát a vármegyeház udvarán, s tisztíttatnák velem a viczispán csizmáit! Classikus gondolat! Nem halok meg, míg ezt meg nem érem.

Eközben eljött a hajdú a parancsolt mosdóvízzel; a másik ajtón pedig benyitott a másik hajdú s egész barátságosan meginvitálá a vendég urakat.

— A nagyságos asszony kéreti a tekintetes urakat, szivesen látja egy kis villás reggelire.

A szolgabiró kétkedve nézett az esküdtre, az elfordult mosdani és a tenyerébe takarta el nevető arczát.

— Kegyed nős? — kérdé a szolgabiró Topándytól.

— Oh nem, — felelt az — nem feleségem, testvérem.

— Azonban mi ebédre vagyunk híva a szomszédba.

— Sárvölgyihez? Oh! ez nem tesz semmit. Mikor az ember Sárvölgyinél akar ebédelni, igen jól teszi, ha elébb nálam reggelizik. Különben egy ital bor igéretét mint conditio sine qua nont már birom; aztán meg egy hölgy meghivását gavallér embernek nem is lehet visszautasítani.

E legutóbbi indok csakugyan döntő volt: egy hölgy meghivását lehetetlen visszautasítani, még azon esetben is, ha az ember fegyveres erővel rendelkezik. Ennek az erőszaknak engedni kell.

Szolgabiró úr engedé a harmadszori merényletet sikerülni, hogy karjánál fogva az ebédlőterembe bevonassék.

Topándy fenhangon parancsolá a hajdúknak, hogy a pandúrokról és kőmívesekről gondoskodjanak, legyen nekik enni-inni való elég, s midőn a szolgabiró ellenvetéshez készült, bevágta az útját a szóhoz: «Kérem, most már vége az executiónak, tessék meggondolni, hogy azok a jámbor fiúk a kolostor falairól kaparják a meszet, a festékpor a mellükre száll; az én bűnöm miatt kár ne essék a közbátorság őreiben. Tessék: itt jön a húgom.»

A szemközti ajtón jött a fentnevezett nagyságos asszony.

A nagyságos asszonyt alig lehetett többre becsülni tizenöt évesnél; tiszta fehér ruha volt rajta; akkori divat szerint bokáig érő, s körül csipkével fodrozva, karcsú derekán széles rózsaszín szalaggal átszorítva; arczszíne kissé barna volt és halovány, de annál pirosabbak gömbölyű ajkai, a mik ha beszédre hasadtak, a leggyönyörűbb gyöngysor fogat engedték elővillogni bársonyuk közül; két sűrű szemölde csaknem összeért homlokán s hosszú szempillái alul két nyugtalan fekete szem villogott elő: olyan, mint a szén, melynek fele izzó parázs.

Szolgabiró úr csodálkozott rajta, hogy ilyen fiatal testvére van Topándynak.

— Az én kedves vendégeim! — szólt Topándy, bemutatva a törvénytevő urakat ő nagyságának.

— Ah! Tudom! — szólt az ifjú asszonyság vidám, csevegő hangon. — Maguk ő kelméhez executióra jöttek. Nagyon jól tették: úgy kell neki. Maguk még századrészét sem tudják, hogy micsoda istentelenségeket követ el ez az ember!

mert ha tudnák, régen háromszor is fejét vették volna.

Szolgabiró úr igen csodálatosnak találta a testvéri elismerésnek ez őszinte nyilatkozatát; hanem azért csak helyet foglalt az asztalnál ő nagysága mellett.

Az asztal meg volt rakva hideg sültekkel és aszúborokkal.

Ő nagysága tartotta beszéddel és ízletes falatokkal a szolgabirót; az esküdt a háziúrral poharazott csendesen, azt nem kellett kinálni.

— Higyje el — szólt ő nagysága a szolgabiróhoz — hogy ha ez az ember valaha a pokolra jut, ennek extra szobát nyitnak ottan, annyira megérdemli. Én már kifáradtam a megjavításában.

— Nagyságod régóta itt mulat a tekintetes úr házánál? — kérdezé szolgabiró úr?

— Oh! már tíz esztendő óta.

(Vajjon hány esztendős lehet akkor ez az aszszonyság? gondolá magában a szolgabiró, és nem tudott rá magának megfelelni.)

— Képzelje csak, miket tesz még? A minap egy régi szentet kiállított a szőlőbe madárijesztőnek, egy rossz kalappal a fejében.

Szolgabiró úr szemrehányó fejcsóválással fordult a vádlotthoz. Ebből megint nem jó lesz, ha a vármegye elé kerül.

— Ne beszélj, húgom, ha nem értesz hozzá — magyarázzá Topándy. — Az egy ócska Pilátusszobor volt, ki a hajdani kalváriáról maradt itten.

No hát az is csak szent volt! — bizonyozék a villogó szemű hölgy.

Szolgabiró úr kezdett emelkedni a székéről. (Furcsa nevelésben részesülhetett ő nagysága, ha még azt sem tudja, hogy ki volt Pilátus?)

Topándy mértéktelen hahotában tört ki. Azután, mint a ki a bántalmat, melyet nevetésével okozott, egy komoly szóval helyre akarja hozni, jámbor ábrázattal mondá a hölgynek:

— És ha neked igazad van, nem kegyes tett volt-e tőlem, hogy egy olyan derék férfiúnak, ki állomásától meg lett fosztva, állandó alkalmaztatást szereztem, s minthogy hajadon fővel járt, még fel is kalapoztam az idők viszontagságai ellen? De ne traktáld te szolgabiró urat mostan kegyes kriminalításokkal, hanem inkább azzal az őzpecsenyével; látod, hogy nem mer hozzányúlni.

Ő nagysága aztán úgy tett, a hogy mondva volt.

Szolgabiró úrnak enni kellett; először, mert szép asszony kinálta, másodszor, mert valóban igen jó volt minden, a mivel kinálta, sőt nemcsak enni, de inni is kellett, mert poharába töltött s koczintásra szólította fel, s ő maga ment példával legelől. Ő nagysága csak úgy hajtotta fel a villogó nedvet a pohárból, mintha tiszta víz lett volna. És azok a borok valóban igen erősek voltak. Szolgabiró úr nem tagadhatta meg ő nagysága szép szemeitől, hogy részt vegyen bennük.

A tiltott gyümölcs édes. Ezt szolgabiró úr erősen tapasztalá: a mennyiben a tiltott gyümölcsök közé sorozhatni azon villás reggelit, melyet az ember

egy istentelen házánál vesz magához, ellopva az étvágyat az utána következő ebédtől, melyre egy jámbor férfiúhoz hivatalos.

Az étekfogatoknak pedig nem akart vége lenni. A hideg étkek után következtek a friss sültek, s a szép ifjú hölgy oly szivesen tudott kinálkozni, hogy szolgabiró úr nem állhatott ellent.

— Még ebből a friss majoránás kolbászból! Én magam készítettem tegnap este.

Szolgabiró úr bámúlt. Ő nagysága ilyennel is foglalkozik? Mikor elfogyott a kolbász, szót is tett e miatt.

— Az ember pedig azt hinné, hogy e szép kezek egyébbel sem foglalkoznak, mint hímzéssel, zongorázással és aranyszegélyű lapok forgatásával. Nagysád olvasta már az országgyűlési almanachot?

Erre a kérdésre Topándy hahotával felkaczagott, az esküdt eltakarta a száját az asztalkendővel, a nevetés a torkán akadt; a szolgabiró el nem tudta képzelni, hogy mi nevetséges lehetett a kérdésben? Ő nagysága egészen elfogulatlanul válaszolt:

— Oh! annak igen szép nótája van; ismerem. Ha meghallgatják, hát eldanolom.

Szolgabiró úr gondolá, hogy itt egy kis félreértésnek kell lenni; hanem ha ő nagysága dalolni akar, azt azért nagyon örömest el lehet hallgatni.

— Melyiket kivánják? a «Bécs város»-t, vagy a «Rózsabimbót?»

— Mind a kettőt! — szólt a háziúr — s ráadásul még a legújabb országgyűlési nótát: «Szállj le csak a keresztről, repülj a jegenyére». Hanem

gyerünk innen az ebédlőből éneket hallgatni, itt villákkal, tányérokkal zörögnek, menjünk át a húgom szobájába. Itt fog ő magyar zongora mellett énekelni. Látott már magyar zongorát, uramöcsém?

— Nem emlékezem rá.

— No ez nagyon szép. Azt meghallgassa. A húgom remekül játszik rajta.

Szolgabiró úr karját nyujtá ő nagyságának, s a társaság átment a benyilóba. Az volt ő nagyságának a szobája.

Igen is díszes, elegáns szoba volt, a bútorzat mahagoni és ébenfa, gazdag faragványokkal és aranyozással; roppant üveges szekrények s nehéz selyem-függönyök; hanem az a lényeges különbség volt mégis közte és más úrhölgyek szobája közt, hogy ezek a drága kelméjű tárgyak mind nem hasonlítottak alakjaikra és rendeltetésükre nézve a pipereszobák megszokott alkatrészeihez.

Az egyik szegletben állt egy szövőszék mahagonifából, elefántcsonttal kirakott osztovátával; most is egy félbenhagyott szövet volt még rajta, melybe virágok, pillangók, madarak voltak szőve csodálatos finomsággal.

— Lássa — szólt a fiatal hölgy — ez az én himzőasztalom. Azt az abroszt is én szőttem, a miről ma reggeliztünk.

Csakugyan különös nevelést kapott!

Mellette állt egy kerekes rokka és egy orsós guzsaly, amarra len, erre tépett selyem kötve, az elefántcsont orsó oda volt dugva a selyem közé.

— Ez pedig az én könyvtáram — szólt a hölgy a fali szekrényekre mutatva.

A fali szekrények üvegajtain keresztül sorba állított thékája látszott mindennemű konyhászati palaczkoknak. Legalul a nagy foliánsok, a gyümölcságyon érő mindenféle eczetek; másik sorban télire eltett ugorkák, azután fel a plafondig minden néven nevezhető gyümölcsök befőttjei ragyogó épségben: befejezve egy sor gyümölcs-szeszszel, a mely, a hány üveg, annyiféle színű volt.

— Pompás könyvtár! — mondá rá esküdt úr, míg a szolgabiró még most sem bir tisztába jönni a felől, hogy miféle úrhölgy lehet az, a ki az ilyesmit könyvtárnak nevezi?

A nehéz brokát függönyök, mik az alcovenben rudakra kifeszített sátort képeztek, szinte föltárták titkukat: a fiatal hölgy fölemelé a függönyt s naivul mondá:

— Ez az én alvóhelyem.

Egy czifra gyékény a padlóra leterítve, aztán semmi egyéb.

Különös neveltetés, nagyon különös.

Az ágy mellett áll egy nagy rézkalitka.

— Ez az én kedves madaram — szólt a szép hölgy a benne lakó állatra mutatva.

Az volt egy nagy fekete kakas, mely egyszerre berzenkedve állt fel, a mint az idegenek közelébe léptek, s aggodalmas kotkodával ütött lármát, vörös sisakos fejét rázva haragosan.

— Lássa, ez az én öreg pajtásom, a ki rám vigyáz; s egyúttal órám is, a ki hajnalban fölkelt.

És a hölgy tekintete egészen érzékenynyé vált, midőn kezét benyujtá a haragos állathoz, melyhez az gyöngéd elnyelgéssel vagdalt, ismerős tréfás gógatását hallatva.

— Mikor kinn járok, akkor szabadon jár és kisér, mint a kutya.

A fekete szörny, addig míg az idegeneket látta, csak a csendesebb hangokon jelenté, hogy tudomást vett ittlétükről, hanem a mint Topándy is előlépett, egyszerre oly hadilármát csapott, mint ha az egész puszta tyúktelepeit mind fel akarná lármázni, hogy róka jár a kertben. A nyakán fel volt borzolva minden toll, mint egy spanyol inggalér.

— Majd mindjárt el fog ez hallgatni — biztatá a vendégeket az ifjú hölgy; — mihelyt a muzsikát meghallja.

Lássuk hát azt a magyar zongorát!

Az pedig egy czimbalom volt. Az igaz, hogy remekmű, ébenfából, gyöngyházzal kirakva; a húrszorító szegei ezüstből, a feneke színes famozaik, a húrokra fektetett két czimbalomverő fogantyúja piros koráll; az állvány, melyen a czimbalom nyugszik, remekbe dolgozott asztalosmű, mely erős hangfeneket képez a hangszer alatt, s előtte a kis gömbölyű karatlan szék, piros bársony, arany tigriskörmű lábakkal.

Hanem az mégis különös, hogy egy fiatal hölgy a czimbalmot verje!

Azt a faluvégi hangszert, a mit rongyos köpönyeg alá takarva szoktak hordani, csárdaasztalokra,

felfordított hordók tetejére letenni, a mibe konfidens parasztlegények széles talpú rézgarasokat szoktak hányni fizetésül, hogy az most itt mahagoni-butorok között jelenjen meg, s kiséretül szolgáljon egy fiatal hölgy éneke mellé, ki mintha zongora mellett ülne, saját aranykösöntyűs kezeivel veri ki a dallamot a panaszos hangszerből; a minek művészét megszoktuk torzonborz szakállal képzelni, nem is máskép, mint a dohánytalan pipával szájában, a mit már csak keserű utóízeért színak.

S az egész czimbalomjáték olyan tréfás, olyan groteszk. A játszó karjai szüntelen rángatózásban; egész válla, feje mozog bele; nem olyan, mint a zongora, a hol az öt ujj elvégez mindent; a zongora viszonya a művészhez az, a mi a nagyságos úré a gyermekéhez, kivel messze kézből beszél; de a czimbalmos «pertu» van a hangszerével.

A fiatal hölgynek olyan jól illett ez is.

A mint a czimbalomverőket a kezébe vette, a mint végig ütögetett velük a kifeszített húrokon, arcza valami új kifejezést vett föl; eddig, valljuk meg, sok együgyűség volt abban; most otthon érezte magát: ez az ő világa.

Két dalt énekelt el a vendég uraknak, mind a kettőt azok közé sorozzák, a miket nálunk «országgyűlési nóták» név alatt ismernek; ott szoktak keletkezni a jurátus-kávéházakban, országgyűlések alatt, mikor még az ifjúságban több volt a kedély.

Az egyiknek szép bús dallama van: «Bécs várostól nyugatról keletre, hidegen fúj a szél.» Vége az, hogy a Duna vize keserű, mert Pozsonynál

sok keserű könyű hullott bele. «Melyet a hon nagyjai pergetnek, hogy Ragályi nem ment fel követnek.»

Most a patrióták takarékosabbak a könnyeikkel; hanem akkor nagyon sokat keseregtek a «Bécs város nótáján».

Másik nóta volt a «Rózsabimbó, borostyán», ennek is csinos dallama van; a szövege is ragyog szabadság oltáraitól, angyalaitól, szabadság koszorúitól s más efféle mythologiai tárgyaktól.

A fiatal hölgy keze alatt úgy zengett a húr, ajkán úgy csengett a dal, mintha azt a sok szép flosculust ő érezné legjobban, s neki kellene érte leginkább keseregni.

Még azután egy harmadik országgyűlési dalt is bocsátott közre, a minek már satyricus tartalma van; de a minek sarcasmusa annyira localisált és személyekhez kötött, hogy mai világban nagyon kevesen tudnák már megmondani, mi az élcz a «keresztre repült varjúban» s a példává lett «taligás lóban».

Topándynak hallatlanul tetszett ez. El is daloltatta újra. Alkalmasint a papokat gúnyolta benne valaki, de úgy, hogy azt senki se értse, csak a kinek meg van magyarázva.

Szolgabiró úr egész el volt bájolva ez egyszerű hangszer által. Soha sem hitte volna, hogy ezen ily virtuozitással lehessen játszani.

— De ugyan mondja meg nagyságod, hol tanult ezen a hangszeren játszani? — kérdé ő nagyságától, csudálkozását nem birva tovább rejteni.

A guzsalyából kirántott orsóval keresztül tüzte.

E szóra ő nagysága egyszerre oly kaczagásba tört ki, hogy ha hirtelen meg nem kapja magát a lábával a czimbalom állványában, székestül együtt hanyatt esik. Így is, a mint hajtekercsei akkori divat szerint «a la Giraffe» egy magas teknőczfésűre voltak feltűzve, a fésű mindenestül kiesett a fejéből, s hosszú, hollófekete két hajfonadéka egész a padlóra omlott alá.

Erre a fiatal hölgy abbahagyta a nevetést, s miután szétbomlott haját sehogy sem sikerült többé a fésű körül elhelyeznie, hirtelen összecsavarta azt a fején s a guzsalyából kirántott orsóval keresztül tűzte. Pompásabb koronát nem lehet képzelni, mint ez volt.

S hogy elébbi dévajságát helyrehozza, ismét fölvette a czimbalomverőket s elkezdett a czimbalmon valami hallgató nótát játszani.

Nem volt az dallam, nem változatok ismert áriákra; valami névnélküli ábránd volt az; rámanélküli kép, láthatártalan táj. Valaki panaszol, olyan hangon, a mely inkább tréfa, valamit, a mi nagyon komoly, a mi elmult; nem is térhet vissza soha; a mit nem vall meg senkinek szóban, beszédben, csak a zengő húrokra bíz, hogy adják tovább, unokáról unokára; — egy koldus dala, a ki eltagadja, hogy hazája volt, de mégis visszaemlékszik rá, s az emlék végigsajg a dalon, nem érti, nem tudja senki; tán az sem, a ki játszsza, csak sejti és elborong rajta. A pusztai szél az, melyről senki sem tudja, honnan jő, hová megy? az űzött felhő, melyről senki nem tudja: hol támad, hová vész?

Egy otthontalan, tárgytalan, alaktalan keserv... egy virágtalan, viszhangtalan, úttalan puszta... tele délibábbal.

Szolgabiró úr is elhallgatta volna azt napestig, akárhová lett volna tőle a szomszédház ebédje, ha Topándy azzal a skeptikus észrevétellel föl nem zavarja, hogy ime egy hosszúra kinyújtott aczélban mennyivel több lélek van, mint egy kétlábú állatban, mely azt állítja, hogy ő az Isten képe.

Ez ismét figyelmezteté, hogy a mindent tagadó házában van.

Odakinn is megkondult a déli harangszó, s vele egyszerre rákezdé a fekete kakas is szárnycsattogtatva egyhangú őrszavát, mintha valami őrtorony trombitása volna, a kinek a harangszóra kürtriadással jelt kell adni a lakosoknak.

Erre rögtön elmult a hölgy arczáról a méla búsongó kifejezés, letette a czimbalom-pengetőket, felugrott székéről s természetes őszinteséggel kérdezé:

— Úgy-e hogy szép dal volt ez?

— Valóban. Micsoda dal ez?

— Csitt! Azt nem szabad kérdezni.

Esküdt úrnak kelle figyelmeztetni a szolgabiró urat, hogy ideje lesz már az elmenésnek, mert még egy «mulatság» várakozik rájuk.

Ezen azután mind a négyen nevettek.

— Én nagyon sajnálom, hogy ilyen alkalommal volt legelőször szerencsém önnel megismerkedhetni; — mondá búcsúzólag az ifjú tisztviselő, házigazdájával kezet szorítva.

— Én pedig örülök, hogy szerencsém volt: ajánlom magamat a viszontlátásig; azaz a legközelebbi executióig.

Most ő nagyságának fordult a szolgabiró, megköszönni a szíves fogadtatást.

E tisztelgésnél az ifjú hölgy keze után nyult, azon szándékkal, hogy kezet csókoljon neki; mielőtt azonban e szándékát kivihette volna, ő nagysága egyszerre átkarolta a nyakát mind a két kezével s olyan egészséges csókot nyomott az arczára, milyet csak kivánhat valaki véletlen fejében.

Szolgabiró úr inkább megijedt, mint megörült e váratlan ajándékon. Ő nagyságának csakugyan sajátságos szokásai vannak. Alig tudott felőle valamit, hogyan jutott ki az utczára ebből a házból? Az igaz, hogy a bor is a fejébe ment kissé, nem volt hozzá szokva.

Topándy kastélyától Sárvölgyi lakáig egy hosszú lóherés kerten kellett keresztül menni.

E kert ajtajáig karonfogva vezette tiszti társát az esküdt és csendesen ballagott mellette; hanem a mint a kert árkán belül voltak, Buczkay uram azt mondta a szolgabirónak:

— Csak tessék előre menni, majd én utolérem; egy kicsit hátramaradok magamat kikaczagni.

Azzal leült a földre, gyomrára feszítette a két öklét s elkezdett hahotával kaczagni, a hogy a torkán kifért; hanyatt vetette magát a fűre, a lábaival rugdalta a földet és egyre kaczagott.

Az ifjú tisztviselő aggódva gondolá magában: ez ugyan csunyául becsípett a magyarátiból; már

most hogy menjek én egy ilyen részeg emberrel egy olyan kegyes férfiú házához?

Mikor aztán Buczkay eleget tett a természet azon kivánalmának, mely szerint a túlterhelt jókedv magnetismusa illő mennyiségű kaczagásban kénytelen magát kiüríteni, ismét fölkelt szépen a földről, leporozta ruháit, s a legkomolyabb képpel a nap alatt mondá: «no most már mehetünk».

Sárvölgyi háza abban nem hasonlított a magyar falusi lakokhoz, hogy míg azoknak a kapuja éjjel-nappal tárva áll, legfeljebb egy pár szelindek őrzi az udvart, az is csak inkább azért, hogy a vendégek kabátján sáros talpai nyomát nyájaskodása jeléül odatenyerelje: addig Sárvölgyi lakása, mint valami városi épület, körül volt kerítve kőfallal, kapuja, kis ajtaja mindig zárva, s a falkerítés végig vasszegekkel feltüskézve; még — a mi hallatlan a falusi házaknál — csengetyű is volt alkalmazva az ajtófélre, azzal kellett jelt adnia, a ki be akart jutni.

A tekintetes urak jó egy óranegyedig csöngettek ott az ajtón, már esküdt úr arra fakadt, hogy bárcsak senki se nyitná ki, míg végre csoszogó léptek hangzottak a folyosóról, s valami rekedt, sikongó asszonyi hang elkezdé vallatni a kívül levőket.

— No ki a?

— Hát mink vagyunk.

— Kik azok a mink?

— A vendégek.

— Miféle vendégek?

— A szolgabiró, meg az esküdt.

Erre aztán nagynehezen félretolták a tolózárt s megjelent a kérdezgető: egy asszonyság, a ki életkorára nézve úgy egy kissé «szüret után» van. Egy piszkos fehér konyhakötény volt eléje kötve, azon alul egy másik kék konyhakötény, az alatt meg egy harmadik tarka kötény. Ennek az asszonyságnak az volt a luxusa, hogy mentül több szennyes kötényt kössön fel maga elé.

— Jó napot Boris asszony! — üdvözlé őt ismerősül az esküdt; — bizony majd alig akart bennünket beereszteni.

— Engedelmet kérek; hallottam, hogy csengetnek, de nem jöhettem mindjárt, mert a rántott hal a serpenyőben volt, azt meg kellett várnom, míg kisül; aztán annyi rossz ember jár ám itten; koldus, csavargó, armer Reisender, hogy az embernek mindig zárva kell tartani az ajtót, s meg kell kérdezni, hogy ki van odakinn?

— Jól van, Boriska lelkem, hát csak nézzen utána annak a sült halnak, hogy meg ne égjen, majd rátalálunk mi valahol a ténsurra; elvégezte-e már az imádságát?

— De bizony megint újra kezdte. Halottra harangoznak, s ilyenkor egyet szokott még imádkozni a megboldogult lelkeért. Ne verjék ki belőle kérem, mert akkor egész nap morog.

Boris asszony bevezette az urakat egy nagy szobába, mely a terített asztalról sejtve, ebédlőül szolgált; különben valami kegyes votivteremnek nézhette volna a belépő, annyira fel volt ékesítve azon

megdicsőültek képeivel, kiket, mert hozzájuk fölemelkedni fáradságosabb, szeretünk magunkhoz levonni.

És abban van is sok magasztos! Egy Krisztuskép, ki a Golgotára vitt kereszt terhe alatt lerogyik, a bánatos özvegy szobájában; egy «mater dolorosa» képe, az aggódó anya lakában; egy szent szűz hautrelief, oly szeplőtlen fehér, mint maga a dicső eszme a hajadon ágya fölött; egy báránykás gyermekkép, a keresztelő János és kis Jézuska, mit az alvó gyermek maga mellé fektet vánkosára, hogy angyalokkal álmodjék: bizony megragadó, szívemelő, tiszteletreméltó jelenetek; az emlék, mely hozzájuk vezet, szent és örökkévaló; az áhitat, mely előttük térdepel, ihlet, tiszteletreméltó — de visszataszító látvány a farizeus lakása, ki körülrakja magát szentek képeivel — azért, hogy azt az emberek lássák.

Sárvölgyi sokáig hagyta várakozni vendégeit, a kik egyébiránt nem voltak türelmetlenek.

Jövetelét nagy csengetés előzte meg: azzal szokott jelt adni a konyhában, hogy a tálaláshoz lehet készülni. Nemsokára benyitott maga.

Magas, száraz ember volt, termetére keskeny; s még e szűk termethez oly kicsiny feje volt, hogy alig lehetett elhinni, hogy az a fej arra mind használható, a mire más emberé. Simára borotvált arcza nem árulta el életkorát, arczbőre olajsárga volt, középett mozdulatlan rézveres foltokkal, szája kicsiny, álla összenyomott, orra aránytalanul nagy és kellemetlenül görbe.

Igen nyájasan szorított kezet a vendég urakkal: esküdt urat már régebben volt szerencséje ismerni, hanem a szolgabiró urat láthatni most éri először a különösen megtisztelő szerencse. Hanem bármilyen nyájas volt, arczának egy vonása sem mozdult soha.

Szolgabiró úr arra látszott fogadást tenni, hogy ma egy szót sem fog szólni. A társalgás egész terhe esküdt úrra jutott.

— Szerencsésen bevégeztük az executiót.

Ez volt természetesen a társalgás megkezdésére legalkalmasabb thema.

— Oh én eléggé sajnálom azt, hogy ennek így kell lenni: sóhajta Sárvölgyi. Én különben Topándyt, bár engem szüntelen üldöz, nagyon tisztelem, szeretem. Ohajtanám, hogy megtérne. Igen jeles, kitünő férfiú volna. Elismerem, hogy én igen nagyon hibáztam, midőn e férfiút saját sérelmemért bevádolám. Bánom, hogy ezt cselekedtem. Azt kellett volna tennem: hogy a ki téged megüt jobbfelől, tartsd neki az arczodat balfelől is.

— Akkor nagyon kevés kriminális processus kerülne a biróság elé.

— Megvallom, hogy ma reggel, midőn a végrehajtó biróság kijött, örültem. Magamban vígságot éreztem a fölött, hogy ime ellenségem elbukott, lábam alá van gázolva. Gondoltam arra, hogy ő most fogcsikorogva harapdálja a fejére taposó igazságnak sarkait. És örültem rajta; ez pedig bűnös öröm volt, mert nem szabad az elbukottak romlásán vigadni senkinek és felebarátja veszedel-

mén az igaz nem örülhet. Ez bűn volt, a miért meg kell vezeklenem.

Legegyszerűbb vezeklés volna, gondolá esküdt úr, ha az exequált összeget visszatérítené neki.

— Azért én bünhödést szabtam magamra, szólt Sárvölgyi félrefordítva nyakát kegyesen. Oh én megszoktam magamat büntetni, ha valami vétken kapom. Egynapi bőjtre büntettem magamat. Az lesz a büntetésem, hogy itt fogok ülni az asztalnál, végignézem az egész vendégséget és semmihez hozzá nem nyulok.

— No az szép lesz! — hüledezék az esküdt. — Ez fogadásból bőjtöl, mi teleettük magunkat a szomszédban, végig fogjuk nézni az egész ebédet, meg sem ízlelünk semmit; Boris asszony kiseprüz bennünket a házból.

— Szolgabiró úrnak bizonyosan a nagy hivatalos fáradságban fájdula meg a feje? — ekként találgatá a szeget a fején Sárvölgyi.

— Valósággal ott, — bizonyítá esküdt úr.

Az ifjú hivatalnoknak csakugyan inkább nyugalomra volt szüksége, mint vendégségre. Vannak jó, áldott természetű emberek, a kiket egy pár pohár bor mindjárt elálmosít, s a kikre nézve valódi chinai leleményességű tortura, ha ébren lenni kényszeríttetnek.

— Nagy küzdelmekkel jár a hivatal, — erősíté a felvett álláspontot Sárvölgyi. — A buzgalom és serénység sokakat idejekorán elemészt. Ez a világ nem méltányolja azt, hanem a túlvilág bizonyára meghozza az elismerést.

— Én azt indítványoznám, — szólt esküdt úr, — hogy a szolgabiró úrnak jó volna ledűlni a pamlagra s kipihenni magát, míg a brachium a kolostor tisztogatásból előkerül s ismét kocsira ülhetünk.

— Az álom az ég adománya; — mondá a kegyes férfiú, — vétkezném, a ki azt felebarátjától elragadná; csak tessék magát mindjárt itt ebben a szobában kényelembe tenni.

Kényelembe tenni magát ugyan nehéz tudomány volt azon a náddal fonott karos lóczán, a mit a házigazda pamlagnak titulált; úgy látszik, az asceták és testüket kínzók számára készült fekhelyül; hanem szolgabiró úr azért csak lefeküdt oda; bocsánatot kért és elaludt. És aztán azt álmodta, hogy maga előtt látja ismét azt a megterített asztalt, a hol egyik vendég egy ölnyire ül a másiktól, köröskörül a szent képek mind ott függnek a falakon, de mind félrefordították arczaikat, mintha nem akarnának ide nézni. A padlat közepéről függött az imént alá egy nehéz tizenkét karos csillár; annak a helyén lóg maga a házigazda.

Átkozott bolond egy álom!

Pedig hát a házigazda ott ül szemközt az esküdttel, a hosszú asztal két végén; mert Borcsa asszonynak úgy tetszett teríteni. S minthogy a szolgabíró terítéke közbül üresen maradt, a gazda és a vendég olyan távol estek egymástól, hogy egyik sem volt képes a másikat kinálkozással elérni.

Végre nyilt az ajtó, olyan czifra nyikorgással,

hogy esküdt úr azt hitte, valaki énekel, hogy eresszék be; — Borcsa asszony hozta a levest.

Esküdt úr el volt szánva arra az áldozatra, hogy a legale testimonium hitelének fentartásáért — még egyszer ebédel ma. Képesnek hitte magát e feladattal küzdeni.

Csalatkozott.

Van egy sajátsága a magyarnak, a mit még nem énekeltek meg; az, hogy a gyomra nem vesz be bizonyos tárgyakat.

Ezt nem érti külföldi ember: ez specificum.

Valamelyik jeles politikai capacitásunkat megrótták azért, hogy az országgyűlési maiden-speechébe minek keverte bele a — spinótot? pedig ez volt a legerősebb indok, a mit csak azon országgyűlési szak alatt fel lehetett «super eo» hozni, hogy mi itthon akarunk maradni.

És mikor Vörösmarty azt énekelte, hogy «a nagy világon e kívül nincsen számodra hely», szükségtelennek találta az indokot is hozzátenni, miután azt úgy is minden ember tudja: — «mert az egész külföldön mindenütt vajjal főznek».

A magyar gyomor gyűlöli a vajast. Undorodik, megcsömörlik, halálra betegszik tőle; elfut az emlegetésétől, s ha valami furfangos gazdasszony álnokul alattomosan megeteti vele a vajast: azt mint élete elleni attentatumot fogadja, s az ilyen méregkeverőnek az asztalához többet le nem ül.

Akármilyen úrrá tegyék külföldön, visszakivánkozik az átkozott vajszagú világból; s ha nem jöhet, lesoványkodik, elvész, s mint a tevepárducz

az európai klima alatt, nem szaporítja faját az idegen országban. Köröskörül minden szomszédja vajjal, olajjal, faggyúval főz; s ennélfogva «áldjon vagy verjen sors keze, itt élned, halnod kell».

Esküdt úr is ez őseredeti vágásból való magyar ember volt. A mint a ráklevesen megérezte, hogy vajjal van készítve, letette a kanalat a tányéra mellé s azt mondta, hogy nem eheti a rákot. A mióta megtudta, hogy a rák nem egyéb, mint vízben élő bogár, s a mióta Németországban társulat keletkezett, mely a cserebogaraknak csemegévé emeltetését tűzte ki feladatául, azóta nem nézheti jó szemmel e retrograd irányú szörnyetegeket.

— Tehát csak vigye el Borcsa asszony, — mondá sóhajtozva a háziúr. — Ő maga sem evett, mert vezeklést tartott: arra büntette magát.

Borcsa asszony mérges dohogással vitte el a tálat.

Képzeljen magának valaki egy gazdasszonyt, a kinek minden ambiciója, uralkodása a konyha, mikor mindjárt az első tál főztét érintetlenül adják vissza az asztalról.

A másikkal pedig épen úgy járt. Az töltött tojás volt szárdellával.

Esküdt úr becsületére állítá, hogy az öregapját attól temették el, hogy a szárdellát megkóstolta, s valamennyi asszonyféle a családjában rögtön görcsöket kapott a szagától. Ő készebb volna egy czethalat megenni, mint egy szárdellát.

— Borcsa asszony, vigye ki ezt is. Nem eszik belőle senki.

Borcsa asszony már itt elkezdett csendesen morogni, hogy már az csak mégis szörnyűség, hogy az disznó finyáskodás, így turpiszkálni a tisztességes ételben, hogy biz ennél jobbat az öregapjuk házában sem ettek. Ez utóbbi morgást kissé mérsékelte az ajtó csikorgása, a mint kiment rajta. Ott kinn aztán hangzott a csetepaté a konyha-szolgálóval s volt tányérdobálás, lábascsörömpölés, bevett szokás szerint.

Azután következett valami salátaféle — főve; kirántott zsemlyével a hátán.

Ettől esküdt úrnak még collégiumi diák korában egyszer oly veszedelmes hideglelése támadt, hogy azóta élte koczkáztatásával járó vállalatnak tartaná vele közelebb érintkezésbe jönni.

Itt már beleveszett a gazdasszony Sárvölgyi úrba.

— Mondtam úgy-e, hogy ma ne főzessen böjtöst! Nem mondtam? Azt gondolja, minden ember ilyen áhitatos, mint maga, hogy megtartja a pénteket? Már most itt van la; engem ér a szégyen, gyalázat.

— Ez hozzátartozik azon bünhödéshez, melyet magamra szabtam, — felelt kegyes megnyugvással Sárvölgyi úr.

— Üssön a kő a maga bünhödéséhez, most engemet megesz a méreg, ha odaát ezt megtudják. Maga napról-napra nagyobb bolond lesz.

— Csak mondd, jámbor asszony, a mi nyelvedre

akad; hisz az ég téged is penitencziának rendele mellém.

Boris asszony bevágta maga után az ajtót s odakinn sírt mérgében.

Esküdt úr fogadásokat tett magában, hogy de már akármi fog következni, abból bizonyára enni fog, ha méreg lesz is.

Annál is több volt: — hal volt.

Már itt pedig orvosi bizonyítványnyal is erősíthetjük, hogy valahányszor halat evett esküdt úr, mindannyiszor megfeküdte az ágyat. Ki kellett mondania, hogy ha mindjárt forró vízzel kergetik is ki a házból, de ő ehhez hozzáharapni nem mer.

Boris asszony most már nem szólt. Annyira jutott, hogy elhallgatott. Mint tudjuk, az asszonyi haragban az az utolsóelőtti stádium, mikor hallgat és nem lehet szavát venni.

Még azon túl van egy, majd azt is meglátjuk mindjárt.

Esküdt úr azt hitte, hogy már átestek az ebéden; s igen őszintén kérte Boriskát, hogy csak egy kis fekete kávét készítsen az ő és szolgabiró úr számára.

Boriska kiment szótlanul, Sárvölgyi úr maga vevé elő a kávéfőzőt; ezt nem bízta soha másra s ott spirituslángnál megfőzte a kávét, míg Boris visszatért.

Szolgabiró úr épen azt álmodta, mintha az a plafondról lelóggó ember odafordulna hozzá, s azt mondaná «tessék ez a csésze kávé». S ugyan jól

esett a szívének, mikor felriadván a pamlagról, nem a csillár helyén, hanem a széken látta őt maga előtt ülni: «tessék ez a csésze kávé».

Szolgabiró úr sietett hozzá ülni, hogy az álmot kiverje szeméből, az esküdt is töltött magának.

Ime ekkor lép be Borcsa asszony egy tál turós galuskával.

A világ minden regényírója rajong a maga nemzeti eledelei mellett; miért ne mondanók ki mi is, őszintén, minden hypocrisis nélkül; bárha ellenfeleink programmjaiba ütközünk is vele, hogy van egy kérdés, melyben minden honához és historiai hagyományaihoz hű magyar egyetért, legyen az bár történeti-conservativ, vagy demokrat-centralista; s e kérdés az, hogy a turós galuskának mulhatatlan conditio sine qua nonja a zsíros tepertő; ellenben hagyományos szokásainkkal és a nemzeti közérzülettel összeütköző kisérlet azt különösen vajjal megbecsteleníteni.

Nem tagadható pedig, hogy a jelen esetben is nagy gravamenre adatott ok e kellék figyelembe nem vétele által.

Borcsa asszony a női harag legvégső stadiumának vészjelenségével arczán, közelíte esküdt úrhoz; — mosolygott és nyájas volt.

Az a legrettenetesebb látvány, mikor egy delnő, kezében egy tál túrós metélttel, mosolyog és nyájaskodik, míg az ellenfél jól tudja, hogy csak egy hajszál választja el attól a katasztrófától, hogy most mindjárt az egész tál galuska a fejéhez repüljön.

— Tessék, kérem alássan.

Esküdt úr hátán a hideg veríték folyott végig.

— De már ebből csak tetszeni fog? — Galuska!

— Látom, lelkem, hogy galuska; — mondogatá esküdt úr, azt nézvén, hogy merre lesz tágabb a világ? — de nekem semmiféle nemzetségem sem lakozott túrós galuskával — a fekete kávé után.

A katasztrófa még nem ütött. Esküdt úr a szemét is behúnyta már, várván az elkerülhetetlent; hanem a zivatar, csudára, elvonult feje felől.

Volt még tárgy, mely a mennyköveket magához vonta.

A szolgabiró visszaült már az asztalhoz, s még ő most rakta a czukrot kávéjába; ennek még nem lehet az a kifogása.

— Tessék, kérem alássan...

A szolgabirónak a haja szálai álltak fel e borzasztó tekintettől. Látta, hogy az a kegyetlen sárkánya az apokalypsisnek mindjárt őt magát eszi meg, ha társai bűneért ő maga agyon nem eszi magát a túrós étekből. Az pedig teljes lehetetlen. A pallossal, vagy a máglyával szemben sem lehet egy falatot elfogadni.

— Bocsánat, ezer bocsánat, tisztelt asszonyság, hebegé; — székével odább huzódozva a fenyegető rémtől; — de én annyira nem jól érzem magamat, hogy nem vagyok képes ebédelni.

Ekkor aztán kitört a zivatar.

Letette Borcsa asszony a galuskás tálat az asz-

tal szélére, két csipőjére nyomta a két kezét s ilyen kifakadásban tört ki:

— Nem bizony, lélekáldotta! Nem tudnak mi nálunk ebédelni, mert jól tartotta magukat odaát — a czigányleány.

A forró kávé mindkét vendégférfiúnak a torkán akadt e szóra. Esküdt úrnak a nagy nevetéstől, szolgabiró úrnak a még nagyobb rémülettől.

Ez az asszony csakugyan szörnyű boszút állt!

A jámbor szolgabiró olyannak érzé magát, mint a kit megvertek az iskolában s attól fél, hogy még majd meg is tudják odahaza.

Szerencséjére a pandurkáplár jött azzal a hírrel, hogy a szentségtelen képek levakarása végrehajtatott, s a kocsik előálltak. Ő is kikapta azonban már odakinn a magáét, mert a konyhában kérdezősködvén az urak után, Borcsa asszony keményen lehordá, hogy menjen a mélységes poklokra: hisz kend is olyan borszagú! kendet is leitatta odaát a czigányleány!

— Az a czigányleány!

Szolgabiró úr soha olyan könnyű szívvel nem ült szekérre, mint most, hogy ettől a háztól, ettől a lankadombi elátkozott teleptől megszabadulhatott.

Csak mikor már jó messze kinn poroltak az országúton, szólítá meg utitársát:

— Hát urambátyám, az a nagyságos asszony csakugyan czigányleány volt?

— A biz a volt, uramöcsém!

— Hát miért nem mondta ezt nékem, urambátyám?

— Hát nem kérdezte tőlem, uramöcsém.

— Ezért feküdt hanyatt nevetni, urambátyám?

— Ezért hát, uramöcsém.

Szolgabiró úr nagyot fohászkodott.

— Csak legalább a feleségemnek meg ne mondja aztán, urambátyám, hogy a czigányleány megcsókolt.

V.
A FENEVAD TANYÁJA.

Még akkoriban a Tisza-szabályozás a pium desideriumok közt sem létezett; azt a rónát, hol most Lankadomb körül burgundi répát kapálnak négy lapátú vonógéppel, akkor még beláthatlan mocsár fedte; mely épen csak a Topándy kertje alatt végződött, melytől széles vizárok választá el; ugyanaz a vízárok keskenyen, kanyarogva bement a nagy nádrengetegbe; s száraz nyáron valami érformát képezett, melyen át a Tiszába folyott le a mocsár vize. Mikor esős, áradásos idő volt: akkor meg természetesen a Tiszából folyott vissza a patak ugyanazon az úton fölfelé.

Az egész mocsár egy területben a szomszéd lankaságokkal együtt képezhetett tíz, tizenkét négyszög mérföldet. Itt erős fagyok után nádat szoktak vágni; nagy hajtóvadászatok alkalmával tömérdek rókát és farkast fölvertek, s az egész környék vadásza leshette a szélében a szárcsát napestig, s ha tetszett neki, járhatott keresztül-kasul egy szál lélekvesztőn s irthatta az éktelen sok vízi szárnyast; senki sem szólt bele a dolgába.

Topándynak valamelyik őse tőzeget is engedett vágatni az ingoványban, hanem a mostani úr betiltotta ezt a nemét a nemzetgazdászati iparnak, mert egészen elundokította a helyet; a régi vágások gödrei megteltek posványnyal; úgy hogy sem embernek, sem állatnak nem lehetett feléje közelíteni világos életveszedelem nélkül.

Pedig még jó szemmel ki lehet venni a kastély tornáczáról azt a roppant szénakazlat, a mit tán tíz, vagy tizenkét év előtt a mocsár közepén összehordtak; akkor épen száraz nyár volt, a mocsár dombosain kaszáltak; rá azután lágy tél következett, nem lehetett se szekérrel, se szánnal hozzáférni; a széna ott veszett, azóta bizonyosan összefülledt, nem volt érdemes többé érte fáradni: ott hagyták; meg is barnult már egészen, s a tetejét belepte a moh, meg a fű.

Topándy gyakran mondá ismerős vadászczimboráinak, kik a távoleső mocsári szénakazlat észrevették:

— Lássátok, abban a kazalban lakni kell valakinek. Sokszor látom esténkint, hogy a kazalból füst jön ki. S az ott jó hely lehet. Az eső nem ver be; télen meleget, nyáron hüssöt tart. Magam is ellaknám benne.

Czimborái vállalkoztak rá egyszer-másszor, hogy vadászva elmennek odáig; de mindannyiszor megjárták, mert a kazal környéke úgy el volt már zsombékosodva, hogy csónakkal épen nem lehetett neki menni, a ki pedig a zsombékokra bízta magát, olyan életveszélyes helyekre jutott, hogy társai alig bírták kötéllel kihúzgálni a dágványból.

Utoljára aztán megnyugodtak benne, hogy biz itt a kastély láttávolában rendes tanyát ütött a farkasok és vidrák között egy embertől született fenevad; de a kit kár volna háborgatni, miután ő sem bánt soha senkit.

A gyanús kazal tájékát tehát a legvállalkozóbb vadászok fényes nappal sem kerülgették, ki lehet az a merész, a ki azt éjszaka meri fölkeresni?

Mikor a holdvilág esőt jósló udvara közepéből ezüst ködfényt áraszt a mocsárvidékre, még elriasztóbbá téve a táj arczát, mikor a mocsár kigőzölgése lomha köddé nehezül a lapályra; mikor az ingovány őslakói, miknek nappal van az alvó idő, éjszaka az ébrenlét, az ungok, békák milliói kiáltása fölzendül, hirdetve, hogy itt a sár, és a büzhödt lég az úr; mikor a bölömbika huhogva felelget nádi fészkéről egymásnak; mikor a hímfarkas társait híja üvöltve s mikor egyszerre valami kisértet arczú felhő huzódik el a hold előtt s valamit suttog neki, a mitől megborzad az egész természet, a nádason zizegve csap végig a szél, s egy perczre elhallgat minden, halotti csend lesz, még ijesztőbb, mint az éj minden rémhangja együtt: kinek a léptei hangzanak akkor a mocsár sömlyékében?

Egy lovas halad a holdvilágnál egyesegyedül.

A paripa csülökig dagaszt a süppedékben, mely semmi útat nem mutat: a nyomot, mi utána marad, egyszerre átfutja az iszap; — a mi előtte útat jelöl, semmi egyéb, mint a ketté tört nádszálak: jelei a korábbi ittjárásnak.

Az okos mén figyelmesen vigyáz a jelekre, né-

Egy lovas halad a holdvilágnál egyes-egyedül.

Jókai : Mire megvénülünk. I. 144. lap.

hol széttágult orrczimpákkal szaglász, hogy dúvad törte csapások tévútra ne vezessék; majd olyan helyekre akad, a hol megszünik a nádas, helyette a tőzegföld növényzete állja el az útat, összekuszált fűnyüggel, gazfolyondárokkal belepve az ösvényt a megtérő előtt, mit holdújságnál eltávoztakor hagyott maga után. A paripa éles szeme segít ilyen helyen. Ügyesen tudja kiválogatni a helyet, a hol még szilárd a föld; néhol egyik zsombékról a másikra ugrik. A hely, a mit átszökött, zöld fűvel van benőve, közben sárga virágok is vannak; hanem az okos állat tudja, érzi, tán tapasztalta is, hogy az ott csalóka mélység; a tőzegvágás helye, melyet megtöltött az iszap, s a vízi-moh zöld pázsittal vont be: a rálépőt elnyeli a hinár. — Aztán üget ismét tovább, kanyarogva, kerülgetve a veszélyes örvényen.

Hát a lovas?

Az pedig alszik!

Alszik a ló hátán, akkor, midőn az egy elátkozott helyen jár vele keresztül-kasul; a hol jobbról is sír, balról is sír, alant a pokol, körül a kiterített éjszaka. A lovas alszik, feje és dereka lóg előre-hátra, dühöng, bólingat; néha fel-felkapja fejét, mint kocsin utazók szokták, mikor nagyot zökken a szekér, s aztán megint szundikál tovább; és az alatt mintha hozzá volna nőve paripájához, oly bizton ül a nyeregben.

Csak a fejével alszik; keze, lába ébren van: két lába a kengyelben, egyik kezében a kantár, másikban a felvont kétcsövű puska.

A holdfénynél sötét arcza még sötétebbé válik; hosszú csigás göndör haja, mélyen szemére nyomott kalapja alól köröskörül ziláltan csüng alá, fekete szakálla, bajusza, erős sasorra, rávallanak czigány eredetére. Öltönye kopottas kék dolmány általvető zsinórokkal, a mik össze-vissza vannak gombolva rendetlenül, azon felül egy darabja van átkötve valami szétszakadt báránybőr bundának, melynek hiányzó darabja «valahol» fennakadhatott. A lovas jóizűen alszik; bizonyosan olyan helyen járt, s olyan sietős utakon, a hol nem volt idő és tanács az alvásra; most aztán, hogy «itthon» érzi magát: a hová nem kisérheti senki, bizton hajtja le fejét — lova nyakára.

S a ló is tudni látszik, hogy gazdája most alszik, mert egyszer se rázkódik meg, hogy a tömérdek maró, szívó bogarat elhajtsa magáról, a mik bőrét meglepték, tudja, hogy azzal fölébresztené gazdáját: pedig most erre nincs szükség.

A mint egy törpe, mocsári füzesen keresztül törtet a paripa, a fűzerdő sötétjében apró tánczoló lángocskák jönnek eléje, egész csapattal; mik fűről-fűre, fáról-fára ugrálnak, levegőben himbálják magukat, mintha láthatatlan mécsek lángjai volnának, nagyokat szöknek, egymásba olvadnak, megint szétválnak s külön tánczolnak; lángjuk nem vet semmi fényt a sötétben, csak rémképe az a lángnak. Bolygófény az, korhadt testek villógőze.

A paripa mégis csak meghorkan e libegő éjjeli lángok láttára; pedig bizonyosan sokszor találkozhatott velük, mikor ezen keresztüljárt; ismeri már

szokásukat: hogy leskelődnek az élő állatra, hogy futnak utána, ha elől ők szalad, hogy repkedik körül, hogy libegnek mellette folyvást, hogy ugrálnak át feje fölött, hogy iparkodnak félrevezetni az ismert útról.

Ott repkednek már ló és lovas feje körül, mintha égő éji lepkék volnának, egy rászállt a lovas kalapjára s együtt libeg vele, a mint a fejével bólogat. A paripa tüszkölve fujt a bolygó lángok felé, mire azok szétrepültek előle. Hanem a tüszkölésre a lovas is fölébredt. Szétnézett a fényes manó-kisérők közt, egy épen a kalapja karimáján libegett akkor, mikor hozzá kapott, nagyot libbent, s a kezére szállt. A lovas sarkantyúba kapta paripáját, hogy hamarább kijussanak innen az ingerkedő koboldok közül. Azok csoportostul repültek utána.

Egy kanyarulatnál a temetői rémfény-csapat kétfelé szakadt; nagyobb része a légáramlással eltért, hanem nehány vigyázó őrszem megmaradt állhatatosan a lovas körül, s majd előtte, majd utána repkedett.

A lovas meghúzta a kantárszárat s halkan léptetve, elkezdte csendesen számlálni a körülte repkedő rémfényeket.

«Egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét. — Már a hetedik is itt van? — Pedig még csak tegnap jött a többihez.»

A fűzesből kiérve, hideg szellő csapott végig a síkon: az elől minden rémfény visszafutott sötétbe, s tánczolta a kisértet tánczát tovább.

Ki tudja, minő mulatság ez nekik.

A lovas aludt tovább.

A rejtélyes kazal olyan közel volt már, hogy egyenesen neki lehetett menni. A paripa nem tette azt, hanem félkörben megkerülte a tért, míg egyszer egy kerek tó elé ért, mely a kazaltól elválasztá. Itt a tóparton megállt s fejét elkezdte felhányni, hogy a lovast csendesen fölébreszsze álmából.

Az feltekintett; leszállt a kengyelből, leszedte lováról a nyerget és kantárt, s azzal ráütött tenyerével a hátára.

A paripa erre belegázolt a tóba, mely egyszerre nyakáig ért, s átúszott a túlsó partig.

Miért nem ment a száraz felől? Miért épen a vizen keresztül?

A lovag azalatt leguggolt a rekettye közé, térdére fektette puskáját, megnézte, rajt vannak-e a kovák a sárkányokon, nem hullott-e ki a por a serpenyőből, s nesztelenül meghúzta magát, a távozó paripa után tekintve.

A paripa előre volt küldve — kémlelőnek.

A mint a partra kiért; farkát magához húzta, sörényét felborzolta, füleit hegyesen fölmereszté; szemei villogtak, orrlyukai kitágultak: lassan, óvakodva lépegetett előre, hogy zajt ne üssön, fejét lesunyta a földig, mint a szimatoló vadászeb s meg-megállt hallgatózni.

A kazal déli oldalában, mely a falutól el volt fordulva, ott volt a kazalba vágott üreg bejárása: fűzvesszőből fonott ajtó takarta azt be, s az ismét sással volt úgy összetüzködve, hogy a kazal színé-

vel egészen összhangzó legyen; még ha közelről nézné is valaki, ne gyaníthasson semmit.

A mint a paripa az ajtó közelébe ért, figyelmesen tekinte oda, sörénye a homlokára vágódott, mint mikor haragos ember homlokát leránczolja; inyét felhúzta fogairól, mintha harapni készülne: a vesszőajtó alján nyilás volt, azon betörtek.

A paripa azt is tudta már, hogy ki a betörő? érezte szagáról. Nőstény farkas telepedett le oda távollétök alatt s ott meg is kölykezett, most szoptat bizonyosan, mert különben ő is észrevette volna a ló közeledtét. A farkaskölykek nyifogása hangzik a kazalból.

A paripa megfogta fogaival a sövényajtót s hirtelen kiszakította azt helyéből.

Azzal hátratoppant a mén, mind a négy lábát előre feszítve, fejét magasra felemelve, sörénye repkedett jobbra-balra, mintha a szél lebegtetné.

A kazal odújából pedig előkúszott az ellenség: a sovány, kiéhezett csikasz. Először bámulva mereszté szemeit, mik zöld fényben villogtak, az álmát zavaróra; s tanakodni látszott magában, vajjon édes álmainak folytatása-e ez? a kész pecsenye, mely helyébe jön a véginségre jutott hét gyermek anyjának; kettő-három most is lelóggó tőgyén csüngött s engedte anyjától hurczoltatni magát. A vén ordas csak nagyokat ásított, embernél nevetésnek mondanák az ilyen hangot, melyben a káröröm nyilatkozik s csendesen veregette lompos farkával sovány horpaszait.

A mén látta, hogy ellensége nem siet a táma-

dásra. Akkor aztán ő ment hozzá közelebb, fejét lehajtá a földre, úgy lépegetett csendesen előre, odaszagolva ellenfeléhez, s vakmerően farkas-szemet nézve vele: mikor aztán az ordas már épen azon volt, hogy a nyakára ugorjék, akkor hirtelen megfordult, s úgy rugta fel az állkapczáját a farkasnak, hogy annak az agyara kitörött bele.

Most aztán hörgő üvöltéssel rohant a dühödt fenevad a paripára; az a második rohamnál úgy rugta fel mind a két hátulsó lábával, hogy a toportyán bukfenczet vetett a levegőben. Ez még dühösebbé tette; fogait csattogtatva, véres tajtékot túró szájjal szökött harmadszor is a ménnek, ezuttal aztán olyan oldalrugást kapott, hogy az éles patkó hosszú sebet hasított a szügyén, s ez nem volt még elég; a paripa, még a földről fel sem szedte magát, még egyet rugott rajta, s azzal egyik első lábát összezúzta.

A farkas ezzel feladta a harczot.

Meggyalázva, foga, lába törötten elbaktatott a csatatérről s nem sokára a kazal tetején jelent meg. A gyáva! A győztes ellenség elől oda menekült, a hova az nem követheté.

A paripa vihánczogva nyargalta körül a kazlat: le akarta csalni ellenfelét. Az csak ült a kazal tetején; tört lábát, hasított oldalát, agyara helyét nyalogatva.

Egyszerre megállt az állatok legbüszkébbike, a mén, kevélyebb tekintettel, mint a minőre ember képes. Mintha mondta volna: «nem jösz?»

Azzal hirtelen felkapott a fogával egyet a farkas-

kölykök közül, mik világtalan szemeikkel elé ténferegtek az odúból, anyjuk után nyivácskolva; megrázta azt kegyetlenül a levegőben s azzal lecsapta a földre, hogy annak egyszerre vége lett.

Az anyafarkas fájdalmas dühvel üvöltött a kazal tetején.

A mén újra felkapott egyet a kölykök közül s a levegőbe hajította.

Mikor a harmadikat is elfogta nyakánál fogva, az ordas elkeseredett dühvel ugrott le rá a kazal tetejéről s végső erejével oly szökést tett, hogy körmével elérte a paripa nyakát, de zúzott lába nem fogott már, odarogyott le alája; a diadalmas ellenfél aztán ott agyontaposta elébb a vénet, azután a kölykeket mind.

Azzal büszkén fölnyerítetť, még egyszer hánykódva, ficzkándolva körülnyargalta a kazalt, s azután szép csendesen megint visszauszott oda, a hol gazdáját elhagyta.

— Nos: Fárao, nincs semmi baj? — szólt a lovas, megcsókolva lova fejét, mit az szinte viszonozni látszott.

A mén ismerős röhögéssel felelt a kérdésre s fejét odadörzsölte gazdája csipejéhez.

A lovas azzal csomóba kötött nyerget, kantárt, úgy kapott fel a ló hátára szőrén, szerszámtalanul, a paripa vigan kaptatott át vele a megjárt helyre, s a kazal odúja előtt megállt, ott gazdája leszökött a hátáról; a paripa aztán hanyatt vágta magát s meghengergőzött a fűben, ihogva, röhögve, azután

felugrott, megrázta a bőrét, s neki állt jó izűen legelészni a kövér süppedő fűben.

A czigányt meg sem lepték a megelőzött harcz véres tanujelei. Sokszor találhatott már ő a legelésző lova nyomában agyontiport farkast.

— E bizony jó lesz bundának. Úgy is elszakadt már a régi.

Itt valami jutott eszébe.

— Ez nőstény volt; akkor a himnek is itt kell lenni valahol — biztos helyen.

A kazal köröskörül volt véve farkas-vermekkel, kettős sorban, még pedig úgy, hogy a két külső közt maradt hézagnak megfelelt a belső farkasverem; a mi a kettő közt véletlenül átjött, beleesett a harmadikba, az egész furfangos védmű felül be volt takarva vékony rőzsével és náddal, a mit időjártával belepett a moha, úgy hogy az embert is képes lett volna megcsalni.

Tehát ezért nem vágott a paripa egyenesen a kazalnak. Erődített vármű volt ez; s az a tó előtte, az volt egyedüli bejárata a várba: az volt a kapu.

A nőstényfarkas is bizonyosan a vizen keresztül jutott ide: a hímje nem volt oly okos; s megfogta magát egyik veremben.

A czigány mindjárt észrevette, hogy egy verem be van szakadva, s a mint letekintett a mélységbe, két villogó veres szem tudatá vele, hogy a kit keres, az itt van.

— No, itt jó helyen vagy pajtás; majd reggel eljövök érted; s elkérem a bőrödet, ha ideadod. Ha adod, adod, ha nem adod, veszem. Ez a rend

a világon. Nekem nincs, neked van; nekem kell, neked nem. Egyikünknek meg kell dögleni a másikért; légy az te.

Még azután ráért, hogy a nősténylarkasról hevenyében lerántsa a bőrt, mert ha meghül, nehezebb a munka. A lefejtett bundát kifeszíté karókra s kitámasztá száradni a holdvilágra; a hullákat elhurczolta a kazal végeig s ott elásta; azután kicsiholt, tüzet rakott nádkévékből, elővette zsíros tarisznyájából hetednapos kenyerét, avas szalonnáját és evett.

A mint a lobogó tűz így odavilágított az arczába, semmivel sem volt az szelidebb annál a fenevadnál, a ki odúját az imént bitorolta.

Egy okos, bátor, ravasz és elszánt — állat arcza volt ez.

«Vagy te eszel meg engem, vagy én eszlek meg téged.» Ez a jelszó. «Neked van, nekem nincs, nekem kell, neked nem; — ha adod, adod, ha nem adod, elveszem.»

Minden harapásnál, a mit fényes fehér fogaival a kenyéren, szalonnán ejtett, ez látszott meg arczán, ezt mondták összecsattogó fogai, felfaló szemei.

Az a szalonna, kenyér: az bizonyosan került valamibe; ha nem is pénzbe.

Pénzbe? Hogy vásároljon a czigány pénzért? Hisz a mint azt a fényes tallért kioldaná iszákjából, mindjárt azt kérdenék tőle, hol vette? a mint egyet előmutatna azok közül a piros szemű bankók közül, mindjárt megfognák, megkötöznék: kit ölt meg érte?

Pedig tallér és bankjegy van elég.

Kiszedi bőrszeredásából marokkal s szétteríti maga körül a füvön.

Fényes ezüst, aranypénzek csillognak körülötte a tűz fényében. Elnézegeti azokat a furcsa jegyeket a császár bankóin, s úgy töprenkedik magában, hogy nem tudja kitalálni, valjon melyik mennyit érhet.

Azután összesöpri megint marokkal valamennyit egy halomra, csigahéjjal, nádmaggal, vegyest.

Bemegy a kazal odújába s kihúz a széna belsejéből egy nagy kormos rézfazekat. Az félig van már penészes, zöldrozsdás pénzneművel; — a többit is hozzáméri két tele marokkal. Azután megemeli az üstöt; mennyivel lett megint nehezebb?

Meg van elégedve a munkával.

A kincset újra eldugja a kazal mélyébe: maga sem tudja, mennyi lehet az?

És azután újra neki áll a hetednapos kenyérnek, az avas szalonnának, elfogyasztja az utolsó morzsáig. Tán itt már kész lakoma vár rá holnap. Vagy tán ahhoz van szokva, hogy csak minden harmadnap falatozzék?

S azután végig nyújtózik a gyepen; oda szólítja Fáraót.

— Gyere ide, legelészsz a fejem körül, hadd hallom, hogy ropogtatod a füvet.

És csendesen elalszik mellette; mint a kinek ágya a legpuhább s lelkiismerete a legnyugodtabb.

VI. KORÁN ÉRŐ GYÜMÖLCSÖK.

Eleinte minden vasárnap meghíttak nagyságos urambátyámhoz ebédre; később hivatlanul is eljártam hozzájuk. A mint az iskolából szabadultam, siettem oda.

Rá fogtam magamra, hogy a bátyámat látogatni járok.

Abban is találtam mentséget, hogy a művészetben szükséges előmenetelt tennem, s az minden esetre igen czélszerű beosztása az időnek és nagyon jó előcsarnoka a művészetnek, ha én délután öt órától nyolczig Melanie zongorázása mellett keringő és franczia-négyes dallamokat hegedülök, a mihez aztán a társaság többi része tánczol.

Mert Bálnokházyéknál majd mindennap volt társaság. Igen változékony arczú társaság, alig tartottam meg emlékemben, kik és mik voltak? Jó kedvű fiatal emberek és hölgyek, a kik szerettek mulatni.

Ott mindennap táncz volt.

Néha aztán még az a szerencse is kijutott ré-

szemre, hogy valaki felváltotta Melaniet a zongoránál, s akkor aztán neki is lehetett egyet tánczolni — velem.

Soha sem láttam szebben tánczolni, mint ő tudott. Csak úgy libegett a föld felett, s a walzert annyi kellemmel tudta lejteni, a hogy sem előtte, sem utána senki. Nekem ez volt a kedvencz tánczom. Ekkor kizárólagosan én voltam mellette, még csak nem is tekinthettünk máshova, mint egymás szemébe. A franczia négyest nem szerettem anynyira; ott minduntalan másnak meg másnak nyujtja az ember kezét, tánczosnét cserél, s mi közöm nekem ezekhez a többi kisasszonyokhoz.

Azt hittem, Melanie húgom szintén nagyon örül annak, a minek én örülök?

Ha pedig, nagy ritkaságból, egy-egy nap nem volt semmi társaság az udvari tanácsoséknál; azért mégis táncznak kellett lenni. Két tánczosné, két tánczos mindig kitelt a háztól. A szép udvari tanácsosné, és Fräulein Matild, a nevelőnő; azután meg Loránd és Gyáli Pepi.

Ez a Gyáli Pepi bécsi udvari ágens fia volt, kinek atyja igen jó barátja volt Bálnokházynak: anyja valaha a bécsi operaszinháznál volt ballettánczosné; a mit én csak később tudtam meg.

Ez a Pepi igen szép fiú volt «en miniature», a bátyámmal járt egy osztályba, első évi jogász volt, hanem azért nálamnál nem volt magasabb. Minden arczvonása finom és gyermeteg, szája picziny, mint egy kis leányé; — soha életemben ennél a szép szájnál mosdatlanabb rágalmazóval nem találkoztam.

Mennyire irigyeltem én e kicsiny ember ügyes társalgását, merész élczeit, szabad taglejtését, azt az otthoniasságot, azt az elbizakodást, a mivel nők körül tudott forgolódni; én csupa szeglet voltam, az csupa kigyóvonal, akármihez nyult, az ügyesen volt téve, akárhol állt meg: az plastikai szépség volt.

Éreztem magamban, hogy ilyennek kell lenni az embernek az életben, hogy boldog legyen.

Csak azt nem szerettem benne, hogy Melanienek is bókokat mondott. Ezt már elhagyhatta volna.

Hiszen vehette észre, hogy én hányadán vagyok vele?

Szokása volt neki, hogy a franczia négyesben, mikor a solot tánczoló férfias rész az otthon hagyott nőnemű társhoz visszakerül, ő megelőzzön engem s a körfordulót Melanievel ő tegye meg. Ezt ő igen jó tréfának tartotta, s én egy párszor elnéztem neki. Hanem egyszer, mikor ugyanezt akarta tenni, megfogtam a karját, s ellódítottam onnan; én csak syntaxista voltam, ő pedig első évi jogász, hanem azért mégis ellódítottam.

Ezzel a hős tettemmel nemcsak magam, de Melanie húgom is meg volt elégedve. Ez este egész kilencz óráig tánczoltunk; én mindig Melanievel, Loránd mindig az anyjával.

Mikor a társaság eloszlott, még lementünk együtt Loránd szobájába a földszintre, Pepi is velünk jött.

Azt gondoltam, hogy itt most verekedést kezd velem. Megverem.

Nem azt tette, hanem kinevetett.

— Képzeld, — szólt végig vetve magát Loránd ágyán; — ez a fiú féltékeny rám!

Bátyám is nevetett.

Nevetni való is az: egy gyerek, a ki féltékeny egy másik gyerek miatt.

Én pedig nemcsak féltékeny voltam, hanem egyuttal lovagias is. Úgy hiszem, olvastam már valami regényben, hogy hasonló gúnyolódásokra így szokás felelni:

— Uram, megtiltom önnek azon hölgy nevét gúnyolódva szájára venni.

Ezen aztán még nagyobbat nevettek.

— Úgy segéljen, kedves fiú ez a Dezső, — szólt Pepi. — Meglásd Loránd, ezzel még sok bajod fog lenni. Ha ez pipázni megtanul, egész Othello lesz belőle.

Ez a czélzás elevenre talált. Én még nem élveztem azt a nemes ambroziát, melytől egész emberré lesz az ember; tudják azt igen sokan, hogy a pipaszár az, mi a gyermekkor és férfikor között az elválasztó vonal. A ki már azt az agyarába foghatta, az férfi. E miatt már engemet sokat csúfoltak.

Purifikálnom kellett magamat.

A bátyám asztalán állt a dohányos doboz, tele török dohánynyal; én minden válasz helyett odamentem, megtöltöttem egy csibukot, meggyújtottam s elkezdtem azt szini.

— No, no, gyerek, az erős lesz! — gúnyolódék Pepi; — vedd el tőle Loránd, nézd, hogy halaványul; most mindjárt elszédül tőle.

Én pedig csak azért is szíttam, a füst elkábított, leette nyelvemről a bőrt, de azért ki nem adtam fogam közül a csibukot, míg fenékig ki nem égett a dohány.

Ez volt első és utolsó dohányzásom.

— Legalább igyál rá egy pohár vizet, — mondá Loránd.

— Nem kell.

— Eredj hát haza, mert sötét lesz.

— Nem félek az utczán.

Pedig úgy éreztem magamat, mint a ki egy kissé részeg.

— Van-e még étvágyad? — kérdezé Pepi csufondárosan.

— Épen elég arra, hogy egy ilyen mézeskalácshuszárt, mint te vagy, megegyem.

Loránd féktelenül felkaczagott erre a szavamra.

— Mézeskalács-huszár! Ettől ugyan kikaptad.

Én egészen fölmelegedtem arra a büszkeségre, hogy a bátyámat meg tudtam nevettetni.

Pepi pedig ellenkezőleg, — most már komoly lett.

— Ejh, öreg! (Mikor komolyan szólt hozzám, akkor az volt a czímem, hogy «öreg», máskor «gyerek»). Sohase félj «te» én tőlem: ha még Loránd volna rám féltékeny! Nekünk az kell, a mi kész. Nem a te kis leányodnak udvarlunk mi, hanem az anyjának. Ha a vén parókás udvari tanácsos, festett bajuszával nem féltékeny ránk, te ne légy az.

Én azt vártam, hogy e gyalázatos rágalomért Loránd legalább is arra a szép szájára fog ütni.

A helyett Loránd csak úgy féldörmögve mondá neki:

— Ugyan! A gyerek előtt...

Pepi nem hagyta magát rendre utasíttatni.

— Bizony Dezső pajtás; neked is azt mondom én, hogy sokkal háladatosabb szereped lesz Melanie körül, ha majd elébb férjhez megy valakihez máshoz.

Most már aztán igazán hazamentem.

Egészen idegen volt ez a cynismus az én lelkem előtt.

Nemcsak a gyomrom, de az egész lelkem föl volt háborodva.

Hogy tudtam volna annak a gondolatnak végtelen sulyát megmérni, hogy Loránd egy nőnek udvaroljon, a kinek férje van? Ezt nem láthatta abban a körben, a hol mi nevelkedtünk, soha. Egész városunkban, mint százados botrányt emlegettek hasonló esetet talán, csak titokban suttogva felőle, hogy szűz lelkek meg ne hallják; — nem is maradhatott volna az meg utczáinkon, se a férfi, se a nő; hiszen senki sem szólt volna többé hozzájuk.

És Loránd olyan zavarba jött, mikor ezt szemébe mondták előttem! Nem tiltakozott, nem haragudott érte. Oh be végtelenül fájt nekem ez a gondolat!

Nagy szédelegve haza találtam. Az utczaajtó már zárva volt; a pékbolt ajtajára kellett kerülnöm. Lassan akartam benyitni, hogy a csengetyű el ne árulja jöttömet, de Fromm papa az ajtóban várt.

Nagyon haragos volt. Eláll ta utamat.

— Discipulus negligens! Tudod-e, hogy quota hora? Decem! Mindennap kilencz óra utánig kinn csavarogni, hoc non pergit. — Scio, scio, hogy mit akarsz mondani. A consoliáriuséknál voltál. Az nekem unum et idem. Nekem itthon tartozol lenni és leczkédet tanulni. A «másik asinus» már dél óta büffiál odabenn, annyi a leczkéje, te meg még bele sem néztél; még nagyobb asinus akarsz lenni, mint az? Most semel propter semper megmondom, hogy a carnevalnak finis! Nekem tánczolni többet ne járj; mert ha még egyszer kimaradsz, majd ego tibi musicabo! Most pergas. Dixi!

Az öreg Márton e megérdemlett leczkézés alatt helybenhagyólag mozgatta előre-hátra a bóbitáját, s azután a gyertyával utánam jött, hogy a sötét folyosón a szobám ajtajáig világítson, s utánam énekelte ezt a tréfás verset:

Hab i ti nid gszagt,
Komm um halber Acht?
Und du kumszt mir jetzt um halb nájni:
Jetzt is der Vater z'haus, kannst nimmer ájni!»

S még utánam kiáltott: «prosit, Herr Vicekspan!»

Nem volt kedvem haragudni rá. Sokkal nyomorultabbnak éreztem magamat, minthogy ma valakivel összeveszszek.

Henrik csakugyan ott büffiált az asztal mellett s hogy régóta tehette, bizonyítá a csonkig leégett gyertya.

— Servus Dezső, monda jószívűleg. Ugyan későn jösz, pedig iszonyú sok «labor» vár holnapra.

Én már elvégeztem a magamét; aztán, hogy nem jöttél, azt gondoltam, majd el fogsz késni a tanulással, s az írásbeli labort megírtam helyetted. Nézd át, hogy jól van-e?

Meg voltam alázva.

Az a nehéz fejü fiú, a kire én oly magas lóról szoktam lenézni, a kinek játszva készítém el munkáját, melyen ő fejtörve nem bírt végig hatolni, most helyettem végzi azt el, a mit én elmulasztottam. Mi lett belőlem?

— Pedig valami kevés meglepetéssel is vártalak; szólt Henrik, fiókjából valamit kivéve, a mit előttem elrejtett a markába. Nos, találd ki, mi ez?

— Bánom is én, akármi.

Nagyon rossz kedvem volt, fejem az ágynak húzott.

— Már ugyan hogy ne bánnád? Fanny írt hazulról levelet. Neked is írt benne magyarul, édes anyádról ír benne.

E szóra egyszerre magamhoz tértem kábulatomból.

— Mutasd. Add ide; hadd olvasam.

— No, úgy-e, hogy mégis csak örülsz neki.

Én elragadtam tőle a levelet.

Elől szüleinek írt Fanny németül, a levél tulsó lapján nekem magyarul. Már olyan előmenetelt tett.

Azt írta, hogy sokat emlegetnek otthon és én olyan rossz vagyok, hogy nem írok anyámnak levelet, pedig ő most is beteg, s csak az az egy öröme, hogy rólam beszélhet. Valahányszor Fannynak szülői, testvére levelet írnak, ő azt szokta

tenni, hogy néhány sort beleír a felbontott levélbe az én nevemben s azt odaviszi a kedves jó mamának s elolvassa neki, mintha én írtam volna; hogy örülnek neki! Nem ismerik még német írásomat, könnyen elhiszik, hogy az enyim. De legyek már egyszer olyan jó, hogy írjak magam is, mert majd egyszer rájönnek a kegyes csalásra, s mind a kettőnkre megharagusznak érte.

Oh! majd a szívem szakadt meg!

Leborultam az elolvasott levélre és zokogtam keservesen, mint még soha életemben.

Oh én, kedves, egyetlen anyám! te szent, te martyr! ki annyit szenvedsz, annyit sírsz, annyit aggódol miattam; míg én olyan helyeken járok, a hol a nőket, az anyákat kigúnyolják! Megbocsátasz-e valaha nekem?

Hogy kisírhattam magamat, egészen megkönynyebbült a fejem. Henrik fölemelt a földről, mert ott feküdtem a földön.

— Add nekem ezt a levelet! — rebegém és megcsókoltam érte, mikor ideadta.

Sok nagy historiai okmányt széttépett azóta az idő: de ez a levél még most is meg van nálam.

— Most már nem fekszem le. Fenmaradok reggelig és elvégzem, a mit elmulasztottam. Köszönöm, a mit helyettem írtál; de nem fogadom el, majd megírom magam. Megtanulok mindent, a miben elmaradtam.

— Jó volna, Dezső pajtás, de látod, a gyertyánk leégett; nagymama pedig már alszik, nem kérhetünk tőle másik szálat. Hanem tudod mit, ha csak-

ugyan fenn akarsz maradni, eredj le a műhelybe, ott egész éjjel dolgoznak, mert holnap szombat van; vidd oda a tintát, papirost, könyvet; ott írhatsz és tanulhatsz.

Úgy tettem. Kimentem az udvarra; a kútnál megmostam a fejemet; azután fogtam könyvemet, írásomat, lementem a pékműhelybe: megkértem Mártont, hogy engedjen ott a lámpánál írnom és tanulnom. Márton egész éjjel bosszantott gúnyos ötleteivel, a péklegények taszigáltak, el-elhajtottak a helyemből; dalolták a «dagasztószék» nótáját és egyéb utczavágó dalokat s én ennyi bosszantás, taszigálás és nótálás mellett reggelig írtam és tanultam. El is készültem mindennel.

Ez az éj, nagyon jól tudom, egyik forduló pontja volt életemnek.

Két nap mulva vasárnap volt; Pepivel találkoztam az utczán.

— No öreg. Eljösz ma a kis Melaniehoz? Nagy tánczpróba lesz.

— Nem mehetek. Sok tanulni valóm van.

Pepi nagyot nevetett. «Jól van, öreg.»

Nevetése még csak nem is fájt.

— De hát azután, ha megtanultad az egész világot, csak eljösz?

— Nem. Mert akkor meg anyámnak írok levelet.

Valami jó szelleme megsúghatta ennek az embernek, hogy e szónál el ne nevesse magát, mert olyan pofoncsapást még nem anticipáltak neki jövendő bűneiért, mint a milyet én szántam neki, azért, hogy én csak syntaxista voltam, ő pedig első évi jogász.

VIII. A tiltott iratok.

Egy este Loránd jött el hozzám, s egy csomag apró betűs írást tett elém, e szókkal:

— Ezt itt másold le holnap reggelig szép tisztán, az eredetit ne mutasd senkinek, s ha készen vagy vele, a másolattal együtt zárd el ládába, míg érte jövök.

Rögtön neki ültem s fel sem keltem mellőle, míg le nem írtam. Lehetett egy sűrűn írott ív.

Másnap reggel eljött érte Loránd, átolvasta, azt mondta: jól van, s adott két huszast.

— Mit akarsz?

— Csak vedd el: mondta ő. Nem én adom, valaki más; nem is ajándék, hanem szerződött díj. Tisztességes munkáért tisztességes fizetés. Minden ívért, a mit lemásolsz, kapsz két huszast. Nem csak magad teszed: sokan benne vannak iskolatársaid közül.

Most már örültem a két huszasnak.

A milyen nyomasztó volt rám nézve mindig, ha

valaki ajándékot akart adni, az erre egyedül jogosult szülőimet kivéve, ép oly jól esett az első keresmény birtoka.

Az a tudat, hogy képes vagyok már valamit megérdemleni, hogy van már olyan gyümölcs az élet fáján, a mit én elérek és magam leszakíthatok.

Elfogadtam a munkát és ajánlatot.

Azontúl Loránd minden másodnap este hét órakor pontban eljött hozzám, átadta a lemásolandó iratot, melyben saját kéziratára ismertem, s másnap reggel eljött a másolatért.

Éjszaka írtam, mikor már Henrik aludt; de ha ébren lett volna is, nem tudhatta volna meg, mit irok? mert magyarul volt.

S mik voltak e titokban írt, rejtve szaporított iratok?

Az országgyűlési napló.

1836 volt az év. Az országgyűlésen tartott beszédeket még akkor nem lehetett nyomtatásban olvasni: előleges censura volt s az egy pár tengődő hazai hirlap Zummalacarregni viselt dolgaival táplálta olvasó közönségét.

A közönség aztán segített magán.

Minthogy még a gyorsirászat nem volt nálunk ismeretes, négy-öt gyorskezű fiatal ember elfoglalt egy padot az országgyűlési karzaton, s akkori műszó szerint «rápiálta» a hallott beszédeket. Gyűlés végével összetették ragadományaikat; az egyikben megvolt az, a mi a másikból kimaradt: így kiegészítették a beszédeket; akkor maguk leírták azt négyszer, azután mindegyik külön gondoskodott róla, hogy saját példányát leírassa még negy-

venszer. Az ilyen írott országgyűlési naplókat az akkor összegyűlt honatyák tartották — s tán még most is tartogatják.

A mai kor embere, a ki a boldog múlt idők után sóhajtoz, nem fogja azt érteni, minő veszélyes vállalat volt «nemesi szabadságunk dicső korszakában» az a merénylete néhány ifjú embernek, hogy az országgyűlési beszédeket kézirat alakban megismertette a közönséggel.

Rám újjáalakító hatásuk volt ez iratoknak.

Egészen új világ nyilt meg előttem; új fogalmak, új ösztönök támadtak bennem.

Annak a világnak, a mi előttem megnyílt, az volt a neve, hogy «haza».

Csodálatos azt hallgatni, hogy mit beszél a haza?

Eddig fogalmam sem volt felőle, most mindennap azzal töltöttem éjszakáimat: — a sorok, miket éjjelenkint leírtam, épen úgy lettek felírva azokra a fehér lapokra, a mik egy gyermek lelkében üresen vannak hagyva. S nemcsak magam voltam így.

Még most is mélyen emlékembe van vésve az a gerjesztő hatás, mely ez írott lapok által az akkori ifjúság szellemét átalakítá.

Az országgyűlési ifjúságot nem lehete tivornyákon látni, a helyett komoly arczokkal, komoly tárgyakról vitatkoztak s ez ragadt a nagyobbakról a kisebbekre; a lapdázó helyről elszoktunk, társulatokat alakítottunk, a hol parlamenti rend szerint vitattuk meg a nap eseményeit, írtunk verseket, azokat megbíráltuk, s törtünk pálczát az ingadozó hazafiak fölött; szavaltunk napvilág-nemlátta köl-

teményeket, eljártunk éljenezni a fáklyás-zenékre s viseltünk gyászt kalapjaink mellett a többi fiatalsággal, mikor Kölcsey azt mondta, hogy ideje van a gyásznak.

Egy hónap múlva már nem álmodoztam arról, hogy valaha udvari tanácsos lesz belőlem; — s akkor nem is tudom, hogy fogom Melanie hugomat megközelíthetni?

Egyszer aztán az iskolai hatóságok rájöttek arra, hogy az országgyűlési szónoklatokat hol nyomtatják? Maga az iskolai fiatalság, a százkezű typographia. A veszély messze el volt már harapózva; ime le a tizenkét éves gyermekig elszivárgott már az, a mi rendes útján nem folyhatott le; a gyermekek kezei pótolták a sajtót.

Nagy volt az ijedelem.

Néhányra az írásról ráismertek, azok között voltam én magam is.

Az iskolai törvényszék elé lettünk idézve.

Már én akkor annyira voltam, hogy meg sem tudtam ijedni. A nagyobbakat nagyobb dolgokkal ijesztik, s azok még sem hagyták el helyeiket; rosszabb én sem fogok lenni.

Mind azt gyermekészszel is képes voltam felfogni: ránk, kik egyszerűen lemásoltuk pénzért, a mit elénk adtak, nem nagy bűnhődés hárulhatott. Talán nem is értettük, mi lehet az előttünk fekvő iratokban? csak raktunk betűt betű után; de a veszély neheze azokat fenyegeté, kik ez iratokat elénk tették.

Huszonketten voltunk idézve a lyceum növendékei közül.

Azon a napon fegyveres katonaság zárta el a tanodákhoz vezető utczákat, mert az a híre járt, hogy az országgyűlési fiatalság ki akarja szabadítani, a kiket netalán el fognak itélni.

Ezen a napon nem is volt felolvasás. Csupán a vádlottak és a bírák voltak jelen az iskola-épületben.

Különös, hogy én még akkor sem féltem, mikor a pedellus őrizete alatt az iskolai törvényszék előszobájában kellett várakoznom. Pedig jól fel tudtam fogni, hogy mi fenyeget? Vagy engem, vagy Lorándot ki fognak tiltani az iskolából.

Ez eszme rettenetes volt előttem valaha.

Hallottam rémes történeteket iskolából kicsapott diákokról. Hogy húzták meg olyankor a repedt harangot, mely egyedül arra a czélra szolgált, hogy mikor azt kongatják, tudja meg az egész város, most egy kicsapott diákot kisérnek ki társai a városból, penitencziás énekszóval. Hogy lett azután abból teljes életére csavargó, peregrinus; kit semmi iskola be nem fogad, ki szülői házába visszatérni nem mer.

Most vállat vontam rá, ha eszembe jutott.

Máskor a legkisebb dorgálás levert, kétségbeejtett; most — el voltam szánva nem kérni kegyelmet.

Az előszobában várva, találkoztam egyenkint a tanárokkal, a mint a tanácsterembe szállingóztak. Illedelmesen üdvözöltem őket. Némelyik rám se nézett. Mikor Schmuck úr ment keresztül, az meglátott, nagy nyájasan odajött hozzám, megczirógatta az orczámat.

— Ej, ej no, kis fiam, hát te is ide jutottál. No ne félj semmit: csak én rám nézz mindig: én minden kitelhetőt el fogok érted követni; a hogy megigértem kedves nagymamádnak. Oh az áldott jó nagymama, ha tudná, hogy minő helyzetben vagy, hogy megsiratna. No, no, de ne sírj; ne félj semmit. Én úgy fogok veled bánni, mintha atyád volnék, csak én rám nézz mindig.

Szerettem, hogy elment. Bosszus voltam érte, hogy el akart érzékenyíteni. Nekem ma erősnek kell lenni.

A direktor is észrevett, a mint végig ment a szobán. Rám kiáltott nyers hangon:

— No, te híres hegedűs: aztán majd most megmutasd, hogy milyen czigány vagy?

Ez jobban esett.

Nem leszek czigány!

A vizsgálat megkezdődött; társaimat, kiket nagyobbrészt nem is ismertem; mert felsőbb osztályok hallgatói voltak, egyenkint szólongatták be a törvényterembe, s egyenkint eregették őket ismét vissza, de már akkor mindegyiket a pedellus vezette más szobába, nehogy a kinlevőknek elmondhassák, miket kérdeztek tőlük, s miket vallottak ők odabenn.

Nekem elég időm volt a kijövők arczait tanulmányoznom.

Mindenik szokatlanul fel volt hevülve s azt a benyomást hozta ki magával, a mit odabenn felvett.

Egyik daczos volt, másik csüggeteg. Némelyik keserűen nevetett; másik nem merte szemeit tár-

saihoz felemelni. És valamennyin volt valami ideges izgatottság, a mi oly kirívóvá tette arczát a kinn ácsorgó fagyos képek között.

Hogy Lorándot nem láttam a vádlottak között, az nagyon megvigasztalt. A titkos iratok egyik fő indítóját nem ismerik.

Hanem azután, hogy engemet utoljára hagytak, arra a gondolatra hozott, hogy mégis nyomon vannak: a leírók egymás után vallottak, ki kitől kapta a lemásolandót? a láncz utolsó szeme én vagyok, s mögöttem áll azután Loránd.

Hanem a láncz itt ketté fog szakadni, s én utánam nem találnak rá Lorándra.

Erre az egyre voltam készen. — Végre, hosszú várakozás után, rám is került a sor.

Oly fásult voltam, mintha én már mind ezen egyszer keresztülestem volna.

Nem jutott eszembe sem anyám, sem nagyanyám, csak az az egy, hogy nekem Lorándot kell testemmel, lelkemmel fedeznem; s akkor úgy éreztem, hogy testem, lelkem kőből van. Tessék ráütni.

— Desiderius Áronffy! — szólt a direktor; mondsza, kinek az írása ez?

— Az enyim, — feleltem rá nyugodtan.

— No, azt szeretem, hogy mindjárt bevallottad, nem kellett még a kézirataiddal utánad bizonyítgatni, meghazudtolgatni, mint a többieknél. — Miért írtad ezt?

— Pénzért.

Egyik tanárbíró elnevette magát, a másik bosz-

szúsan csapott öklével az asztalra; egy harmadik tollat faragott, Schmuck úr érdekes mosolylyal ült székében s kezét összetéve, a két hüvelykujjával malmot játszott.

— Nem látszottál érteni a kérdést, fiam: szólt a director nyers, száraz hangon. Nem azt akartam megtudni, hogy mennyiért írtad ezt a firkát? hanem, hogy mi oknál fogva.

— Jól értettem és úgy feleltem. Lemásolni való iratokat adtak elém, megfizettek érte; én elfogadtam az ajánlatot, mert tisztességes kereset volt.

— Nem tudtad, hogy ezek tilalmas iratok?

— Nem tudhattam, hogy azt leírni tiltott dolog, a mit a nádor és a király személynök jelenlétében az egész közönség hallatára elmondani szabad volt.

E válaszomra egyike a fiatalabb tanároknak olyan hangot hallatott, mely nagyon hasonlít az elfojtott nevetéshez. Az igazgató szigorúan nézett rá, tekintetével leszidva a rokonszenvű nyilatkozót, azután mérgesen rám rivalt:

— Ne okoskodjál!

Ezzel aztán azt nyerte, hogy még jobban a szeme közé néztem s most már elszántam magamat, hogy ha négylovas szekérrel hajtat is nekem, nem térek ki neki. Ki előtt remegve álltam, mikor a hegedülésemért megszidott, most, mikor igazi baj volt a fejemen, nem sütöttem le a szememet előtte.

— Arra felelj, hogy ki adta a kezedbe azt a írást, a miről ezt lemásoltad?

Összeszorítottam a fogamat. Nem fogok felelni; ketté vághat, de akkor sem találja meg bennem, a mit keres.

— Nos, fogsz-e kérdésemre felelni?

Hát hiszen mi lett volna könnyebb, mint elmesélnem, hogy egy úr járt oda, a kit én nem ismerek, térdig érő szakálla volt, pápaszemet viselt és zöld köpönyeget; keressenek aztán ilyen embert, ha találnak; — de akkor — nem nézhettem volna többé a kérdező szemébe.

— Nem! Nem fogok hazudni. — De nem is árulkodom.

— Felelsz-e, kiálta rám harmadszor is az igazgató.

— Nem felelhetek.

— No, ez szép szó! Nem ismered tán azt az embert?

— Ismerem; de nem árulom el!

Azt hittem, hogy a direktor e szónál nem fog kevesebbet tenni, mint felkapja a kalamárist, s úgy vágja a fejemhez, hogy csupa szerecseny leszek tőle.

Nem azt tette: a burnót-szelenczéjéhez nyult; nagyot szippantott belőle s félre nézett a mellette ülő Schmuck úrra, mintha ezt mondaná: «ezt vártam tőle».

Erre Schmuck úr abbahagyta a malomjátszást s nyájas orczával fordult felém, kenetteljes hangon intézve hozzám jóakaratú mondatait.

— Kedves Dezidér; ne légy megrémülve oktalanul. Ne gondold azt, hogy akár reád, akár arra, kitől az iratot kaptad, valami szigorú büntetés vár. Tévedés volt az igaz, de nem bűn, a mit elkövettetek, s bünné fogna válni csak az által, ha daczosan eltagadnátok belőle valamit. Hidd el, hogy én mindent elkövetek, hogy semmi baj ne érjen benneteket, de arra nézve szükséges, hogy te is szeliden felelj kérdéseinkre.

Ez a biztató szó szinte eltántorított. Olyan édesdeden volt mondva, hogy szinte hinni kezdtem benne.

Azonban a direktor hirtelen közbevágott:

— Sőt ellenkezőleg! Kénytelen vagyok tisztelt tanár úrnak ellentmondani, és tagadni azt, a mit e bűnös ifjak védelmére felhozott. Súlyos és nagy hatású a vétek, melyet elkövettek, s azoknak főokozói a törvény teljes szigorával fognak sujtatni!

A harag, a kérlelhetlen szigor hangján voltak e szavak mondva; de nálam egyszerre világosság támadt: ez a szigorú ember az, a ki minket ki akar segíteni a partra, s amaz a biztató, nyájas paterfamilias, a ki el akar meríteni.

Schmuck úr folytatta a malmot.

A direktor aztán újra hozzám fordult.

— Miért nem akarod megnevezni, a ki ez iratokat rád bízta lemásolás végett?

Csak ez az egy válaszom lehetett:

— Mikor ez iratokat lemásoltam, nem tudhattam, hogy tiltott munkát végzek. Most már tudtomra van adva, hogy az súlyos vétség volt. Még

most sem értem, miért? de úgy kell hinnem. Azért nem fogom megnevezni a leiratás megbízóját; mert sokkal könnyebb nekem bűnhődnöm, ki nem tudtam a czélt, mint annak, a ki azt ismerte.

— De gondold meg, édes fiam, minő veszélyt vállalsz el saját fejedre, szólalt fel kegyes hangon Schmuck úr; gondold meg, hogy megátalkodásoddal bűnrészessé teszed magadat abban, a miben eddig ártatlan voltál.

— Tanár úr! — mondék, felé fordulva; — nem önmaga tanított-e meg engem Mucius Scaevola hőstörténetére; nem önmaga tanítá-e szavalnom a «Romanus sum civis»-t? Tessék velem tenni akármit: én nem árulkodom; s ha volt bátorsága a rómainak elmondani, el merem mondani én is: «longus post me ordo idem petentium decus!»

— Takarodjál innen! — rivallt rám az igazgató; a pedellus azután elvezetett.

Két óra után tudtomra adták, hogy haza mehetek; fel vagyok mentve. Épen az a kegyetlen haragos igazgató tette ki magát legjobban a mellett, hogy fölmentsenek bennünket. Egy pár primanust, a ki nagyon vastag hazugságokkal mulattatta az iskolai törvényszéket, néhány napi carcerre büntettek. Ez volt az egész.

Én azt hittem, hogy most ezzel vége van a tréfának.

A mint szabadulhattam, siettem Lorándhoz.

Büszke voltam abban az öntudatban, hogy ezúttal bátyámat nekem sikerült megmentenem.

VIII.
A KEZDETNEK A VÉGE.

Ő nagysága, a szép Bálnokházyné, épen papagályával játszék, midőn ő nagysága, az udvari tanácsos úr belépett a szobájába.

Ez igen kedves állatja volt az asszonyságnak: tudniillik a papagály.

— Nos, kedves, — szólt Bálnokházy úr, hát megtanulta-e már a Kokó Loránd nevét kimondani?

— Még nem.

— No majd megtanulja. Hát, kedves, tudja-e már, hogy az országgyűlés eloszlik? Bálnokházy úr bizalmasan bocsátkozék le neje mellé a pamlagra.

— Miattam eloszolhatik.

— De talán önt is fogja annyiban érdekelni, kedves, hogy a sok jó tánczos haza megy. Az országgyűlési fiatalság haza széled.

— Én nem tartóztatom fel őket.

— Úgy-e, nem? Hiszen itt marad Loránd. Hanem Loránd is bajosan fog itt maradhatni, kedves. Neki ugrani kell.

A szép Bálnokbázyné épen papagályával játszék.

— Mit beszél ön?

— A mit nem volna szabad kibeszélnem. Nem is mondanám másnak, csupán kegyednek, kedves. A hogy egymással megegyeztünk? Érti, úgy-e?

— Félig meddig. A titkos hirlapírás ügyére czéloz ön?

— Arra, kedves, és még egyebekre is, a miket szintén öntől hallottam.

— Igen, tőlem. Én elmondtam önnek, a mit nekem Loránd bizalmasan tudtúl adott, azt vélve, hogy lelkesült eszméit osztom. Azért mondtam el önnek, hogy a miket megtudott, saját emelkedésére használja fel. Önre nézve ezek becses adatok voltak, de kikötöttem a mellett, hogy viszont ön azt, a kitől ezt tudom, semmi bajba ne keverje, s ha valami feszély fenyegetné, azt tudassa velem. Van ilyen veszély Lorándra nézve?

Bálnokházy közelebb hajolt nejéhez és fülébe sugá:

— Az éjjel elfogatások fognak történni.

— Kikre vonatkozik az?

— Több vezetőjére az országgyűlési ifjuságnak. Különösen az írott hírlap terjesztőire.

— Mi baja lehetne ebben Lorándnak? Ő minden írását elégette, semmi papirdarab szobájában nem található. A hirlaptöredékek, ha idegen kézbe jutottak, kéziratával össze nem hasonlíthatók. Ha eddig előre döntött betűkkel írt, ezután hátrafelé fogja azokat dönteni; senki a kéziratok ugyanazonosságát rá nem bizonyíthatja. Öcscse, a ki lemásolta, nem vallott ellene semmit.

— Ez mind igaz; de nekem mégis úgy tetszik, hogy nem mindent semmisített meg, a mit ebben a városban írt. Valami jó barátjának az albumába jegyzett valaha néhány sort. Egy verset, vagy valami ilyes fadesset; s az az album valahogy a biróság kezébe jutott.

— S ki adta azt oda? — Kérdé indulatosan a hölgy.

— Alkalmasint maga az album tulajdonosa.

— Gyáli?!

— Kitalálta, kedvesem. Ez is gondolt arra, hogy az embernek szüksége van a jó barátja vállaira, hogy magát fölemelje.

Bálnokházyné szép ajkait vérig harapdálta.

— Nem tud ön segíteni Lorándon többé? — kérdé hirtelen odafordulva férjéhez.

— Sőt inkább épen abban fáradok.

— Ki fogja őt menteni?

— Azt nem, hanem meg hagyom őt szökni.

— Szökni?

Bizony nincs egyéb választása, mint vagy elfogatni magát, vagy szökve menekülni.

— De hiszen mi nem így egyeztünk egymással. Ön nem ezt igérte nekem.

— Kedvesem; a nagy urak igéreteire ne adjon semmit. Az egész világon csalásból áll a diplomatia: ön megcsal engem, én megcsalom önt; ön megcsalta Loránd bizalmát: s Lorándnak úgy kell, minek volt önhöz oly bizalmas? Azt csak nem tagadhatja ön el, hogy én a legudvariasabb férj vagyok a világon. Egy fiatal ember udvarol a nőmnek: én látom, tudom; nem dühösködöm érte;

nem ugratom ki az ablakon, nem állítom pisztoly végére, csupán adott alkalommal ráveregetek a vállára, s azt mondom neki: uramöcsém, önt az éjjel az ágyában elfogják, «illa-berek, nádak, erek!» De hát hiszi-e azt valaki, hogy én azon nevetni tudok, mikor azt látom, hogy valaki megszökik innen, a nélkül, hogy «én» kergetném?

Bálnokházy olyan jovialiter tudott nevetni az ilyen tréfás ötleten. Egész szép fehér fogsora meglátszott kaczagás közben (még az aranysodronyok is a fogakon).

Hermine nagysád pedig fölkelt mellőle és igen boszusnak látszott.

— Ön csak előttem játsza itt az ártatlant; de bizonyosan tudom, hogy ön biztatta Gyálit, hogy adja át a fiscusnak azt az albumot.

— Ön ezt csak azért akarja most magával elhitetni, kedves, bogy Gyálira ne legyen kénytelen haragudni, ha Loránd eltünik a háztól, hanem én rám; mert hiszen valakinek csak kell maradni a háznál.

— Ön képtelen engem megsérteni.

— Nem is szándékom. Nekem minden törekvésem az volt és lesz mindig, hogy kegyed életét, kedves, mentül kellemetesebbé tegyem. Féltékenykedtem-e valaha? Nem úgy viseltem-e magamat kegyed irányában, mint egy apa, a kinek férjhez menendő leánya van?

— Oh uram, ezt ne emlegesse. Ez önben a legkegyetlenebb vonás. Igaz, hogy ön maga vezetett be házunkhoz ifjakat a társaság minden osztályából. Igaz, hogy nem őrzött tőlük; — hanem

azután egy kis idő mulva, mikor kezdte észrevenni, hogy valamelyik iránt becsülést érzek, akkor talál ön mindig válogatott módokat, hogy azokat meggyűlöltesse, megutáltassa velem. Ha bezárt volna ön, ha kolostori szigorral őriz, nagyobb irgalmat mutatott volna hozzám. De veszélyes játékot űz ön, uram; jöhet egyszer, hogy azt, a kit meggyűlöltem, nem dobom el!

— Hát az is az ön dolga lesz, kedvesem. Most azonban legelső az, hogy tudassa Loránd rokonunkkal, hogy az esteli tíz óra őt itthon ne találja, mert akkor elfogják.

Hermine haragosan járt fel s alá szobájában.

— Ez mégis az ön műve: hiába menti magát; szólt végre, lehajítva férje kalapját a karszékről, s azután kedvetlenül belevetve magát.

— Hiszen épen nem mentem magamat, — szólt Bálnokházy, kedélyesen fogva fel messzeguruló kalapját. Persze, hogy volt benne egy kis részem; de hisz azt kegyed nagyon jól tudja, kedves. Az embernek első dolga carrieret csinálni. Nekem emelkednem szükséges; ezt ön maga is helyesli; az ember tartozik felhasználni minden körülményt, a mi keze ügyébe akad. Ha ezt nem tettem volna, most sem lennék egyéb, mint egyszerű szolgabiró, valahol Szabolcsban, a ki minden három esztendő végén sorba csókolja a tekintetes rendeket, hogy el ne csapják a hivatalából. A mostani kanczellár, Reviczky Ádám, egy osztálylyal tanult előttem az iskolában. Ő is mindig első eminense volt az osztálynak, mint én. Minden évben az ő

helyére kerültem; minden padban, a hol az első helyre ültem, az ő nevét találtam befaragva, mindig kifaragtam azt onnan, s a magamét vágtam helyébe. Ó odáig eljutott, a hol a parabola legmagasabb, s kezd hirtelen aláhajlani. Ki tudja, mi történhetik még? Ilyenkor nem törődünk azzal, hogy egy vagy két éretlen eszű suhanczot, a kit máskor észre se vettünk, a magunk hasznáért nevezetes emberekké tegyünk.

— De gondolja meg ön, hogy Loránd rokonunk.

— Csak nekem az. Önnek nem.

— Az mégis iszonyú, egy fiatal ember életpályáját így összetépni.

— Hiszen mi történik vele? Elfut falura valamelyik rokonához, a hol senki se fogja keresni. Legfeljebb az ügyvédi vizsga letételétől lesz eltiltva. Hanem ez nem fogja akadályozni, hogy azért a legelső tisztújításkor megválaszthassák esküdtnek a vármegyén. Egyébként: Loránd szép fiú; a mit a férfiak üldözése elrontott nála, majd helyrehozza a nők pártfogása.

— Jól van uram, hagyjon magamra, majd gondoskodni fogok róla.

— Igen lekötelez vele. De kérem, az esti tíz óra itthon ne találja a — kedves rokont.

Hermine nagy tüntetéssel sietett ékszeres szekrényéhez. Bálnokházy az ajtóban visszafordulva még láthatta, mily hevesen nyitotta fel annak ajtaját s hánytvetett ékszerei között.

A férj mosolyogva távozott. Az mégis szép

constellatio a sorstól, mikor egy nő abba a helyzetbe jön, hogy tulajdon ékszereit küldje zálogba, azért, hogy valakit, a kit nagyon szeretett és szeretne még ezután is maga körül látni, minél előbb megszöktesse — száz mérföldnyi távolba magától.

Hermine csakugyan ékszereit szedte össze s tokjaikból kihányva, egy utitáskába dobálta bele. Azután leült íróasztalához s finom lilaszín levélpapirra, melyben nevének első betűi voltak vízjegygyel beírva, nagy sebesen írt valamit, azt összehajtogatá, lepecsételte, s leküldte a komornyiktól Loránd szobájába.

Loránd még ez nap nem volt ki a házból; nem tudott felőle semmit, hogy az országgyűlési ifjak egy része, ki az elfogatásokról neszt fogott, sietett elutazni.

Midőn az udvari tanácsosné levelét elolvasta, arra kérte a komornyikot, hogy menjen el Gyáli úrhoz s kérje fel nevében, hogy látogassa meg rögtön; ő maga gátolva van a kimenetelben, pedig okvetlen szólnia kell vele.

A hogy a komornyik elment, Loránd elkezdett sebesen fel s alá járni szobájában. Valamit keresett, a mire nem tudott rátalálni: egy gondolatot.

Meg ismét leült, kezét tenyerébe hajtá; újra felugrott, az ablakhoz sietett, mintha nyugtalanul várná az érkezőt.

Egyszer azután mégis gondolt ki valamit: elkezdett keztyűt húzni. Mind a két kezére keztyűt

húzott, szép fehér báli keztyűt. Azután megpróbálta benne összeszorítani az ökleit, nem reped-e szét.

Tán nem akar puszta kézzel nyulni ahhoz, a kit vár?

Most az utczaajtó nyílik s a léptek egyenesen az ő ajtajához közelítenek.

Jer csak! Azonban nem egyedül az jött, a kit várt; legelől is nem Gyáli Pepi nyitott be hozzá, hanem az öcscse, Dezső. Véletlenül találkoztak össze.

Loránd nagyon kedvetlenül fogadta öcscsét. Nem őt akarta most látni. Az pedig diadaltól ragyogó arczczal sietett őt átölelni.

— Nos hát, mi történt, a miért úgy ragyogsz?

— Az iskolai szék elbocsátott; pedig mindent magamra vallottam, rád semmit.

— Remélem, sértésnek vennéd, ha ezért megdicsérnélek. Minden közönséges becsületes ember ezt tette volna. Árulónak nem lenni, épen olyan kicsiny erény, mint a milyen nagy gyalázat annak lenni. Nemde, Pepi — barátom?

Gyáli Pepi még ekkor azt hitte, hogy árulását nem fogja Loránd hamarább megtudhatni, mint mikor már nagyon biztos helyre lesz eltéve, s természetesen azt felelte rá, hogy bizony annál nagyobb gonoszság nem terem a földszínén.

— Különben miért hivattál oly sietve, kérdé, bizalmasan nyújtva kezét Lorándnak. Az engedte kezét megszorítani: — keztyű volt rajta.

— Azt akartam tőled kérdezni, hogy ma este

a búcsúlakomát követő bálban akarsz-e lenni vis-à-vis-m?

— Igen szivesen. Ezt kérdezned sem kellett volna. A hol te vagy, ott én nekem is ott kell lennem.

— Eredj fel, Dezső, kérlek, a nevelőnőhöz és kérdezd meg tőle, hogy ő is el fog-e jönni a mai tánczvigalomba, vagy az udvari tanácsosné egyedül megy?

Dezső kedvetlenül sompolygott ki a szobából. Azt gondolta magában, hogy tán ez a mai nap még sem egészen alkalmatos arra, hogy tánczvigalommal végződjék, hanem azért csak felment a nevelőnőhöz.

A kisasszony azt válaszolta neki, hogy ő nem megy, mert épen egy nagy cavatinát kell betanulnia Melanie kisasszonynyal az este; de a nagyságos asszony készülődik; s a kövér tante fog vele menni.

Ezt a kövér tantot csak olyankor emlegették, mikor Hermine meg volt szorulva női kisérő dolgában.

A mint Dezső becsukta maga után Loránd ajtaját, Loránd odaállt összefont karokkal a piperkőcz elé s azt mondta neki:

— Tudod-e, micsoda tánczra hittalak mostan átellenesemnek.

— Nos, micsodára? — kérdezé az enyelgő arczczal.

— Olyan tánczra, a hol az egyik meghal!

Azzal odatartá elé a lilaszín levelet, a mit Hermine írt neki: «olvasd».

Gyáli e sorokat olvasá:

«Gyáli kézbe adta az albumlevelet, melyet ön írt neki. El van árulva minden.»

A piperkőcz mosolygott és hátratette a kezeit.

— Nos, hát mit akarsz már most velem? — kérdé hideg elbizottsággal.

— Mit gondolsz, hogy mit akarok?

— Össze akarsz szidni? Ketten vagyunk, nem hallja senki. Ha gorombáskodni akarsz velem, lármát csapok, hogy összecsődül a nép az utczáról s az is neked lesz baj.

— Oh, egyiket sem teszem. Látod, keztyűt húztam, hogy még csak be se szennyezhessem magamat veled. Hanem azt csak elképzeled, hogy az ilyen tartozást odaajándékozni nem szokás.

— Párbajt akarsz velem vívni?

— Még pedig rögtön; el sem bocsátlak szemem elől, nehogy ezt is feljelenthessed.

— Oh, azt ne várd. Azért, hogy te egy Hercules vagy, a ki túlteszesz Rappón, én pedig egy czinege, azért ne hidd, hogy visszaijedek hunyorgató szemöldöködtől. Ha neked úgy tetszik; én készen vagyok.

— Ezt szeretem.

— Hanem azt tudod, hogy mint kihivottnak, nekem van jogom a fegyver és vívás nemét meghatároznom.

— Tedd.

— S azt is igen természetesnek fogod találni,

hogy én veled, ki képes volnál olyanforma emberkét mint én, kenyérre kenni és úgy felfalni, egy szál fringiára kimenni nem fogok.

— A hogy kivánod. Lőhetsz kendővégről, ha tetszik.

— Még azt sem teszem. Én amerikai párbajt ajánlok. Kalapba vetjük neveinket, a melyiké ki lesz húzva, az kötelezi magát főbe lőni.

Loránd visszarettent. Eszébe jutott az az éjszaka a családi sírboltban.

— Egyikünknek meg kell halni; azt mondtad, — szólt Gyáli. — Jó, én nem ijedek meg tőle. Húzzunk sorsot, s aztán haljon meg, a kit végzete ér.

Loránd maga elé mereszté szemeit, mintha mérföldeken túl eső tárgyakat nézne.

— Én értem habozásodat; vannak mások, a kiket kimélsz. Tehát szabjunk határidőt a meghalásra. Meddig élhetnek azok, a kikre gondolsz? Mondjuk: tíz esztendeig. A kinek a neve ki lesz húzva, főbe lövi magát — mához tíz esztendőre.

— Ejh, — kiálta fel Loránd boszusan, ez csak gyáva egérút tőled, a melyen menekülni akarsz.

— Te, bátor oroszlán, épen csak akkorát esel, ha meghalsz, mint az egér. Egész vitézséged abból áll, hogy egy ilyen apró kis pillét, mint én, gombostűvel oda tudnál tűzni egy skatulya fenekéhez, de ha olyan ellenségre találsz, mint saját magad, az elől kitérsz.

— Jól van, nem térek ki! — szólt ingerülten

Loránd, s eltüntek lelke elől mindazok az alakok, a mik ujjaikat fenyegetőleg feltartva a föld mélyéből fölemelkedtek előtte. Fej nélküli rémek megtértek a hét hideg ágyba. A nyolczadik is vetve.

— Legyen úgy, mondá Loránd, írjuk fel neveinket.

És azzal elkezdett papirost keresni. Egy szelet sem volt szobájában: mindent elégetett, még a tiszta papirt is; hogy a gyárjegy árulója ne lehessen.

Utoljára Hermine levélkéje akadt kezébe. Nem volt más. Azt kétfelé repeszté; felét odadobta Gyálinak, másik felére saját nevét jegyezte fel.

Azután összesodrották a papirokat s belevetették egy kalapba.

— Ki húzzon sorsot?

— Te vagy a kihívó!

— De te ajánlottad a vívásmódot.

— Megállj. Bízzuk a sorshúzást egy harmadikra.

— Kire?

— Itt van öcséd, Dezső.

— Dezső? — Lorándnak a szíve elfacsarodott; — tehát még ez is! hogy tulajdon testvére húzza ki a halálsorsot!

— Neki ártatlan keze van még. Nem is fogja tudni, mire húz? Majd én mesélek neki valamit. Így mindegyikünk meg leend nyugodva a sorshúzásban.

Épen nyitotta az ajtót Dezső.

Elmondta, hogy a nevelőnő nem megy, hanem a vastag tante kiséri el a nagynénit a bálba. Még egyebet is izent a kisasszony, leküldte Lorándnak az írott tánczrendet; hanem azt Dezső az úton eltépte.

Eltépte azért, mert haragudott érte, hogy mit léháskodnak ilyenkor más emberek, mikor ő maga ily ünnepies hangulatban van. Csak azért sem adja oda neki a tánczrendet.

A vastag tante hírére felkaczagott Pepi s aztán szörnyűködni kezdett.

— Hüh! Loránd; ott lesz a bányakemencze; az ótestamentomi hét kövér tehén egy személyben: s ezzel a földglobussal egyikünknek tánczolni kell. Egyikünknek vállalkozni kell rá, hogy kimozdítsa helyéből azt a hegyet, a mit Mohamed sem bírt megmozdítani, s keringőt tánczolni vele. Kérlek, vállald magadra az én barátságomért.

— Ejh! — Lorándot boszantá a helytelen tréfa, melyet nem értett.

— Hát bizony én csak magam nem lehetek az áldozat, vagy te, vagy én. Nem bánom, húzzunk rá sorsot, hogy melyikünk tánczoljon ma este a szent István tornyával?

— Úgy? Jó. — Most már értette Loránd, hogy mit akar a másik.

— Dezső lesz oly szives, hogy számunkra sorsot húz.

— Igen. Lépj ki öcsém egy perczre az ajtón, hogy ne lásd, melyikünk neve melyik papirra lesz írva. Dezső kilépett.

— Nem szabad neki észrevenni, hogy a névjegyek már készen vannak. Dörmögé Loránd. — Bejöhetsz.

— Itt a kalapban mind a két név, — szólt Gyáli, Dezső elé tartva a kalapot; húzz ki egyet belőle; bontsd fel, olvasd fel, s azután mind a két nevet vesd a kandallóba. A melyikét kihúztad, azé lesz a cochinchinai császár fehér elefántja.

A két ellenfél visszavonult az ablakba. Loránd kibámult az ablakon; Gyáli az óralánczával volt elfoglalva.

A gyermek gyanutlanul lépett a sors urnáját képező kalaphoz, s kihuzott egyet a papirdarabok közül.

Szétbontá és olvasá a nevet.

«Áronffy Loránd».

— Vesd a tűzbe; mondá neki Gyáli.

Dezső a két lilaszín papirdarabot a kandallóba veté.

Hideg májusi napok voltak, ott kinn megbomlott a természet tisztes rende: fagyott; Loránd kandallójában égett a tűz. A papirdarabka egyszerre lobbot vetett.

Csakhogy e papirdarabok nem azok voltak, a mikre a két fiatal ember neveit felírta. Dezső észrevétlenül felcserélte azokat a kettéhasított tánczrenddel és azt veté a tűzbe. A két végzetes névaláírást megtartá magánál.

Nagyon jó oka volt rá, hogy ezt tegye; s még jobb oka volt, hogy ezt elhallgassa.

Loránd azt mondá neki:

— Köszönöm, Dezső.

Megköszönte neki ezt a sorshúzást.

Gyáli Pepi pedig vette kalapját s tréfás enyelgéssel mondá Lorándnak:

— Tiéd a fehér elefánt. Jó éjszakát.

S tovább ment szárazon maradt bőrrel.

— No, kedves Dezső, most már te is eredj haza. Mondá Loránd, öcscse kezét gyöngéden megszorítva.

— Hiszen csak most jöttem.

— Nekem sok dolgom van, a mit még ma el kell végeznem.

— Hát végezd, én leülök egy szögletbe s nem szólok egy szót sem. Azért jöttem, hogy lássalak. Hallgatok és nézlek.

Loránd megölelé öcscsét és megcsókolá.

— Nekem valami látogatást kell tennem, a hová te nem jönnél velem.

Dezső kedvetlenül nyúlt sipkája után.

— Pedig én ma este együtt akartam veled lenni.

— Majd holnap.

Loránd attól félt, hogy minden perczben jöhetnek érte, a kik elfogják. Magáról nem aggódott már; de öcscsét el akarta távolítani.

Dezső szomorúan kullogott haza.

Loránd magára maradt.

Magára? Oh nem. Ott voltak körüle a többiek — heten; azok a halottak, a kiknek nincs fejük.

Tehát a végzet kikerülhetetlen.

A családi baj öröklő. Egyiket megöli a családi kór, másikat az átkos hagyomány.

És ismét ez a «fájdalmas föld itt alattuk» az oka.

Nincs menekülés előle.

Rettenetes hagyomány az önkéz ontotta vér, mely a fiak és unokák fejére szertefecscsen!

Ez az ő örökségük. A pisztoly, melylyel az apa magát megölte.

Hiába volna itt az egész mennyország a földön, itt kell hagyni, oda kell menni, a hová a többiek mentek.

A nyolczadik fülke még üres, de már le van foglalva.

A később jövőnek már csak a temetőárokban van helye.

És még tíz év van hátra ezt végig gondolni.

De tíz év hosszú idő. Jöhet ez alatt, hogy megnyílik a mező, a hol a becsületes halál kétkézre fogott kaszával vág rendet a fegyveres vitézek soraiból — a hol a síró anyák gyermekeit összetapossák a lovak patkói; — a hol az első szülötteket megcsonkított testtel hányják a közös sírba. Ott! ott, talán megtalálja a fiú, a mit az apa hiába keresett: — a menedéket az elől a szomorú ház hálószobája elől, melynek homlokán minden emberöltő időn befutja a folyondár ezt a mondást;

«Ne nos inducas in tentationem».

IX.
A TIZENHÉTÉVES AGG.

Oh milyen szép ifjunak lenni! Oh milyen szép a tavasz!

Tietek az élet, az öröm, a remény; ti nektek virággal kedveskedik a mező, titeket gloriával vesz körül a föld szép sugára, a szerelem; ti rátok bízza jövőjét egy nemzet, egy hon, az emberiség; ti rátok büszkék az öregek; titeket szeretnek a nők: tietek az ég minden derült napja.

Oh mint szeretem én a tavaszt: oh mint szeretem én a fiatalságot!

Amabban újra látom élni Isten legszebb művét, a földet; emebben újra látom élni az ember legszebb művét, — a hazát.

Még «akkor» magam nem is tartoztam a fiatalsághoz; gyermek voltam.

Soha szebben induló tavaszra nem emlékezem, mint azon évben; soha lelkesebb fiatalságban nem gyönyörködtek az öregek szemei, mint az akkori volt.

A tavasz igen korán kinyilt; már február végén

zöld volt a mező, ligetek siettek felölteni lombos szárnyaikat, virág sietett nyilni és lehullni; május elején már diónyi gyümölcsök voltak az almafákon s az utczákon koránérett cseresznyéket árulgattak, elkésett ibolyabokréták mellett.

Azon év ifjúságáról pedig ezt mondja a történetíró: «ezen ifjúság általában igen komoly, a hazafiság érzelmeitől túláradó, szabadságért, népfenségért lángoló, lelkesedett vala. Az új irány, mely nemzetünkben oly élénken nyilatkozott, minden nemes sóvárgásaival, minden erényeivel s túlságaival hatványozva tükröződött vissza fogékony, heves kedélyéről. Az elébb divatos könnyelmű időtöltést, hiú vagy kicsapongó mulatságokat általában szorgalmas olvasás, ismeretgyűjtés, a külesemények tanulmányozása váltá fel köztök. Magoknak is volt már véleményük, mely nem ritkán meglepő merészséggel nyilatkozott».

— Én ez arany sorokat csak irigyelhetem; rám egy parány sem esik azokból, még gyermek voltam.

Egy szép májusi napra következő éjjel azután egyszerre csak megfordult az idők rende; a tél, a ki elnézte uralkodása napjaiban, hogy játszanak a meleg szellők a fák virágcsengetyűivel, egyszerre visszatért; teljes boszúálló szigorral, s három nap elpusztított mindent, a miben ember örömét lelte; az utolsó falevél is lefagyott a fákról.

E három májusi téli est legzordonabbikán egyedül állt ablakánál Loránd s az ablak jégvirágain keresztül az utczára kibámult.

Épen ily jégvirágok voltak fagyva lelke elé is.

A végzetes sorshúzás kiszabta eléje: tíz évig tart az élet; akkor meg kell halni.

Tizenhéttől huszonhétig épen legszebb az élet. Sokan egész életpályát befutottak már ez idő alatt.

Hát ő reá mi vár?

Túláradó szabadságvágya, vakmerő kezdeményezései, s azok mellett rosszul őrzött bizalma; a baráti árulás, s a rákövetkezett fagyasztó szigor hova juttaták?...

Minden levél lehullt a fáról!

Tíz éve van csak élni. Ez meg nem másítható.

Ellenségtől, a kit megvetünk, ajándékba sem lehet elfogadni azt, a mihez egyszer jogot adott neki a sors. És ez a tíz év mivel fog kezdődni?

Talán egy hosszú fogsággal?

Az idő, mely oly rövid, — (könnyű tíz év! hosszúra fog nyulhatni ott! (Nehéz tíz év!)

Nem jobb volna-e be sem várni belőle az első napot. Azt mondani: ha tied lett, vedd el: haszonbérbe ne birjam tőled a napokat.

Az utált, fagyos napokat.

Hiszen mikor a természet így meghal, az ember maga is szeretne utána halni.

Csak ne volna az a síró arcz otthon! Az a fehér hajú fő otthon! Az anya és nagyanya.

Hiába! A végzet kikerülhetetlen. A nyolczadik ágy is vetve van már; — de azt ne tudja meg tíz évig senki. Ha megtudná valaki, még megtehetné azt a boszút, hogy elfoglalná előle a családi sírbolt nyolczadik üregét s az utóbb következőnek már nem marad más, mint a temetőárok.

Minő eszme, egy ifjú tavasz ily elfagyott lombokkal!

Nem gondolt a következő perczre. •

Akármi jön, jöhet. Érdemes-e a végzetet kerülgetni, mely úgy is lecsap? Hadd csapjon. A boltozat zárköve ki van véve, utána fog omlani az egész.

Szobája besötétült már s ő még nem gyujtott világot. A kandalló tánczoló lángja a parázs fölött nézett ki néha kiváncsian, mintha tudni akarná, hogy él-e még valaki itt? s meg-meg elaludt.

E félhomályban az előtte elmentekről gondolkozott Loránd.

Az a csontarczú alak, a kinek a halál angyalát festik, rendes arczulatával is elég rémületes, az üres szemgödrök, mikbe félelem nézni: — hát még ha e két odú között egy harmadik is sötétlik: a homlokot talált golyó helye!

Loránd most tudta meg, mily iszonyút kellett szenvedniök azoknak, kikről e szomorú hagyomány rámaradt, míg elhatározták magukat arra, hogy önkezüket életük ellen fölemeljék, minő erős Istennel kell akkor harczolni, minő erős dæmonnal kell akkor szövetkezni!

Oh bár jönnének már érte!

Kik?

Azok, a kik leszedik a gyümölcsöt, hogy mert ilyen korán megérni?

Inkább azokat lássa jönni, mint e csöndes, vértelen arczokat, véres ruháikban. Inkább azokat, a kik csörömpölve jönnek, fegyverrel zúzva be az ajtót, mint a kik hallatlan léptekkel lopóznak elő,

csöndesen nyitják az ajtót, suttogva beszélnek és nevét reszketve mondják.

«Loránd!»

— Hah! ki az?

Nem egy a halottak közül, bár ruhája fehér; azoknál sokkal rosszabb: — egy szép asszony.

Hermine volt az, a ki oly csöndesen, nem hallott léptekkel nyitott be Lorándhoz. Báli ruha volt rajta; tánczvigalomnak öltözött odafenn, úgy jött le.

— Készen van-e már ön, Loránd?

— Ah! jó estét. Bocsánat. Rögtön gyertyát gyujtok.

— Hagyja el, hagyja, suttogá a nő. Elég világos van így. Ma nem szabad e szobában gyertyának égni.

— Kegyed bálba indul; — szólt Loránd jókedvvel álarczozva lelke boruját; kivánja, hogy elkisérjem?

— Oh dehogy, hogy jutna most eszembe tánczvigalom? — szólt Hermina oly közel lépve Lorándhoz, hogy fülébe suttoghasson. Kapta ön levelemet?

— Köszönöm. Legyen nyugodt, nincs semmi veszély.

— Oh van; én jól jutom. A veszély Bálnokházy kezében van; tehát bizonyos.

— De hát mi nagy dolog történhetik velem?

Hermine odatette kezét Loránd vállára s reszketve sugá:

— Önt elfogják az éjjel.

— Azt megtehetik.

— De nem tehetik! Az égre! Azt nem fogják

— *Önt elfogják az éjjel.*

megtenni Önnek menekülnie kell. Rögtön, még ez órában.

— Bizonyos, hogy elfognak?

— Higyjen nekem.

— Akkor épen nem mozdulok helyemből.

— Mit mond ön? Miért? Miért nem?

— Mert szégyenleném, ha az, kinek szüksége van rám, az anyám házában elbujva az ágy alól huzna elő, mint valami kárt tett gyereket.

— Ki szól itt anyja házáról? Önnek messze kell futnia; ki a külföldre.

Loránd igen fagyosan kérdezé:

— Minek?

— Minek? Oh Istenem, milyen kérdéseket tesz ön? Azt sem tudom, hogyan feleljek? Hát nem látja, hogy kétségbe vagyok esve, hogy reszket minden tagom a félelemtől ön miatt? Hiszen csak nem engedhetem, hogy önt szemem láttára elvigyék, hogy évekig elzárják, hogy soha ne lássam többet.

És hogy annál jobban érezhesse Loránd, menynyire reszketnek kezei? letépte szép báli keztyűit, s két kezébe szorítá Loránd kezét, úgy könyörgött előtte.

Loránd e kézszorításra kezde az eddigi síri hidegség helyett valami észháborító hőséget érezni agyában, mintha a halál hideg csontkeze egy másik ismeretlen dæmonnak adta volna át kezét.

— Mit keressek én külföldön? Senkim, semmim, semmi utam oda. Minden, a kit szeretek, itt van, ezen a földön. Odakinn meg kellene őrülnöm.

— Nem fogsz egyedül lenni ott, mert az, a ki legjobban szeret a földön, a ki mindenek fölött imád, a ki üdvénél, lelkénél, a mennyországnál jobban szeret, az veled megy, és nem távozik el tőled soha.

S hogy semmi kétsége ne lehessen az ifjúnak a felől, kit értett az alatt, Hermine átfonta karjaival az ifjú nyakát és arczát elhalmozta csókjaival.

Loránd nem volt magáé többé. Egy óra alatt elveszté hazáját, jövőjét és szivét.

X.
ÉN ÉS A DÆMON.

Késő este volt már, midőn Bálnokházyék komornyikja egy levelet hozott hozzám, s azután sietve eltávozott, mielőtt a levelet elolvastam volna.

Bátyám írása volt. Rövid volt; ennyiből állt:

«Kedves öcsém!»

«El vagyok árulva, menekülnöm kell; vigasztald meg kedves szülőinket, Isten veled.»

Én felugrottam ágyamból; — már feküdtem, hogy holnap korán keljek; — s hirtelen felöltöztem.

Első gondolatom az volt, hogy elmegyek Bálnokházyhoz. Ő urambátyám, rokonunk, bennünket igen szeret; aztán nagy befolyású ember; mindent kivihet, ha akar; elmondok előtte mindent, őszintén; s megkérem, hogy tegyen meg bátyámért, a mit tenni képes; — eszközölje ki, hogy ne üldözzék, ne fogják el: ha vétett, adjanak neki kegyelmet. Hisz ilyen nagy úrnak mi volna lehetetlen?

Kértem az öreg Mártont, hogy bocsásson ki az ajtón.

— No no! Discipulus negligens! Már meg éjszaka is elkószálni a háztól; az nem járja. A ki éjszaka jár, az nem viczekspán: az ha hivatalos ember, legfeljebb bakter.

— Oh ne tréfáljon most; a bátyámat üldözik! neki kell segítségére mennem.

— Ah! hát miért nem mondja mindjárt? Üldözik? Hát ezt kellett volna mondani. Kik? Tán a mészáros legények? Akkor megyünk mind a hatan dorongokkal a segítségére.

— Oh nem mészáros legények! Hová gondol?

— No mert a mult esztendőben sokat verekedtek a jurátusok a mészáros legényekkel tudja: hát azt gondoltam.

— El akarják fogni: — sugtam neki. Börtönre akarják vetni, mert az országgyűlési ifjak társaságában volt.

— Aha! — mondá Márton, s nagyon sokszor köszöntgetett, az egész skalpját előre-hátra tolva. Így vagyunk? No már ezen én nem segíthetek. Hát maga mit tehet?

— Bálnokházy urambátyámhoz akarok menni, megkérni, hogy vesse közbe magát.

— No, az bizony okosan lesz. Már így én is magával megyek. Nem azért, mintha maga éjszaka félne magában járni, hanem azért, hogy elmondhassam majd az öreg úrnak, hogy maga jó helyen járt.

Az öreg legény hirtelen kabátot öltött magára, csizmát húzott, s eljött velem Bálnokházyékig.

Oda nem akart bejönni, azt mondta, hogy majd

ha visszatérek, koczogtassak be a szöglet lebujkorcsma ajtaján, ott fog rám várni.

Siettem fel Bálnokházyékhoz.

Olyan rosszul esett, hogy bátyám ajtaja most zárva van; máskor ide szoktam mindig elébb betérni.

A teremből zongorahang ütötte meg füleimet; oda nyitottam be.

Melanie húgom zongorázott a nevelőnővel.

Nem látszottak csodálkozni rajta, hogy ilyen késő órában jövök; csak annyit vettem észre, hogy kissé feszesebben viselték magukat irántam, mint máskor.

Melanie húgom igen el volt merülve a hangjegyek tanulmányában.

Kérdeztem, hogy nem beszélhetnék-e nagyságos urambátyámmal.

— Még nem jött haza a kaszinóból: — válaszolt a nevelőnő.

— Hát kedves asszonynéném?

— Ő elment a bálba.

Ez bántott egy kissé.

— S mikor jönnek haza?

— Az udvari tanácsos úr tizenegy órakor, addig szokott whisztezni, a nagyságos asszony pedig valószinüleg éjfél után. Meg akarja várni?

— Míg urambátyám visszatér.

— Akkor velünk vacsorálhat.

— Köszönöm, én már elvégeztem.

— Olyan korán vacsorálnak a péknél?

— Ilyen korán.

Én aztán leültem a zongora végéhez, s egy óra

hosszat gondolkoztam azon, hogy milyen ostoba műszer ez a zongora; az embernek ha tele van is a feje gondolattal, mind kiveri belőle.

Pedig olyan sok végiggondolni valóm volt. Mit mondjak majd urambátyámnak, ha megjön? Min kezdjem? Hogyan adjam elő, a mit tudok? Mire kérjem tulajdonképen?

De hogy is lehet az, hogy ilyen válságos időben egyik sincs itthon a háznál? Hisz az ilyen balesetről csak lehetnének előre értesülve.

A nevelőnő előtt nem mertem Lorándot előhozni. Ki tudja, kiben mi lakik?

Aztán nem is volt hozzá semmi hajlandóságom. Nekem igen csélcsap volt egy nevelőnőben.

A teremben volt egy nagy óra; ezzel volt legtöbb bajom. Ez is milyen lassan tud közeledni a tíz órához. Aztán mikor üt, ez is olyan arisztokratikus orrhangon szól, mintha neki is meg kellett volna már azt szokni.

Néha a nevelőnő elnevette magát, ha Melanie valami furcsa hibát követett el; olyankor Melanie is nevetett s kikacsintott a hangjegytámla mögül, hogy hát én nevetek-e?

Volt eszemben!

Azután szép húgom ajkpittyesztve vonta vissza fejét, s hátravetette fürtös haját, mintha boszankodnék rajta, hogy most már én kezdem irányában a közönyöst játszani.

Végre valahára csöngettek az utczaajtón. Hallottam a léptekről, hogy urambátyám érkezett meg. Oly méltóságos hangzású léptei voltak!

Nemsokára benyitott a terembe a komornyik s mondá, hogy beszélhetek már a nagyságos úrral, ha akarok.

Én egész testemben remegve, vettem kalapomat és jójczakát kivántam a hölgyeknek.

— Hát nem jön vissza a cavatinát végig hallgatni? — Kérdezé Melanie húgom.

— Nem lehet, mondám, és ott hagytam őket.

Urambátyám dolgozó-szobája a folyosó tulsó oldalán volt; a komornyik lámpával vezetett odáig. A lámpát letette a szekrényre, hogy vissza is találjak.

— Nos, hát, kis öcsém, mi kell? kérdezé urambátyám, azon a vidám, enyelgő hangon, a milyennel gyermekek irányában szoktuk kifejezni, hogy még velük nem sokat törődünk.

Én elfogultan, mintha egy sírkő feküdnék mellemen, válaszolék:

— Kedves urambátyám, Loránd elhagyott bennünket.

— Hát már tudod? — kérdezé tőlem, s hálókabátot vett magára; tarka, világos kelméjű hálókabátot.

— Szintén tetszik tudni? — kérdezém én, elámultan.

— Hogy Loránd megszökött? — mondá urambátyám, hidegvérrel csombókolva össze hálókabátja selyemzsinórjait; de bizony még többet is tudok; — azt is tudom, hogy vele szökött a feleségem is, és a feleségem ékszerei mind s a mi pár ezer forint volt a háznál, azok is mind Loránd bátyáddal együtt szöktek.

Hogy én ezen szavak után hogy jutottam ki az utczára? nyitottak-e előttem ajtót? vezettek-e? kergettek-e? azt bizony nem tudom; csak arra neszeltem föl, mikor Márton legény kinn az utczán megfogta a karomat s rám kiáltott:

— No, Herr viczekspán! hát úgy elmegy előttem, hogy meg se lát. Eluntam várni a korcsmában; már azt hittem, hogy magát is becsípték. No, mi baja? De támolyog!

— Oh Márton, — rebegém én, nagyon rosszul vagyok.

— Hát mi történt?

— Oh azt meg nem mondhatom senkinek.

— Senkinek? senkinek! Nem ám a Herr «Brodfesser»-nek (így hítta a professor-t), meg a Herr «Komiszernek»: de a Mártonnak, az öreg Mártonnak. Hát beszélt ki valaha valamit az öreg Márton? Az öreg Márton sokat tud, a mit érdemes volna elmondani: hát hallotta maga, hogy az öreg Márton valaha pletykázott volna? Árulkodott magára, vagy másra, vagy legényekre az öreg Márton? Hátha «én» tudnék valamiben segíteni.

Annyi őszinte jó szív volt e szemrehányásában; s nekem csakugyan a legelső szalmaszál után is kellett kapnom, hogy menekülést találjak.

— Nos, hát mit mondott a vén kolléga? — Tudja, csak azért hivom kollégának, mert az én hajam úgy tesz, mintha paróka volna, az ő parókája pedig úgy tesz, mintha haj volna.

— Azt mondta, — rebegtem én a péklegény karjában fogózva, hogy többet tud, mint én. Lo-

ránd nemcsak elszökött, de elrabolta nagybátyám nejét.

Erre a szóra Márton elkezdett kaczagni; kétrét görnyedt, a hasára nyomta két kezét, úgy kaczagott, azután a másik oldalra fordult, mintha az utcza tulsó felét is meg akarná nevettetni: áhhahhahá! s azután azt mondta, hogy ez nagyon jó tréfa volt tőle: a min én eléggé megbotránkoztam.

— De még azonfelül azt is mondta, — hogy elrabolta a pénzét.

Erre a szóra aztán kiegyenesedett Márton s nagyon komolyan emelte föl a fejét.

— No ez már rossz. Ez már «malom», mondaná Fromm papa diákul. Hát már most mit gondol, úrfi?

— Azt gondolom, hogy ez nem lehet igaz: és föl akarom keresni bátyámat, akárhova lett a világban.

— És azután, ha megtalálta?

— Azután, — ha az a nő fogja az egyik kezét, megfogom a másikat s akkor majd meglátjuk, hogy melyikünk lesz erősebb!

Márton legény nagyot ütött a hátamra kettőt, «Teufelskerl!» mondá. Mik jutnak eszébe? — Bánná más gyerek a bátyját akárhová viszi is egy szép asszony? Ez meg közéjük akar állni. Nagyon jól van. Hát fölkeressük a Loránd úrfit úgy-e? Hogyan fog hozzá kezdeni.

— Azt nem tudom.

— No hadd látom: mit tanult az iskolában?

Mit tud csinálni, ha hirtelen segíteni kell magán? Merre indul el? jobbra, vagy balra? Kiabálni fog-e az utczán, hogy «ki látta a bátyámat?»

Én igazán nem tudtam, hogy mit fogok kezdeni?

— No hát, — lássa, hogy az öreg Márton legénynek is lehet néha-néha hasznát venni. Bízza csak magát rám. Ide hallgasson most, mintha én volnék a Brodfesser. Ha ketten szöktek, úgy-e bár kocsin szöktek? A kocsi fiakker volt. A madamenak egy bizonyos bérkocsisa van, a nro 7. Azt pedig én jól ismerem. Hát legelőször is felkeressük a Móczlit: az a hetes fiakker. Lakik a Zuckermándelen. Átkozott messze van; de mire oda érünk, annál bizonyosabban otthon találjuk.

— Ha őket vitte?

— Csak ne okoskodjék most, studiosus úr! A fiakker lovát én ismerem; az nem visz el senkit az operencziáig. Az elvitte őket legfeljebb valamelyik vendégszállásig, a hol gyors parasztok szoktak szállásozni s a szökevények most ott várnak rá, míg a fiakker megint visszatér.

Én bámulva kérdezém, hogy miből gyanítja mindezt? Hiszen a gyors parasztokkal azóta elvágtathattak már a túl határon.

— Herr viczekspán! Herr viczekspán! Dorgálózott Márton legény; — hogy beszélhet ilyeneket? Viczekspán akar lenni, s még annyit sem tud hogy a ki a határon át akar menni, annak passusának kell lenni. Pozsonyból Bécsbe útlevél nélkül nem mehet az ember, ha még úgy kergeti is a

szeretőjének a férje. A madame bizonyosan visszaküldte már azóta a Móczlit, hogy vigye el hozzá azt az urat, a kinek az útlevelével majd odább szöknek.

— Micsoda urat?

— Hát egy szinészt innen a theatrumtól, a ki aztán majd úgy elmaszkirozza az úrfit, hogy az ő passusával keresztül mehet a vámon.

— De hát honnan számíthatja azt ki mind ilyen pontosan?

Márton legény egy perczre megállt, csúnyául félre húzta száját, összehúzta a bal szemét, egyet szítt a fogán, mintha mindezzel azt akarná kifejezni, hogy vannak dolgok, a mit gyerekeknek nem lehet az orrukra kötni.

— No de utoljára is! Hát maga vármegye ura akar lenni, biró, vagy afféle. Tudnia kell az ilyesmit, mikor majd vallatni fog. Hát megmondom. — Onnan tudom, mert már egyszer Móczli egy ilyen történetet mesélt el nekem a madameról.

Már egyszer!

— Bizony már egyszer. — Szólt hamisan kunczogva magában, Márton. Hohó! A nagyságos asszony hamis menyecske. Hanem azt nem tudja senki: — csak én, meg Móczli; meg a madame férje. A férje megbocsátott neki érte: Móczlit jól megfizették érte, s az öreg Mártonnak mi köze hozzá? Tehát mind a hárman hallgattunk, mint a sült hal. Hanem biz ez nem először történik már így.

Nem tudom miért; de ez a felfedezés valamit

könnyített a keserűségemen. Kezdtem azt sejteni, hogy nem Loránd viseli a bűn súlyosabb felét.

— Hát csak menjünk most legelébb is a Móczlihoz, biztatott Márton; hanem egyet kötök ki csak az úrfitól. Maga ne szóljon egy szót se; csak hagyjon engemet beszélni. Mert átkozott furfangos legény ám az a Móczli. Ha észreveszi, hogy vallatni akarják, úgy fog hazudni, mint az írás; hanem én csak egyszerre megrohanom, ráhajtok, hogy azt se fogja tudni, jobbra térjen-e ki, vagy balra? Ráfogok valamit, mintha bizonyosan tudnám; mikor meg lesz ijedve, lélekzethez se hagyom jönni, kigyomrozom belőle az utolsó cseppig a titkot. Majd maga csak vigyázzon rám, valaha még hasznát veheti, ha viczekspán lesz, — hogyan kell a gyanus ficzkókból kicsavargatni az igazságot?

Azzal folyvást sietve vitt magával a Dunaparton végig, a hideg szél ellen kabátja szárnyával takargatva és iparkodott velem elhitetni, hogy milyen válogatott nevetséges tréfa az, a miben mi most fáradozunk, mennyit fogunk még azon valaha mulatni.

A várhegy tövében, a Dunapart mentén van egy csoport roskadozott házsor. Hogy is ne lennének roskadozottak, mikor minden tavaszszal, jégzajláskor kicsap közéjük a Duna? Itt laknak a bérkocsisok. A rozzant istállókat, miket szedett-vedett deszkákból tákoltak össze, a bérkocsislovak lakják; hajdan paripák, úri hintók előfogatai, most az állatkínzás elleni egyletek távoli védenczei, kik ott a

sovány abrak mellett ábrándoznak boldog ifjúkorról s tünődnek azon a mérhetlen súlyú eszmén: «mire megvénülünk».

Bál éjszakája volt; a rozzant házak ablakaiban gyertyavilág égett; a bérkocsisok várják az éjfélt, hogy újra felszerszámozzanak, s ismét visszatérjenek a megrendelő uraságokért a bálterembe. Egy ilyen kivilágított ablakon betekintett Márton; még pedig kapaszkodnia kellett hozzá, mert a földszint magasan esett, hogy a víz ne járjon be mindig az ablakon.

— Itthon van, — mondá ismét leszállva, — de nyakába van a köpenyeg; nyilván megint útra készül.

A kapu nyitva volt: a kocsi az udvaron s a lovak pokróczczal beterítve, a hintóba fogottan, lógatták alá fejeiket, a miken még rajt voltak az üres abrakos tarisznyák.

Ezek le sem voltak szerszámozva; most érkezhettek s tovább kell menniök.

Márton intett, hogy csak maradjak a sarkában, mikor ő a házba beront.

Egy olyan ajtónak mentünk neki, melyet ha ki akart valaki nyitni, előbb a kilincset le kellett nyomni, azután az egészet fölemelni, a vállát neki feszíteni, s végre térdével egyet taszítani rajta, különben nem nyílt ki. Márton legény már ismerni látszott az ajtó zárának ezen angol sajátságait, mert egy rúgásra szerencsésen kinyitotta a boszorkányos ajtót s azzal benn voltunk egy rémítő kulimászszagú, kicsiny, szűk szobácskában. Egy asztalon,

mely törött lábával a falnak volt támasztva, volt egy üres söröskorsó, melynek szűk torkába egy égő gyertya volt belefojtva, a mellett ült Móczli és vacsorázott; nagy mohósággal tömve szájába váltogatva egy nagy darab véres hurkát, meg egy még nagyobb darab sós kenyeret, melyet diák műnyelven «biklá»-nak neveztek a contemporaneusok.

Hétgallérú tubákszín köpenye fel volt öltve széles termetére, s nagy karimájú kalapja azon módon volt szemébe nyomva, a hogy a szép májusi éjszakán ráfagyott a zuzmaráz. A hideg, nedves szobában semmi oka sem volt annak leolvadni. Inkább még a falak is úgy csillogtak, mint valami cseppkőbarlang oldala.

Móczli jól táplált, húsos képű legény volt, erősen kiülő szemekkel, a miket még jobban ránk meresztett, a mint így koczogtatás nélkül berohantunk hozzá.

— Nos, hol «ég?» Ez volt az első szava Mártonhoz.

— Lassan, öreg; ne csörömpölj. Más baj van. El van árulva minden. Az úrfit elcsipik a vámnál!

Móczli egy perczre nagyon megrettent. A szájába dugott háromszögletű nagy darab kenyér megállt a félképében s az is ijedten meredt ránk, mintha még egy orra akarna nőni az arczán; hanem azután csak magához tért megint Móczli; folytatá a rágás műtételét s nagyot nyelt utána, arra megint nagyot ivott egy öblös pohárból, miközben meredt szemeivel folyton rám nézett.

— Én biz azt hittem, hogy valahol tűz van, s

megint kell a lovaimmal menni fecskendőért. — Mindig nekem kell menni a fecskendőért, ha tűz üt ki valahol. Még ha a malomligetben van is a tűz, csak engemet hajtanak el: minek nem tart a város maga lovakat?

— Hallod-e Móczli, vágott szavába Márton, ne beszélj te nekem most a város tűzi fecskendőiről; a torkodat se nagyon fecskendezd, mert nem ott ég, hanem a hátad ég mindjárt, ha rám nem hallgatsz. Az asszonyság férje mindent megtudott! Az úrfinak elejbe kerültek; a határon feltartóztatják és visszahozzák.

Móczli még nyugodt képet iparkodott mutatni, egyébiránt a szemei nagyon elárulták.

— Micsoda úrfiról beszélsz nekem, meg micsoda asszonyságról?

Márton odahajolt füléhez.

— Móczli: csak nem akarod előttem bolondnak tettetni magadat. Nem te hoztad el hazulról a nagyságos Bálnokházy úr feleségét egy ifjú úrral együtt? A hátadon van numeródd, azt gondolod: azt senki sem látja?

— No ha elvittem, hát hova vittem? A bálba vittem.

— Szép kis bálba. Hiszen tudod, hogy a jurátust el akarják fogni! Majd keresi az most neked, hogy hol muzsikálnak jobban? Itt van az öcscse ni: most jön a nagyságos úrtól. Az megmondta neki, hogy a felesége megszökött az úrfival: most aztán kerestetik mindenfelé.

Móczlira nagyon ráérkezett e közben a fogpisz-

kálás. Először a nyelvével, azután a körmeivel segített magán, míg csakugyan talált egy szalmaszálat, a melyikkel a fogát boszantsa, s melybe egyúttal mint végső menedékbe kapaszkodjék.

— Hát aztán? Bánom is én: keressen akárki akárkit. Én nem láttam senkit, én nem vittem senkit. Ha vittem volna is valakit? mit tartozom én tudni, hogy annak mi dolga volt a másikkal? s ha épen tudnám is, hogy szökteti valaki a más ember feleségét, mi közöm nekem hozzá? Nem vagyok én syndicus, hogy erről kérdezősködjem; én a tarifa szerint szállítok asszonyt, férfit, a ki fizet. Egyébiránt nem tudok semmiről semmit.

— No, úgy hát áldjon meg az Isten Móczli, szólt Márton sietséges czihelődéssel; ha te nem tudsz róla, akkor másnak kell róla tudni. Mi pedig nem azért jöttünk ide a ti fertelmes barákjaitok közé, hogy a te kalapácshal-szemeid közé nézzünk, hanem hogy ennek az úrfinak a bátyját megszabadítsuk; hát majd végig kopogtatunk itt a többi fiakkereken; a míg az igazira ráakadunk; mert főben járó dolog ám ez; s ha azt a fiakkert megkapják, a ki ebbe belemártotta magát, s ha az úrfit másfelé el nem szöktethetjük, nem szeretnék annak a bőrében lenni.

— Kinek nem? — kérdé rémüldözve Móczli.

— Az úrfinak a bőrében épen nem; de a fiakkerében még inkább nem. No szervus Móczli.

Erre a szóra Móczli felugrott a lóczáról, utána ugrott Mártonnak.

— Halt! megállj! Ne bolondulj! Jertek velem.

Üljetek fel. Hanem aztán az ördög engemet vigyen el, ha láttam, hallottam, vagy szóltam valamit.

Azzal sebbel-lobbal lekapkodta lovai fejéről az abrakos tarisznyákat; engem betuszkolt a hintóba, Mártont felvette maga mellé a bakra; s hajtott lóhalálában a Dunaparton végig.

Én sokáig láttam a hajóhíd lámpásait a víz tükrén fényleni: egyszer aztán félre kanyarodott az út s a fedett kocsi szertelen hánykodásairól s a mély sötétségről azt kelle következtetnem, hogy valamely sikátorba térhettünk be, melyben még az utczakövezést a czivilizáczió átkai közé számítják, az utczai lámpásokat pedig a jövő nemzedék gondjaira bízták.

A kocsi egyre nehezebben haladt; tán hegynek föl mentünk; az ostor mindig sűrűbben működött a lovak hátain; egyszer aztán megállt a kocsi velünk

Móczli elkezdett fütyörészni, mint a hogy szoktak: fuvarosok, kocsisok lovaik magánmulattatása végett alkalmilag fütyölgetni; erre valami kapú nyikorgás hallatszott és egy udvarra hajtottunk be.

Mikor megállt a kocsi, a bérkocsis leugrott a bakról s beszólt hozzám a kocsiablakon.

— Itt volnánk. Az udvar végén van egy kis szoba. Gyertya ég az ablakon. Ott van az úrfi.

— A nő is vele van? kérdezém én halkan.

— Nincs. Az a «fehér farkas»-ban vár a gyors parasztfogattal, míg azt az urat elhozom, a kivel előbb beszélnie kell.

— De az még nem jöhet, mert az előadásnak nincs vége.

Móczli még jobban kimereszté szemét.

— Hát már azt is tudja?

Én siettem a hosszú, sötét udvaron végig s benyitottam a mondott kis szobába. Egy fej látszott a világitott ablakban. Loránd állt ott, lehelletével melengetve föl az ablak jegét, hogy kilásson rajta, mikor az érkezik, a kire vár.

Oh mint kell neki őt szeretni! Oh mily nehéz küzdés vár itt reám!

A mint engem meglátott az ablakból, eltűnt onnan: elém sietett.

Az ajtónál szemközt találkozott velem s bámulva kérdezé:

— Hogy jutottál te ide?

Én nem szóltam semmit, hanem átöleltem s azt fogadtam magamban, hogy most már, ha darabokra vágna, sem válok el tőle.

— Miért jöttél utánam? Hogy találtál ide?

Láttam jól, hogy boszús. Nem tetszik neki, hogy itt vagyok.

— Utánad igazítottak, a kik láttak kocsira ülni.

Láthatólag összerezzent.

— Ki látott?

— Ne félj. Az, aki el nem árul.

— De hát mit akarsz? Miért jöttél utánam?

— Tudod, kedves Loránd, mikor hazulról eljöttünk, édes anyánk azt súgta fülembe: «vigyázz Lorándra». Mikor öreg anyánk itt hagyott bennünket, azt súgta fülembe: «vigyázz bátyádra» Ők számon fogják tőlem kérni; hogyan szerettelek? S mit mondjak nekik, ha azt kérdik, hol

voltál, mikor Loránd legnagyobb veszélyben forgott?

Loránd meg volt hatva. Magához szorított.

— De hát mit segíthetsz most rajtam?

— Nem tudom. Én csak annyit tudok, hogy a hová te mégy, oda én is megyek.

E nagyon együgyűnek látszó válasz Lorándot haragba hozta.

— Jösz a pokolba velem! Kell én nekem ilyenkor a nyakamra még czölönk, a mit czepeljek, mikor magam sem tudom, merre fussak? Magamat sem tudom oltalmazni s még téged is oltalmazzalak?

Loránd erősen pattogott s iparkodott lerázni magáról. Én azonban nem tágítottam tőle.

— Hátha én foglak oltalmazni téged?

— Te? szólt ő, végig nézve rajtam, ökleit mély zsebeibe dugva. Ugyan mit védelmezhetnél te én rajtam?

— A becsületedet, kedves bátyám.

Loránd megdöbbent e szóra.

— Az én becsületemet?

— És a magamét. — Tudod, hogy egyet hagyott ránk apánk, a min nem osztozhatunk meg; tiszta nevét. Ez az enyim egészen, úgy, mint egészen a tiéd.

Loránd egykedvűleg vállat vont.

— Hát legyen egészen a tiéd, átengedem.

E közöny a legszentebb eszmék irányában engem egészen elkeserített. Magamon kívül jöttem. Ki kellett törnöm.

— Igen! Mert vándorszinész nevet akarsz fel-

venni s szökni akarsz egy asszonynyal, a kinek férje van!

— Ki mondta ezt neked? Kiálta rám Loránd, s elém állt összeszorított ököllel.

Távol voltam attól, hogy most valakitől megijedjek; hidegen feleltem neki:

— Annak a nőnek a férje.

Loránd erre elhallgatott s hevesen kezdett el alá s fel járkálni a szűk, rövid szobácskában. Egyszer megállt, s félvállról odaszólt hozzám, még mindig indulat-zaklatta hangon.

— Dezső! Te még gyerek vagy.

— Tudom.

— Vannak olyan dolgok, a miket még neked nem lehet megmagyarázni.

— Azokat hallgasd el.

— Te beszéltél annak a nőnek a férjével?

— Ő mondta, hogy feleségét elszöktetted.

— S te azért jöttél utánam?

— Egyenesen azért.

— És most mit akarsz?

— Azt akarom, hogy hagyd el ezt a nőt.

— Elment az eszed?

— Az enyim? Még nem.

— Azt akarod vele mondani, hogy talán az enyim ment el. Az meglehet. Az nagyon meglehet.

Azzal leült az asztal mellé s arczát két tenyerébe fektetve, elkezde a gyertyavilágba bámulni, mint egy valódi őrült.

Én odaléptem hozzá s vállára hajtottam fejemet.

— Kedves Loránd, te megharagudtál én rám.

— Nem. Csak beszélj. Mit tudsz még?

— Ha kivánod, itt hagylak és visszamegyek.

— Tedd, a mit akarsz.

— S mit mondjak édes anyánknak, ha felőled kérdezősködik?

Loránd kedvetlenül fordította el tőlem a fejét.

— Azt írtad nekem, hogy vigasztaljam meg anyáinkat; — mondd hát, mit írjak nekik, ha kérdezősködnek rólad?

Loránd daczosan felelt:

— Írd azt: hogy Loránd meghalt.

E szóra felforrt bennem a vér. Megragadtam bátyám kezét s azt kiáltottam neki:

— Loránd! Eddig az apák voltak öngyilkosok családunkban, azt akarod, hogy most már az anyák is elkezdjék a sort?

Ez kegyetlen mondás volt tőlem, jól tudom. Loránd elkezdett reszketni: éreztem. Felállt előttem és olyan halovány lett.

Szelidebben akartam volna szólni.

— Kedves Lorándom; kedves bátyám; el tudnád te felejteni egy anyáért, a ki gyermekét elhagyja, azt az anyát, a ki gyermekéért meghal?

Loránd kezeit csüggedten kulcsolá össze s lehajtá fejét.

— Oh ha tudnád, miket mondasz most nekem? szólt olyan fájdalmas szemrehányással, hogy azt soha nem felejtem el.

— Pedig még nem mondtam el mindent, a mit tudok.

— Mit tudsz te? Te még boldog vagy; — já-

ték az életed; — szenvedély nem bánt. — Én pedig már el vagyok veszve. A miről neked fogalmad nincsen; ne is legyen soha.

Nagyon szereti ezt az asszonyt!

Kevés szavamba kerülne, hogy meggyűlöltessem őt vele, de nem akartam összetörni a szívét. Volt más eszközöm, a mivel megaczélozzam szívét, hogy mint mámoros álomból, más életre ébredjen.

Hisz nekem is volt ábrándom zongorázó szépemről; de azt az ideált, a ki zongorázni tudott, midőn tudta már, hogy anyja megszökött, az örökkévalóságig elfelejtettem már. — Hanem ez hát gyermekszerelem, gyermekgondolat; — ámde van valami a szívben, a mi korábban ébred, s későbben hal meg, mint a szenvedély: ez a becsvágy; s ez nekem is annyi volt már, mint Lorándnak, hadd beszéljenek ezek egymással.

— Loránd! én nem tudom, minő bűbáj volt, a mivel ez a nő maga után tudott vonni? de azt tudom, hogy nálam is van egy varázs-szó, mely tőle elszakaszt.

— A te varázsod? — Anyánkról akarsz beszélni. Az ő nevével akarsz utamban megállítani. —

— Teheted. — — Annyit elérhetsz vele, hogy ha nagyon kínzasz, itt előtted lövöm magamat főbe: de attól a nőtől el nem szakíthatsz.

— Nem fogok szegény anyánkról beszélni. Más az.

— Mi? és ki?

— Bálnokházy az, a ki miatt el fogod hagyni e nőt.

Loránd vállat vont.

— Azt hiszed, hogy félek Bálnokházy üldözésétől?

— Ő nem fog téged üldözni. Ő igen elnéző neje iránt hasonló esetekben. No, ne ránczold öszsze szemöldöködet; nem szólok én nejéről, egy szót sem. Asszonyra nem árulkodom. Bálnokházy nem üldöz téged, csak elmondja a világnak azt, a mi vele történt.

Loránd némi zománczával a gúnymosolynak, kérdé tőlem:

— Mit fog elbeszélni a világnak?

— Azt, hogy neje feltörte szekrényeit, meglopta ékszereit, készpénzét; s egy fiatal emberrel megszökött.

Loránd, mint a kit a kigyó csípett meg, fordult hirtelen felém:

— Mit mondott?

— Azt, hogy hűtlen neje egy ifjúval, kit ő, mint gyermekét, tartott házánál, megrabolta pénzét, és elszökött mint tolvaj, — tolvaj-czinkosával!

Loránd tántorogva kereste az asztalt kezével, hogy rá támaszkodjék.

— Ne mondd! Ne mondd tovább.

— Mondom tovább! Láttam a feltört üvegszekrényeket üresen; a mikbe máskor családi kincsek voltak kirakva. Hallottam a bérkocsistól, ki az úti táskát utána emelte: «annak tele kellett lenni aranynyal: olyan nehéz volt.»

Loránd arcza most már égett, mint az alkonyi viharos ég felhői.

— Volt-e kezedben ez az úti táska? kérdezém tőle.

— Egy szót se szólj többet! kiálta rám, s úgy megszorította karomat, hogy fájt. Nem fog engem ez az asszony látni soha!

Ezzel leborult az asztalra és zokogott.

Oh milyen jól esett nekem, hogy így megríkathattam.

Nem sokára fölemelte könyes arczát, fölkelt, odajött hozzám, megölelt, megcsókolt.

— Győztél! — Most már mondd, hogy mit akarsz velem tovább?

Én nem voltam e szónak ura: úgy elfogult a szívem örömömben, fájdalmamban. Hisz ez nem gyermeknek való munka volt. Ilyen harczot nem szokott bízni a sors egy gyermek kezére.

— Kedves bátyám! Többet nem bírtam mondani: úgy voltam, mint egykor ő, mikor a Duna fenekéről felhúzott, mint vízbe halót.

— Te nem fogod engedni, suttogá ő, hogy felőlem ezt a rágalmat mondja valaki.

— Bizonyos lehetsz felőle!

— Anyánk előtt nem engeded, hogy gyalázzanak.

— Oltalmazni foglak. Látod, hogy mégis oltalmazhatlak én! — Hanem most már drága az idő; — téged másért is üldöznek, tudod. Itt már a menekülés kötelesség. Nincs elveszteni való pillanatod. Siess.

— Hová? Anyánk házához nem vihetek új szerencsétlenséget.

— Én gondoltam valamit. Nekünk van egy so-

kat emlegetett rokonunk, messze, az ország belsejében, a kinél senki sem fog keresni, mert mi nem szerettük őt soha: Topándy bátyánk.

— Az istentagadó? kiáltá fel Loránd; s azután keserűen mondá: ez jó ötlet volt tőled; nekem most igen jó helyem lesz egy atheista házánál, a ki az egész földdel, azonfelül még az éggel is meghasonlva él.

— Ott jól fogsz rejtve lenni.

— Jól és örökre.

— No, ne mond ezt. Ez a veszély valaha csak el fog vonulni.

— Hallgass rám Dezső, szólt Loránd elfásultan; én ráállok arra, a mit mondtál; elmegyek; nem nézek többé vissza; eltemetem magamat; de egy feltétel alatt; a mit vagy megigérj, vagy ha nem, akkor megyek a legelső kaszárnyába s följelentem magamat.

— Mit kivánsz?

— Azt, hogy anyánknak és nagyanyánknak meg ne mondd, hova lettem!

— Soha sem? — kérdezém én megrettenve.

— Nem. Csak tíz esztendeig ne. E mai naptól számítsd a tíz esztendőt.

— Miért?

— Azt ne kérdd; csak add szavadat arra, a mit kértem tőled. Ha azt nem tennéd, mind rám, mind családunkra nagy, nagy gyászt hoznál vele.

— De ha változnak a körülmények?

— Mondtam, hogy tíz évig nem. S ha az egész világ tánczolna örömében; te akkor is hallgass és

engem elő ne híjj, és nyomomba anyámat ne utasítsd. Nagy okom van ezt kivánni, s azt neked meg nem mondhatom.

— De ha ők kivánni fogják; ha sírni fognak előttem?

— Mondd nekik, hogy semmi bajom, jó helyen vagyok. Én más nevet veszek fel; nevem lesz Tátray Bálint. E név alatt fog ismerni Topándy is. Beszegődöm hozzá ispánnak, cselédnek, a minek elfogad s aztán neked minden hónapban írni fogok. Te elmondod az én kedveseimnek is otthon, mit tudsz felőlem, s tégedet azok kétszeresen fognak azért szeretni. Helyettem is téged.

Én tétováztam. Ez nehéz igéret volt.

— Ha engemet szeretsz, ezt meg kell fogadnod értem.

Én ölébe dőltem s azt mondtam, hogy elvállalom a titoktartást. Tíz évig nem fogom anyám és nagyanyám előtt kimondani, hova lett legkedvesebb fiuk!

Érik-e ők e tíz évnek végét!?

— Fogadod ezt — becsületszavadra? szólt Loránd, merőn szemembe nézve. Arra a becsületre, a mire az imént olyan büszkén hivatkoztál? nézd, most az egész Áronffy nevet egymagad viseled. Az egész név tisztaságára fogadod nekem, hogy anyám és nagyanyám előtt soha el nem mondod e titkot?

— Fogadom — — becsületemre.

Ő megszorította kezemet. Olyan sokat adott erre a szóra!

— Mostan tehát siess. A bérkocsi vár.

— Bérkocsi? Azzal én nem utazhatom messzire. Szükségtelen is. Van két jó lábam, az elvisz, ha kell, a világ közepéig is, aztán fizetést se kér.

Én egy kis tárczát vontam elő zsebemből, a minek lapját édes anyánk hímzette, s észrevétlenül akartam Loránd oldalzsebébe csúsztatni.

Rajta kapott.

— Mi ez?

— Egy kevés pénz. Gondoltam, hogy szükséged lesz rá az úton.

— Hogy jutottál te pénzhez? kérdé ő bámulva.

— Hiszen tudod, te magad adtad, két huszast ívenkint, mikor azokat a bizonyos iratokat lemásoltuk.

— S te ezt megtartottad? — Loránd kibontotta tárczát, s látott benne vagy húsz forintot. Ezen elkezdett nevetni.

A milyen jól esett nekem az, hogy ő most nevet, azt én ki nem mondhatom. Nevetése rám is ragadt, nem tudom miért? Aztán együtt kaczagtunk: nagyon jóízűen. Még most is, hogy ezt leirom, szemembe a köny: úgy nevettem.

— Hiszen te most engem miliomossá tettél.

Azzal jókedvűen zsebébe tette tárczámat. És én nem tudtam hová lenni örömömben, hogy Loránd elfogadta a pénzemet.

— Most már, bajtárs, a világ végéig el tudnék menni. Nem kell az útban «armer Reisender»-t játszanom.

Mikor az alacsony ajtón ismét kiléptünk a szűk sötét udvarra, Márton legény és Móczli bámulva

álltak előttünk. Látszott rajtuk, hogy nem tudják megfogni azt, a mit az ablakon keresztül leskelődve kivehettek.

— Én vagyok itt, ifjúúr; szólt Móczli, kalapja karimájához nyulva. Hová hajtsak?

— Te csak hajts oda, a hova küldtek, szólt Loránd; vidd el azt, a kiért küldtek, ahhoz, a ki érte küldött. — Én másfelé megyek.

E szónál Márton legény olyat csípett a karomon, majd elordítottam magam. Ez nála sajátságos neme volt a tetszés-nyilvánításnak.

— Jól van, ifjuúr; mondá Móczli, s nem kérdezősködött többet; hanem kapaszkodott fel a bakra.

— Megállj! — kiálta rá Loránd, s elővette erszényét. Ne mondja azt senki, hogy olyan szolgálatért, a mit nekem tettél, más pénzével fizettek ki.

— Mi-it? hőrögetett alá gorombán Móczli. Nekem fizetni? Hanák fuvaros vagyok-e én, hogy nekem fizessen valaki, mikor jurátust szöktetek? Ez még nem volt a világon. Agyiö!

Azzal lovai közé vagdalt, s kihintózott az udvarból.

— Ez aztán a ficzkó! szólt röhögve Márton. A Móczli! Ismerem én a Móczlit. Ménkű gyerek. Nála nélkül soha ide nem találtunk volna. Hanem hát most már, úrfi, merre?

Ez a szó Lorándnak volt mondva.

Bátyám ismerte a tréfás öreg legényt, sokat hallgatta bohó adomáit, mikor hozzám eljött.

— Legelébb is ki Pozsonyból, öreg.

— No de melyik úton? Én azt hiszem, legjobb volna a hidon, meg a ligeten keresztül.

— Arra még nagyon sok ember jár. Valaki felismerhetne.

— Hát akkor csak egyenesen a Duna mentében lefelé; reggelre a mühlaui révhez ér az úrfi, ott átszállítják két garasért. Van-e apró pénze? Az mindig legyen. Gyalogjáró ember mindig rézpénzzel fizessen, különben gyanuba veszik. Kár, hogy hamarább nem tudtam. Vándorkönyvet adhattam volna kölcsön. Mehetett volna vele, mint péklegény.

— Majd utazom mint legátus.

— Az is jó lesz.

Eközben kiértünk az utcza végére. Loránd búcsút akart tőlünk venni.

— Ohó! mondta Márton, de bizony elkisérjük a város végéig. Magában nem eresztjük, a míg biztos helyen nincsen . . . az országúton. Tudják mit? Maguk ketten menjenek előre, én egy kicsit hátrább maradok, s úgy teszek, mintha egy kicsit részeg volnék. Patrolok járnak az utczán. Ha nagyon fogok dalolni, majd rajtam vesz a figyelmük, s magukat nem veszik észre. Ha kell, majd egy kicsit beléjük is veszek, s míg engemet bevisznek, addig maguk tovább mehetnek. Magának pedig, Loránd úrfi, odaadom a botomat az útra. Jó, derék bot, egész Németországot bejárta velem. No, Isten áldja meg.

Az öreg legény megszorongatá Loránd kezét kérges tenyereivel.

— Tudja. Mondanék én valamit. De nem mon-

dok semmit. Hanem nagyon jól van. Így van jól, a hogy van. Nem szólok semmit. Isten áldja meg, úrfi.

Azzal hátra maradt az öreg és elkezdett torokszakadtából valami jodlirozó nótát énekelni végig az utczán s hozzá a kapukat döngetni öklével, mint valami igazi részeg ember, a ki okvetetlen azzal akarja a napot bevégezni, hogy megveresse magát.

«Hai-dia-dő!»

Mi egymás kezét fogva siettünk előre. Itt már nagyon sötétek az utczák.

A város vége felé kaszárnyák vannak, mik előtt el kell haladni; az őr kiáltása hangzott a távolból: «ki vagy? őrjárat el!» S nem sokára hátunk mögött hallottuk a lovas czirkáló csapat kopogását a kövezeten.

Márton csakugyan megtette, a mit megmondott. Beleveszett az őrjáratba. Nem sokára hallottuk álomverő ordítozását, a mint a fegyveres hatalommal szóbeli vitába ereszkedett.

«Én polgár vagyok! Csendes, békességes polgár! Fugias Mathias! (Ez a műszó nekünk volt mondva.) Tíz kancsó sör még nem a világ. Én polgár vagyok. A nevem Fugias Mathias! Megfizetek én mindenért. Ha palaczkot törtem, megadom az árát. Ki mondja azt, hogy én ordítok? Én éneklek. Hai-dia-dő! A kinek nem tetszik, énekeljen szebben.»

Már a városon kívül voltunk s még mindig hallottuk rettentő lármáját, a mit irántunk való önfeláldozásból követett el.

Hogy a szabadba kijutottunk, könnyebben lélekzettünk mind a ketten; jó oltalom a csillagos ég!
A hideg is kényszerített, hogy siessünk. Jó félórát gyalogoltunk már a szőlőskertek között.

Egyszerre Lorándnak valami jutott eszébe.

— De hát te meddig akarsz engemet kisérni?

— A míg megvirrad. Ebben a sötétben nem mernék egyedül a városba visszatérni.

Most ő is megijedt. Mit tegyen velem? Éjféli időben e rosszhírű külvárosi háztömkelegen keresztül egyedül bocsásson-e haza? vagy magával vigyen mérföldnyi útra? onnan megint csak egyedül kell visszatérnie.

Loránd tétovázva állt meg az útfélen.

Ekkor egy hintó közelített sebes vágtatva s a mint előttünk elhaladt, a hátulsó bakról valaki lehömpölyödött elénk s kaczagva jött oda, a hol mi álltunk, a kerítés mellett.

Az öreg Mártont ismertük meg benne.

— Mégis csak rájuk találtam, szólt az öreg nevetve. Jaj, be jó mulatságom volt. Csakugyan elhitték, hogy részeg vagyok. Összevesztem velük. Az volt a gaudé! Húztak, vontak, még jól a hátamra is húztak a kardlappal; az valami dicső volt!

— Hát aztán, hogy szabadult meg? kérdezém én, ki nem találtam olyan dicsőnek azt a kardlappal készült mulatságot.

— Hát a mint egy hintót látok közelíteni, egyszer csak kiugrom közülük, a bakra felkapaszkodom; — azok se kergettek tovább; magukat is utólértem nagy hamar: tudtam én azt.

A jó öreg egészen meg volt elégedve azzal a jó mulatsággal, a mit magának szerzett.

— Hanem már most igazán búcsúzzunk ám el egymástól, Loránd úrfi. Aztán maga ne menjen arra felé, a merre az a hintó ment: hanem vágjon neki itt a hegyeknek a mély úton; a bimbóháznál reggelizhetik, akkorra odaér, mire megvirrad, aztán csak mindig arra, a honnan a nap kél.

Mi összeölelkeztünk. El kelle válni. S ki tudja, mennyi időre?

Márton rángatott már. Menjünk, menjünk. Loránd is hadd siessen a maga útjára.

Oh hiszen tíz év elég hosszú út még. Akkorra meg is vénülünk.

— Szeresd helyettem is anyánkat. Aztán adott szavadra emlékezzél. Loránd e szót sugta még. Aztán megcsókolt és néhány percz múlva a mély hegyi útban eltünt előlem.

Ki tudja, mikor látom őt újra?

Mélázásomból Márton legény kunczogása vert föl. Az öregnek valami fúrta az oldalát, a min szörnyen nevethetnékje volt.

— Tudja, hogy — — kérdezé tőlem nevetésre hajló hangnyomattal; tudja maga, hogy — hahaha! tudja maga azt, hogy miért mondtam Loránd úrfinak, hogy ne menjen arra, a merre az a hintó ment?

— Nem én.

— Hát nem ismert rá a kocsisra? Az volt a Móczli.

— A Móczli?

— Hát azt tudja, hogy ki ült a hintóban? Találja ki. — Hát a madame.

— Bálnokházyné?

— A bizony. — Meg az a bizonyos aktor.

— A kinek az útlevelével Lorándnak kellett volna szökni?

— Hát ha az ember szökésben van, — mindegy: — útitársának csak kell lenni. Ha egynek nem, hát másnak.

Mese volt ez előttem. De olyan rémes mese, hogy a hideg borzongatott tőle végig.

— De hát hová mehetnének.

— Hová? — No az operencziáig talán nem, legfeljebb odáig, a meddig az a táska üres lesz, a mit a Móczli a nagyságos asszony után emelt a kocsiba. — Hai-dia-dő!

Most már a vén Márton igazán jó kedvéből kezdett el jodlirozni: «hai-hai-dia-hia-dő!»

Még tánczolt is a poros úton — galoppot.

De hát lehetséges-e ez? Azzal a madonna-arczczal, a minél én szebbet, bájolóbbat nem láttam soha, — sem azelőtt, sem azóta!

XI.
AZ ADOTT SZÓ.

Két nap múlva Loránd eltünése után úti hintó állt meg Frommék háza előtt. Az ablakból ráismertem kocsira, lovakra és kocsisára: a mieink voltak.

Valaki érkezett tőlünk!

Futottam le az utczára, hol már akkor, midőn én leérkeztem, Fromm papa nagy igyekezettel iparkodott felcsatolni a hintónak körül lekapcsolt bőrfüggönyeit.

Oh nem «valaki»: az egész család volt itt! a mennyi még otthon maradt, mind. Anyám és nagyanyám és Frommék Fannyja.

Még anyám is eljött. Szegény anyám!

Úgy kellett leemelni a kocsiról; nagyon össze volt törődve. Tíz évvel idősebbnek látszott, mint mikor utóljára láttam.

Mikor leszállt, Fannyra támaszkodott egyfelől, másfelől én rám.

— Csak be, be a házba, sürgetett bennünket

nagyanyám, attól tartva, hogy szegény anyám az utczán talál összeroskadni.

Nagyon csendesek voltak mind, a kik érkeztek, alig váltottak velem szót, midőn üdvözlém őket. Anyámat felvezettük a terembe, a hol legelőször fogadtak bennünket.

Fromm mama és nagymama ez alkalommal nem kötöttek harisnyát; úgy tetszett, mintha erre a jelenésre vártak volna. Ők is igen csendesen, ünnepélyesen fogadták szüleimet; mintha minden ember attól tartott volna, hogy a legelső szó, melyet e roskadozó, kézen vezetett alakhoz intéz valaki, azt rögtön hamuvá fogja omlasztani, mint az ó-sírboltokon talált alakokról regélik.

És ő mégis eljött erre a hosszú útra! Nem várta, míg az idő átmelegszik. A zord fagyos tavaszi szélnek szembeindul, arra a hírre, hogy Loránd elveszett.

Oh ha volna mérték, mely az anyai szeretet mélységét ki tudná fejezni!

Szegény anyám pedig úgy iparkodott erőt mutatni! Úgy meglátszott rajta, hogy törekszik visszatartani ideges rohamait, épen e perczben, mely minden emléket fölidéz lelke előtt.

— No csak csendesen, leányom; — csendesen; szólt nagyanyám. Tudod, mit fogadtál? hogy erős fogsz lenni. Tudod, hogy arra szükséged van. Ne engedd át magadat az indulatnak. Ülj le.

Anyám le is ült, az asztal mellé, hova vezették és ott lefektette fejét két karjára és mivel megígérte, hogy nem sír, — tehát nem sírt.

Oh mily keserves volt ez alakot látni, a ki ide jött ez idegen házhoz s itt leborult némán, hogy ne sírjon, mert úgy igérte.

Mindenki távol állt tőle: a nagy fájdalom nagy tisztelet! csak egy alak mert közelében maradni, a kire én eddig nem is ügyeltem, a kit észre se vettem: Fanny.

Mikor úti gúnyáját leveté, egészen kék ruhában maradt. Valaha szegény anyámnak volt ez kedvencz színe, apám is nagyon szerette azt.

Ő állt anyám mellett s valamit suttogott fülébe, mire anyám felemelte fejét s mint ki a túlvilágról tér vissza, nagyot sóhajtott, magához jönni látszott s nyugodt mosolygással megszólalt, a háziakhoz fordulva:

— Bocsánat! Nagyon el voltam fogulva.

Csakhogy beszél már! Ez a hallgatás kínoz engemet nagyon.

Azután Fannyhoz fordult, azt megölelte, megcsókolta kétszer is a fejét s azt mondta Fromméknak:

— Ugy-e bár, megengedik, hogy Fanny tovább is nálam maradjon? Ő már olyan, mintha az én gyermekem volna.

Én nem voltam többé Fannyra irigy. Láttam, hogy anyám mennyire boldog az által, hogy őt ölelheti.

Fanny ismét sugott valamit anyám fülébe, mire ő fölkelt, egészen erőhöz látszott jönni; Frommnéhoz közelített, szilárd, nem ingadozó léptekkel, megszorítá mindkét kezét és azt mondá neki: «köszönöm». Még egyszer ismétlé suttogva: «köszönöm».

Mindezt én némán néztem egy szegletből. Úgy féltem anyám tekintetétől.

Ekkor nagyanyám közbeszólt:

— Nekünk sietős útunk van, leányom. Ha képes vagy rögtön jönni, jer.

Anyám helyeslőleg inte fejével s folyvást Fannyra nézett.

— Fanny azalatt itt marad, monda nagyanyám; Dezső pedig velünk jő.

Anyám e szóra rám tekintett, mintha most jutott volna eszébe, hogy hiszen én is itt vagyok még, hanem azért csak Fanny szőke hajfürtjeit simogatá.

Fromm papa sietve küldé Henriket bérkocsiért. Senki sem kérdezte tőlünk, hová megyünk? Mindenki gondolta azt, hová? miért? mi járatban? Hanem azt, hogy mi lesz ennek a mai járatnak a vége? azt csak egyedül én tudtam.

Nem tolakodtam vele. Vártam, míg rám kerül a sor. Tudtam, hogy nem történhetik az nálam nélkül meg.

A bérkocsi előállt, Frommék levezették anyámat a lépcsőn. Őt ültették fel legelébb s mikor mind benn ültünk, Fromm papa azt kiáltá a bérkocsisnak:

— A Bálnokházy-házhoz!

Tudta jól, hogy oda kell most mennünk.

Egész odáig nem váltottunk egy szót sem; mit mondhattak volna ők ketten én nekem?

Mikor Bálnokházy lakása előtt megálltunk, úgy tetszett nekem, mintha anyám egész ifjúi erővel

lett volna megáldva; elől ment, arcza égett, léptei ruganyossággal birtak és fejét fenhordozta.

Nem tudom, szerencsénk volt-e, vagy előre tudatva volt szülőim jövetele? az udvari tanácsos épen otthon volt, midőn kerestük.

Kiváncsi voltam rá, vajjon milyen arczczal fogad bennünket?

Sokat tudtam már felőle, a mit nem kellett volna soha megtudnom.

Midőn szobájába léptünk, elénk jött, több udvariasság, mint szívesség látszott arczán, némi neheztelés is iparkodott azon kitünni, de az olyan volt, mintha órahosszat tanulta volna tükörből: mesterkélt, ráfogott, kiszámított neheztelés.

Anyám egyenesen odasietett hozzá s megfogva mind a két kezét, e szóval köszönte be indulatosan:

— Hol van Loránd fiam?

Nagyságos urambátyám hátraszegte az állát magas nyakravalójába s nagyot szíva fogain, kegyes elnézéssel válaszolt ez anyai kitörésre:

— Kedves asszonyhúgom, e kérdést nekem kellene legjobban erőltetnem; mert nekem feladatom kegyed fiát üldöznöm. S ha azt felelem: nem tudom, hol van? úgy hiszem, legtöbb atyafiságot tanúsítottam irányában.

— Miért üldözni fiamat? szólt anyám reszketve. Egy ifjúkori botlás miatt lehet valakit örökre semmivé tenni?

— Engem nem egy, de több ifjúkori botlás jogosít föl erre; nem mint hivatalnok csupán tartozom őt üldözni.

Bálnokházy e szónál élesen reám szegzé szemeit. Nem sütöttem le előtte az enyéimet; tudtam, hogy jogom és hatalmam van kiállni tekintetét. Majd rám is kerül a sor.

— Hogy? — kérdezé anyám. — Mi oka lehetne még üldözni?

Bálnokházy nagyon vonogatta a vállát, keserű mosolyra vonta félre félszáját, félbajuszát.

— Alig tudom, valóban, hogyan adjam ezt kegyeteknek tudtokra, ha még nem tudják. Én azt hittem, mindenről értesülve vannak. A ki tudatta kegyetekkel az úrfi eltűntét, talán megírta annak okait is.

— Igen, szólt anyám; tudok mindent. A szerencsétlenség nagy; de gyalázat nincs vele összekötve.

— Nincsen-e? szólt Bálnokházy, vállait gúnyosan felhúzva s fejét féloldalt alákonyítva. Ah, azt nem tudtam, hogy ezt nem tartják a provinczián gyalázatnak? Ezt igazán nem tudtam. Hogy egy fiatal ember, egy jurista, alig több mint suhancz, egy rangbeli férfinak, ki őt, mint rokona, házába fogadta, családja tagjává tette, atyai gondjait azzal hálálja meg, hogy nejét elcsábítja, elszökteti, pénztárát feltörni, ékszereit elrabolni segít s a becstelen nővel együtt az ország határán túlszökik. Valóban nem tudtam, hogy ezt nem tartják üldözésre méltó bűntettnek.

Szegény anyám, mintha ismételt villanyütés érte volna, úgy rázkódott össze a kétszeres vádra s sápadtan kapott nagyanyám keze után, ki maga is

fehér lett e pillanatban, mint ősz haja. Ő fogta fel a szót anyám helyett, ki nem volt arra többé képes.

— Mit mond ön? Loránd nőcsábító?

— Fájdalom, hogy az. Elszökteté nőmet.

— És tolvaj!

— Keserű szó, de nem tudok neki más nevet adni.

— Az Istenért, csendesen, uram.

— Hiszen láthatják, hogy egész eddig igen csendesen viselém magamat; még csak zajt sem ütöttem a kárból. Pedig a becstelenségen kívül károm is van. E hűtlen tett engem és leányomat ötezer forintig megkárosított. Ha csak magamról volna a szó, megvetéssel hallgatnék róla; de ez összeg kis leánykám takarékpénztára volt.

— Uram, ez meg lesz önnek térítve; szólt nagyanyám, de kérem, ne szóljon ez asszony előtt tovább e tárgyról. Láthatja, hogy megöli őt vele.

Bálnokházy e beszéd alatt egyre engemet nézett s nézésében sok kérdés volt, a mire én mind igen jól tudtam volna felelni.

— Azon bámulok, szólt végre, hogy ezek a fölfedezések kegyetekre nézve mind újak. Én azt hittem, hogy ugyanaz, ki kegyetekkel Loránd eltünését tudatta, egyúttal azon kényes körülményeket is fölfedezte, a mik között az eltünés végbement, miután én azt vele magam tudattam.

Most azután anyám és nagyanyám is reám fordíták tekintetüket.

Bizonyos tudomásom volt róla, hogy ez a vád alaptalan.

— Te erről nekünk nem írtál semmit; szólt hozzám nagyanyám.

— Nem.

— És itt sem említél róla semmit, míg jöttünk!

— Pedig én megmondtam azt az öcsémnek magam.

— Miért hallgattad ezt el? — kérdé most nagyanyám indulatosan.

Anyám nem tudott szólni, csak a kezeit tördelte.

— Azért, mert bizonyos tudomásom volt róla, hogy ez a vád alaptalan.

— Ohó! fráter! szólt büszke, dölyfös hangon Bálnokházy.

— Elejétől végig alaptalan, ismételtem én nyugodtan; bár minden ízem reszketett az izgalomtól. Hanem azt kellett volna látni, mint fogtak egyszerre körül, hogy rohant hozzám anyám és nagyanyám? hogy fogta meg egyik jobb, másik balfelől kezemet, mint megfogják a vízbefúlók a mentő kezet; s hogy állt elém villogó szemekkel a büszke haragos úr? Mind a hármat elhagyta minden józansága, egyszerre kiáltottak hozzám minden hangján az indulatnak, a dühnek, az őrültségnek, a reménynek, az örömnek: «beszélj! mit tudsz? beszélj!»

— Hát beszélek. — A mint ő nagysága tudtomra adá e két rettenetes vádat Loránd ellen, én rögtön elindultam, hogy bátyámat fölkeressem. Akadt két becsületes szegény ember, a ki segítségemre jött, hogy őt feltalálhassam; két szegény iparos, ki munkáját hagyta abba azért, hogy egy

elvesztett életet megmentsen. Ugyanezek lesznek tanúim arra, hogy a mit mondok, mind igaz és úgy történt; az egyik Braun Márton, a péklegény, a másik Fleck Mátyás.

— Az nőm bérkocsisa, szólt közbe Bálnokházy.

— Igen. Ő vitt el oda, a hol Loránd ideiglenesen el volt rejtve. Ő tudatta velem, hogy a nagyságos asszony másutt van. Ő vitte keresztül a határon a nagyságos asszonyt — testvérem nélkül. Bátyám pedig elindult ugyanakkor gyalog, pénz nélkül, Magyarország belseje felé; én és Márton kisértük el a hegyekig, az én zsebpénzem volt egyedüli útiköltsége, mit tőlem elfogadott s Márton legény vándorbotja egyedüli útitársa, a ki őt tovább kisérte.

Azon vettem észre, hogy anyám mellettem térdepel és megcsókol.

Ezt a csókot Lorándért kaptam.

— Ez nem igaz! ordítá Bálnokházy; nőmmel szökött. Nekem bizonyos tudósításaim vannak róla, hogy e nő a határszélen egy fiatal sima arczú férfival kelt át s azzal együtt Bécsbe is megérkezett. Az Loránd volt.

— Az nem volt Loránd, hanem más.

— Ki lett volna?

— S nem tudná azt nagyságod? Hát én megmondhatom. Az a sima arczú férfi volt Bleinberg német szinész, ki ő nagyságát Bécsig elkisérte: — — 's nem ezúttal először.

Hah! A szívéig döftem neki; a mája közepéig, a hol a dölyf lakik. Olyan nyilat törtem bele, a

mit sohasem fog onnan kihúzhatni. Nem bánom, ha agyonüt is már most.

Azt hiszem, ehhez lett volna is kedve: de próbálta volna most meg! Mikor egyfelől anyám, másfelől nagyanyám álltak mellettem. Nem két asszony volt az; — két nőoroszlán. Széttépték volna értem!

— Jerünk; szólt anyám, megragadva kezemet. Semmi dolgunk itt többé. — Azzal anyám előre sietett, engem közrefogtak, nagyanyám hátrafordultában egy kategorikus «alászolgájá»-t mondott Bálnokházynak s azzal otthagytuk magára.

Melanie húgom most is játszotta a cavatinát, a mit akkor nem akartam végighallgatni; mégis okos gondolat az a zongora: nem hallatszik ki tőle az utczára, mikor pörpatvar van a háznál.

A mint ismét benn ültünk a kocsiban, anyám szenvedélyesen magához ölelt és csókjaival elhalmozott.

Oh mint féltem én az ő csókjaitól! Most mindjárt Loránd felől fog kérdezősködni, azért csókol így. És én nem fogok neki felelhetni rá.

— Szót fogadtál. Vigyáztál szegény bátyádra. Segítettél neki. Kedves fiam. — Így suttogott folyvást hozzám.

Nem mertem elérzékenyülni.

— Mondd meg hát most, hogy hol van Loránd?

Tudtam, hogy azt fogja kérdezni. Szorongva húzódtam el tőle és tekintgettem magam körül.

— Hol van Loránd?

Nagyanyám észrevette szorongásomat.

— Hadd ezt most; inté anyámat. Nem vagyunk még elég biztos helyen: a bérkocsis meghallhatná. Várj vele, míg hazaérünk.

Tehát addig van csak időm, míg hazaérünk. Mi fog történni ottan? Hogyan tagadjam meg a választ erre a kérdésükre?

Alig érkeztünk vissza Frommékhoz, alig vezetett Fanny azon szobába bennünket, mely szülőim számára volt berendezve, midőn szegény anyám újolag nyakamba borult és bánatos örömmel kérdezé tőlem:

— Te tehát tudod, hol van Loránd?

Milyen könnyű lett volna azt felelnem, hogy «nem tudom». De mit értem volna el vele? Így sohasem mondhattam volna el neki, hogy Loránd mit ír a távolból, hogy üdvözli, hogy csókolja őket ezerszer!

— Tudom, kedves anyám.

— Oh, mondd sietve, hol van?

— Jó helyen van, kedves anyám; vígasztalám én és siettem elmondani mind azt, a mit tudatnom szabad volt. — Loránd benn van a házában, biztos helyen, hol nincs mitől tartania; rokonunknál, a ki őt szeretni és oltalmazni fogja.

— De hát mikor fogod már megmondani, hogy hol?

— Majd egyszer megmondom, édes anyám.

— De mikor? Mikor? Miért nem mindjárt? Mikor?

— Majd — tíz év múlva. — Alig mertem e szót kimondani.

Mindketten elszörnyedtek e szavamra.

— Dezső! Tréfát akarsz-e velünk űzni?

— Oh, bár tréfa volna. Ez való; nagyon nehéz való. Én Lorándnak megfogadtam, hogy tíz évig nem mondom meg sem anyámnak, sem nagyanyámnak, hogy ő hol tartózkodik.

Nagyanyám érteni látszott a dolgot: szemével inte Fannynak, hagyjon bennünket magunkra; azt hitte, ő előtte nem akarom e fölfedezést tenni.

— Ne menj ki, jó Fanny; szóltam én hozzá. Én távollétedben sem fogok többet mondhatni, mint eddig mondtam.

— De hát esztelen vagy-e? förmedt rám nagyanyám, ki azt hitte, hogy kemény szóval velem sokra lehet menni. Előttünk akarsz-e titkolózni? Azt csak nem hiszed, hogy mi fogjuk őt elárulni?

— Dezső! szólt anyám, azon szelid, mindig édes hangon. Légy hát jó.

Hm. Mennyire csalatkoztak bennem. Én már nem voltam az a jó gyermek, a kit erős szóval meg lehet ijeszteni és édes szóval megszelidíteni. Kemény, érzést el nem áruló gonosz fiúvá lettem; — engem kivallatni nem lehet.

— Azt nem mondhatom meg.

— Miért nem? Nekünk sem? kérdék kétfelől.

— Miért nem? Azt magam sem tudom. De tinektek sem. Loránd becsületszavamat adatta velem, hogy hollétét épen anyánk és nagyanyánk előtt el nem árulom. Azt mondta, nagy oka van kivánni, azt mondta, nagy szerencsétlenség lenne

belőle, ha ezt meg nem tartanám. Én szavamat adtam neki rá s szavamat meg kell tartanom.

Szegény anyám odatérdelt le elém, átölelt, összecsókolt, úgy kért, mondjam meg neki, hol van Loránd? Kedves «egyetlen» fiának nevezett; ezen azután sírva fakadt és én elég kegyetlen tudtam lenni, hogy minden szavára azt feleljem: «nem, — nem, — nem».

Képtelen vagyok e jelenetet végig leírni, képtelen vagyok végiggondolni rajta. Utoljára anyám elájult, nagyanyám megátkozott s én kimentem az ajtón és azután odatámaszkodtam a másik szobában az ajtófélhez.

E leírhatatlan jelenet alatt a háziak mind összefutottak anyám ápolására, ki iszonyú kinokat szenvedett s onnan egyenkint jöttek ki hozzám, ki folyvást az ajtófélen álltam s ott próbálgatták rajtam sorban rábeszélő tehetségeiket. Először kijött Fromm mama, igen szépen kérlelni, hogy mondjam ki azt az egy szót, a mi anyámat rögtön meggyógyítja; azután jött Fromm nagymama, iszonyú fenyegetőzésekkel veszekedni; majd megint Fromm papa, ki igen bölcs okoskodásokkal iparkodott rám beszélni, hogy akkor volnék tulajdonképen a legbecsületesebb ember, ha most a szavamat megszegném.

Beszélhettek nekem!

Hiszen úgy kérni csak nem tudott senki, mint előttem térdelő anyám kért! úgy átkozódni nem tudott senki, mint rettenetes nagyanyám tevé, s oly jól nem tudta azt senki, hogy milyen rossz ember vagyok én, mint saját magam.

Hagyjanak nekem békét. Nem mondhatom meg. Utoljára kijött hozzám Fanny; odahajolt vállamra s elkezdte fejemet simogatni.

— Kedves Dezső.

Egyet rántottam a vállamon, hogy eltávolítsam magamtól.

— Dehogy vagyok én «kedves Dezső». — Nevezz inkább «infámis, rossz, átkozott Dezsőnek». — Az vagyok.

— De hát miért vagy az?

— Mert nem lehetek más. Megigértem, mert meg *kellett* igérnem; s már most megtartom, mert megigértem.

— Szegény anyád azt mondta, hogy meghal, ha nem tudatod vele, hol van Loránd?

— Lóránt pedig azt mondta, hogy meghal, ha tudatom vele azt. Azt mondta, hogy a mint anyámnak vagy nagyanyámnak fölfedezem hollétét, ő vagy följelenti magát a legközelebbi hadparancsnoknál, vagy főbelövi, a mint épen kedvében lesz. S a mi családunkban az ilyen igéretek nem szoktak a levegőben eloszlani.

— De hát mi oka lehetett rá, hogy tőled ilyen igéretet csikarjon ki.

— Azt én nem tudom. Hanem azt tudom, hogy ok nélkül nem tette volna. Kérlek, eredj innen.

— Megállj Dezső, szólt ekkor Fanny elém állva. Te azt mondod: Loránd megfogadtatá veled, hogy sem anyádnak, sem nagyanyádnak meg nem mondod: hova lett? Másnak nem tiltotta meg, hogy elmondd?

— Az természetes: feleltem rá ingerült dölyffel. Mert azt a nélkül is jól tudta, hogy még az a más valaki nem született a világra, a ki azt tüzes harapófogókkal is ki birja csikarni tőlem.

— De igenis született, szólt Fanny dévaj komolysággal. Még pedig ép tizenkét év, nyolcz hónap és öt nap előtt született.

Ránéztem.

— «Te neked» mondanám meg? azt gondolod?

Bámultam ezen a vakmerőségen.

— Igenis, nekem. Minthogy adott szavad csak anyádnak és nagyanyádnak tilt nyilatkoznod. Megmondhatod nekem; én megmondom ő nekik. Te nem szóltál senkinek semmit; és ők mégis megtudtak mindent.

— De hát «senki» vagy-e te?

Fanny szemembe nézett, elkomolyodott s reszkető szóval ezt mondá:

— Ha te kivánod, — hát senki vagyok. Olyan senki, mint a ki rád nézve nem született.

E pillanattól fogva kezdett rám nézve Fanny «valaki» lenni.

Ez az ő sophismája tetszett nekem. Megálljunk. Ezen az alapon talán csak ki lehetne alkudni.

— Nehéz dolgot kivántál tőlem Fanny; de nem lehetetlent. Hanem hát várj egy kissé, hadd gondolkozzam rajta. Addig is légy közbenjáró közöttünk. Eredj be és mondd meg nagyanyámnak, hogy mit ajánlottál nekem, s hogy én arra azt mondtam: «jól van.»

Ravasz voltam. Alattomoskodtam. Arra gondoltam e perczben, hogy ha Fanny gyermekes örömmel fog berontani a szomszéd szobába s diadalmas hangon mondja el, a mit tőlem engedélyül kicsikart, akkor majd ha visszajön, mondok neki valami helynevet, a mi nem igazi, s ezzel lerázom a nyakamról.

De nem azt tette.

Csendesen ment vissza és sokára tért meg, mikor szülői a tulsó ajtón eltávoztak; akkor is sugva mondá:

— Sokáig késtem. Nem akartam anyám előtt beszélni. Most a tieid egyedül vannak, szólj.

— Még valamit elébb. Eredj vissza Fanny, és mondd meg, hogy csak azon feltétel alatt mondom meg neked a valót, ha anyám és nagyanyám megigérik, hogy a míg én nekik Loránd írását nem mutatom, a melyben őket magához hívja, őt sem maguk fölkeresni, sem mással fölkerestetni nem fogják, s ha levelet akarnak hozzá intézni, azt elébb nekem adják, hogy én küldjem el neki és senkinek még csak egy tekintettel sem fogják mutatni, hogy tudnak Loránd hollétéről valamit.

Fanny helybenhagyólag inte fejével s visszament a mellékszobába.

Néhány percz mulva ismét kijött s feltárta előttem az ajtót.

— Gyere be.

Én beléptem, ő becsukta utánam az ajtót, s azután kézenfogva odavezetett anyám ágyához.

Szegény jó anyám most már nyugodt volt, és

olyan halovány. Szemeivel szinte vonni látszott magához. Én odamentem hozzá és megcsókoltam a kezét.

Fanny odahajolt hozzám és arczát közel tartotta ajkamhoz, hogy sugjam fülébe azt, a mit tudok.

Mindent megmondtam neki röviden.

Ő viszont odahajolt anyám vánkosára s fülébe súgta, a mit tőlem hallott.

Anyám fölsóhajtott és meglátszott rajta nyugodni.

Azután nagyanyám hajolt oda édes anyámhoz, hogy megtudja tőle a mondottat.

Mikor meghallotta azt, az ősz alak fölegyenesedett s két kezét feje fölé kulcsolva, rebegé izgatott látnoki elragadtatással:

— Oh, én uram Istenem! ki gyermekekre bizod a te akaratodat; legyen meg, a mit elvégeztél!

Azután odajött hozzám és megölelt.

— Te tanácsoltad Lorándnak, hogy odamenjen?

— Én.

— Nem tudtad, hogy mit cselekszel? Isten akarta így. Most már minden nap imádkozzál testvéredért.

— Ti pedig hallgassatok érte. Mert a mint fölfedezitek őt: elvész bátyám, és én nem élem őt túl.

A vihar elcsendesült, ismét kibékültek velem. Szegény anyám néhány percz mulva elaludt, és szunnyadt édesdeden.

Nagyanyám inte Fannynak és nekem, hogy hagyjuk őt most magára.

Mi leeresztettük az ablak-függönyöket s kimentünk a szobából.

Mikor kiléptünk, azt mondtam Fannynak:

Most már becsületem a te kezedbe van letéve: úgy viseld gondját.

A leány égő lelkesüléssel nézett szemembe és azt mondá:

— Ott fogom azt őrizni, a hol a magamét.

Ezt már nem a gyermek mondta; — hanem a szűz.

XII. EGY PILLANTÁS A PISZTOLY SZÁJÁBA.

Mintha két elátkozott daemon harczolt volna a föld felett, egyik tűz-, másik jégfegyverrel, oly gyorsan változott az időjárás. Május közepén már olyan rekkenő meleg lett, hogy a mult héten még csonttá fagyott föld most már repedezni kezdett.

A szemünk elől elveszett vándort megtaláljuk azon az alföldi rónán, a hol még a hány kocsinyom, annyi országút.

A sík rónán este van már, a nap nemrég áldozott le, felhőtlen piros eget hagyva maga után; a láthatáron két-három helység tornya látszik, mind sokkal távolabb, mint hogy az a vándor, ki előttünk siet, éjszakára gyalog beérhetne valamelyikbe.

A por nem lepte még annyira be, a nap nem sütötte el annyira arczát, hogy e szép nemes vonásokban a pozsonyi ifjúság büszkeségét, Lorándot fel ne ismerhetnők.

A hosszú út, a mit idáig tett, nem lankasztotta

el izmai erejét: ugyancsak iparkodni kell annak a lovasnak, ki háta mögé jön, hogy koczogva beérje.

A lovas kurtára húzott kengyelben ül, huszárok módjára, öltözete ezüstgombos mente, zsíros kalap, rongyos veres nadrág; s félvállra vetett kopott farkasbőr-kaczagány; oldalán széles tüszőt visel, s abból két pisztoly agya látszik elő, csizmaszárába ezüst-veretes kés van dugva. Lova szerszámán is úgy csillog az ezüst, mint gazdája rongyos, foltos ruháján.

A lovas rég közelít már ügetve a gyalog utazó felé, a ki még csak arra sem méltatta eddig, hogy visszanézzen, ki jön a háta mögött.

Mikor aztán utólérte, odarúgtatott mellé.

— Servus, diák!

Loránd feltekintett rá, s hasonló kötekedő hangon fogadta a szót.

— Servus, czigány!

A lovas e szónál ellökte melléről a féloldalt fityegő kaczagányt, hogy a pisztoly agyát láthassa a diák s gondolhassa felőle, hogy ha czigány is, de valamivel több, mint muzsikus.

Loránd pedig annyi megszeppenést sem tanusított, hogy görcsös botját levetette volna a válláról, melyre csizmái voltak felakasztva. Mezítláb utazott. Így még olcsóbb.

— Ej ha! De kevély vagy a piros csizmáidra; gúnyolódék a lovas, Loránd mezitelen lábaira kacsintva.

— Könnyű neked onnan a deresről, — vágott vissza Loránd.

Jelent pedig a «deres» olyan négylábú állatot is, a mit ez a lovas nem örömest hallott emlegetni.

— Magam nevelése! szólt büszkén s némileg mentegetőzve e vágásra.

— Tudom. Ismertem még kis kutyakölyök korában.

— Hát aztán hová baktatsz most, diák?

— Megyek Csegére, papolni, czigány.

— Aztán mit kapsz a legátióból, diák?

— Húsz ezüst forintot, czigány.

— Hát tudod mit? diák; mondok valamit, — ne menj te most Csegére; térj ki ide a juhászhoz, a hol azt a cserényt látod, aztán várj reám ott holnapig, akkor én visszajövök, ott aztán mondd el nekem a prédikácziódat, én még soha sem hallottam olyat. Én adok neked érte negyven forintot.

— Nem úgy lesz a, czigány; hanem térj te be ide a cserénybe, ne menj most a pusztára, várj reám ott egy hétig; akkor én visszajövök, aztán majd ott húzd el az én nótámat, adok érte tíz forintot.

— Nem vagyok én muzsikus! Felelt a lovas, mellét előre feszítve.

— Hát az a furulya minek az oldaladon?

A czigány röhögött az ötletnek. A ő puskáját furulyának nevezni! Hej sokan megfizettek már azért, hogy annak a szavát ne hallják!

— Te diák, te fránya ficzkó vagy. Nesze húzz egyet a kulacsomból.

— Nem iszom belőle, czigány; hátha olyan van benne, a mi «utánam kajabajál!»

A czigány még jobban nevetett a népmesei idézetnek.

— No hát jojczakát, diák!

Azzal sarkantyúba kapta lovát s vágtatva porzott végig a pusztai úton

Ezután csendesen beesteledett. Loránd egy gyöpös domboldalhoz ért, melyet boróka-bokrok árnyaztak be. Ezt a helyet választá éjszakai tanyául. Sokkal jobb szeretett a bokor alatt keresni tanyát, mint az útféli csárdák bűzös, ronda borivó szobáiban.

Ott felhúzta csizmáit, elővette tarisznyájából a kenyeret, szalonnát s hozzáfogott a falatozáshoz Jól esett neki, éhes volt és fiatal.

Alig végezte el lakomáját, midőn ugyanazon az úton, melyen a lovas előkerült, öt lóval vágtató hintó közeledett felé. A három elől fogott lovon csengetyű volt; messziről lehetett közeledésüket hallani.

Loránd jónak látta rákiáltani a kocsisra.

— Héj. Álljon meg egy kicsit, földi.

A kocsis megállítá a lovakat.

— No csak frissen — szólt Lorándhoz rekedt hangon — kapjon fel legatus uram, ide mellém. A lovak nem tudnak várni.

— Nem azt akartam én mondani — szólt Loránd — hogy vegyenek fel, hanem hogy vigyázzanak magukra, mert az elébb ment ezen egy lovas betyár, a kivel jó lesz nem találkozni.

— Van legátus urammal sok pénz?

— Nincs.

— Velem sincs. Hát mit félünk a zsiványtól?

— Talán, a kik a hintóban ülnek?

— Ott a nagyságos asszony ül, s ilyenkor aluszik. Ha fölkeltem, és megijesztem, aztán nem találunk zsiványt, összetöri hátamon az ostornyelet. Nem gondolok én vele. Üljön fel no. Lankadombig is jó lesz kocsin menni, az ebugattát.

— Kendtek Lankadombon laknak? — kérdé Loránd meglepetve.

— Ott hát. Én nagyságos Topándy urat szolgálom. Igen derék ember, az úgy is nagyon szereti az olyan embereket, a kik prédikálnak.

— Tudom, híréből.

— No, ha híréből ismeri, hát ismerje meg személyéből is. Üljön fel hát, no.

Loránd szerencsés véletlennek vette a találkozást. Topándynak ez gyönge oldala volt, papos embereket elfogdosni, magánál tartani és boszantani. Neki épen erre volt most szüksége. A találkozás ürügye meg volt már.

Felkapaszkodott hát a kocsis mellé, s a csillagos ég derűje mellett, az öt paripa vígan csengve ragadta a hintót tovább a gyepes úton.

A kocsis elmondá, hogy Debreczenből jönnek; még reggelre be akarnak jutni Lankadombra, útközben esik egy csárda, ott egy abrakot kapnak a lovak, a nagyságos asszony krampampulit fog égetni, és sonkát falatozni, úgy mennek azután tovább. A nagyságos asszony mindig éjszaka szeret utazni, mert akkor nincs olyan meleg: aztán nem fél az semmitől.

Éjféltájon járhatott az idő, midőn az emlegetett csárda elé megérkezett a hintó.

Loránd leugrott a bakról, s előre besietett a csárdába, nem akarva a kocsi úrnőjével találkozni. Nagyot dobbant a szíve, midőn a csárda udvarán megpillantotta azt az ezüstös szerszámú lovat, felnyergelve, felszerszámozva. A paripa nem volt megkötve sehova, szabadon járt; a hintó érkeztére valami sajátságos nyerítést hallatott, a mire egy sötét ajtóból kilépett a lovag, kivel már Loránd a pusztán találkozott.

Egészen meg volt lepetve, hogy Lorándot meglátta.

— Hát te már itt vagy, diák?

— Látod szemeiddel, czigány.

— Hogy jöttél ilyen sebesen?

— Tudod, hogy sárkányon járok, garabonczás vagyok.

De már ekkor a hintó lakosai is érkeztek. A nagyságos asszony, és egy piros pozsgás szolgáló. Az első sűrű gombos gyöngyösi mentébe volt burkolva, feje selyemkendővel bekötve, a másik kurta piros rokolyát viselt, derekán átkötött tarka kendővel, hosszú haja szalagokba volt fonva. Mind a két keze tele volt pinczetokkal, hideg konyhával.

— Vagy úgy? — szólt ezeket látva a lovag; — hát kocsin hoztak! — Azzal engedte a jövevényeket a vendégszobába nyugodtan bemenni, maga pedig fogta lovát s odavezette a kúthoz, vizet húzott neki a váluba, hogy megitassa.

Loránd azt kezdé hinni, hogy talán nem is olyan ember ez, mint a minek tartá. Azzal ő is bement a vendégszobába.

A hosszú vendégszobán kívül volt még egy benyiló is a csárdában, de ez annyira tele volt a csapláros apró gyerekeivel, a kik már vaczkaikban henteregtek, hogy a hintóbeli uraság jobbnak találta a vendégszoba hosszú, keresztlábú asztalánál helyet foglalni, melyen a parasztcseléd nagyhamar kiteregette a hideg sültfélét, a czintányérokat és az ezüst éteszközt, a mikkel a nagyságos asszony falatozni fog.

A nagyságos asszony hátravetette gyöngyösi mentéjét, letette fejéről a selyemkendőt, s két gyertyát tétetett maga elé: mind a kettőt meg is koppantotta, mint a ki «szereti aszépet».

Igaza is volt: arczát igen szépnek lehetett nevezni; eleven élettüzű szemei, barna erőteljes arczszíne, piros, élveteg ajkai, sugár szemöldei voltak; úgy illett, hogy a mi világosság van a házban, az mind ő előtte égjen.

Hátul, a sötétben, az asztal túlsó végénél ült Loránd a hosszú lóczán, s egy palaczk bort adatott magának, inkább azért, hogy ne üljön ott hiába, mint hogy megigya a keserves alföldi szüredéket.

A söntés mellett, kiterített zsupszalmán aludt egy szentképáruló tót, s egy vándor mesterlegény; a söntésben szolgált nagy álmosan a borzas fejű csaplár, kinek tetszettek végtelenül az ilyen vendégek, a kik magukkal hordják az enni-inni valót s csak parancsolgatni jőnek.

Lorándnak elég ideje volt nyugodtan elnézni ezt a nagyságos asszonyt, a kinek a kocsiján idáig jött, s a kivel valószinűleg egy födél alatt fog lakni ezután.

Víg kedvű, jó természetű teremtés lehet; minden falatját megosztja a szolgálóval; a kocsisnak is küld ki általa a maradékból. Talán ha tudná, hogy más névtelen utitársa is van, azt is odahíná a lakomázáshoz. Nincs is egyébre gondja, mint az étvágyára; olyan szép fehér fogsorai vannak. A falatozás alatt kitölti a finom gabonapálinkát a czintányérba; fügét, mazsolát, czukrot hány bele s aztán meggyújtja. Ezt a forró italt híják nálunk krampampulinak. Éjszakai útban egészséges gyomornak jó lehet.

A mint a falatozásnak épen vége van: nyilik az udvarra vezető ajtó: s belép rajta a künnhagyott betyár; kalapja szemére lenyomva; kezében az övéből kivont egyik pisztoly.

— Asztal alá! ágy alá! a kinek az élete kedves! — kiált az ajtóban megállva; mely haragos szóra a földön alvó képes-tót és vándorlegény menten feliramodnak a kandalló kéményébe; a csaplár eltünik a pinczébe, s magára csapja az ajtót, a szolgáló pedig elrejti magát a pad alá: mire a betyár odalép az asztalhoz, s kalapjával mind a két égő gyertyát leüti, hogy nem marad egyéb világosság az asztalon, mint a czintányérban égő borszesz.

Ez pedig valami kisérteti világítást ad. Mikor czukornemű ég a borszeszben, sírfény dereng min-

den tárgyon; az élő arczok, mintha halottak volnának; minden szín elmulik benne; az arcz pírja, az ajkak ragyogása, a szemek fénye, mind zöldre válik; mintha sírból fölkelt rémek néznének egymásra.

Loránd borzadva nézte e jelenetet.

Az imént oly vidám, oly mosolygó hölgy arcza olyan volt egyszerre, mint a kit a koporsóból költenek fel; s ez a másik, a ki szemközt áll vele felvont fegyverrel, mintha maga volna a halál, fekete szakállal, fekete szemöldökkel.

Egy perczben pedig ugy tetszett Lorándnak, mintha mind a ketten elnevetnék magukat: a halottarcz is, meg a halálarcz is: hanem ez csak egy perczig tartott: az is meglehet, hogy talán csak káprázat volt.

Azután erős, hatalmaskodó hangon megszólalt a rabló:

— No csak ide gyorsan a pénzzel!

A nő elővette tárczáját s szó nélkül odadobta neki az asztalra.

A rabló felkapta mohón, s a szeszvilágnál vizsgálni kezdé a tárcza tartalmát.

— Hát aztán mi ez? — kérdezé mérgesen.

— Pénz — felelt a hölgy röviden s elkezdett ezüstösnyelű antik késével a csirkecsontból fogpiszkálót faragni.

— Pénz! Pénz! De mennyi pénz? — riadt rá a rabló.

— Négyszáz forint.

— Négyszáz forint! — ordított a rabló, a tár-

czát mindenestül az asztalhoz vágva. Hát négyszáz forintért jöttem én ide? Négyszáz forintért ácsorgok én itten egy hét óta? Hol van a többi?

— Többi? — szólt a hölgy: azt most csinálják Bécsben.

— No no; nem kell tréfálni; én tudom, hogy ebben a tárczában kétezer forint volt.

— Hiszen, ha az mind benne volna, a mi benne volt valaha, kettőnknek is elég lenne.

— Ördögadta teringette! — ordított a rabló, öklével az asztalt ütve, hogy a borszesz-láng magasra lobogott a czintányérban. Én nem értem a tréfát! Ebben a tárczában most volt kétezer forint, tegnapelőtt, a debreczeni vásáron eladott gyapjúnak az ára. Hova lett a többi.

— Hát gyere ide, majd elszámlálom; — szólt a nő, az evőkés hegyével mutogatva ujjain! kétszázat odaadtam a szűcsnek; négyszázat a főkötőcsinálónak; — kétszázat a szíjgyártónak; — háromszázat a boltosnak; — háromszázat a szabónak; kétszázat elköltöttem a vásárfiára; számold ki, mennyi maradt hát.

— Nem kell nekem a számadás! — nekem a pénz kell! sok pénz! Hol van a sok pénz?

— Mondtam már, hogy Körmöczön van, a pénzverdében.

— Aztán vége legyen már a tréfának! Fenyegetőzék a zsivány. Mert ha kutatni kezdek, abban majd nem lesz köszönet.

— Hát kutasd ki az egész hintót: a mit találsz benne, az mind a tied lehet.

— De majd nemcsak a hintót kutatom ki, hanem tégedet is a bőrödig!

— Mit? — kiálta fel e szóra dühősen a nő, s e perczben olyan lett az arcza, összevont szemöldeivel, mint egy mythoszi furiáé. Azt próbáld meg! — s e szónál úgy ütötte a kés hegyét az asztalba, hogy az egy hüvelyknyire hatolt be.

A rabló egy hanggal alább kezdett beszélni.

— Hát mit adsz még?

— Mit adnék? — szólt a nő durczásan vetve magát hanyatt a székben. Az ördögöt meg a fiát.

— Karperecz is van a kezeden.

— Nesze! — szólt a nő, lekapcsolva kezéről a smaragdos ékszert, s odahajítva az asztalra.

A rabló elkezdte azt műértőleg nézegetni.

— Mennyit érhet ez?

— Én kaptam ajándékba; neked is adnak érte egy ital bort a legelső korcsmában, a hova betérsz.

— Még egy szép gyűrű is ragyog az ujjadon.

— Csak hadd ragyogjon.

— Nem hiszem, hogy le ne jönne onnan.

— De nem megy le, mert nem adom.

Ebben a pillanatban a rabló hirtelen elkapta a nő kezét, melyben a kést tartá, csuklóján keresztül kapva, s míg ez erősen küzködve vonaglott aczélszorítása alatt, a másik kezében tartott pisztoly végét a sikoltó szájába dugta bele.

Ez a rémjelenet mindeddig csak úgy tünt fel Loránd előtt, mintha egy részeges férj czivódnék durczás feleségével, ki annak minden követelésére

Most aztán Loránd vette őt czélba.

tromffal tud válaszolni: az utasnő nem birt eleget megijedni, s a rabló nem birt eléggé ijeszteni; valami természettelen közöny látszott meghazudtolni azt a jelenetet, a miről ifjú képzelem egészen más képeket alkot. Egy rabló találkozása egy védtelen hölgygyel, éjszaka a pusztai csárdában! Lehetetlen, hogy azok így beszéljenek egymással.

Hanem a mint a zsivány megragadta a hölgy kezét, s az asztalon keresztül hajolva, azt erőszakosan levonta maga elé, a pisztolylyal folyvást fenyegetve a sikoltozót, akkor egyszerre felforrt az ifjúban a vér, előugrott a sötétből, hol eddig a rablótól észre nem véve ült, egy szökéssel ott termett mellette, félkezével megragadta annak jobbját, melyben a pisztolyt tartotta, másikkal pedig kirántá a rabló öve mellől a másik pisztolyt.

A rabló, mint a megriadt fenevad, fordult egyszerre megtámadója felé, s kezét ki akarta azéból szakítani.

Érzé, hogy az övével egyenlő rangú vaskézzel van dolga.

— Te diák! — acsarkodék rá, farkasok módjára felhuzott ajakkal, összecsikorgatott fehér fogait villogatva elő.

— Ne moczczanj! — szólt Lóránd, a rabló homlokának irányozva a pisztolyt.

A rabló azonban jól látta, hogy a pisztoly sárkánya nincs felhúzva: nem is lehetett volna azt felhúzni e rövid tusa alatt. Lórándnak ez az izgalomban eszébe sem jutott.

A rabló tehát hirtelen lekapta a fejét s a kopo-

nyájával, mint a faltörő kossal, olyat taszított Lórándon, hogy az hátra esett a padra, s míg eközben baljával önkénytelen elbocsátá a zsivány kezét, fegyveres jobbjával kénytelen volt a továbbesés meggátlására maga elé kapni.

Ekkor a zsivány fordítá a másik pisztoly csövét az ő homlokának.

— Most aztán én mondom, hogy ne moczczanj, diák!

Azon rövid pillanat alatt, a míg Lóránd a homlokának szegzett pisztoly öblébe nézett, ez a gondolat villámlott át lelkén:

«Ime itt van az alkalom, melyben a sors átkát ki lehet játszani; a saját kéz fenyegető fegyverétől megmenekülni. A ki elvész becsületes tusában, üldözött gyöngék, utasok védelmében, az mint derék ember halt meg. Lássuk meg ezt a halált.»

Hirtelen fölemelkedék a rászegzett pisztoly előtt.

— Ne mozdulj, mert meghalsz! — rivallt rá ismét a rabló.

Lóránd pedig folyvást a fejének szegzett pisztoly szája előtt egy lábnyomnyira, rátette nyugodtan hüvelykujját a kezében tartott pisztoly sárkányára, s felhúzta azt.

Erre a rabló hirtelen hátra ugrott, az ajtónak rohant, s annyira meg volt rettenve, hogy a befelé nyíló ajtót egyelőre kifelé akarta tolni.

Most aztán Lóránd vette őt czélba.

Hanem a mint kinyujtotta felé karját, az úrhölgy onnan az asztal mellől egyszerre felugrott, oda-

szökött eléje, elfogta Lóránd karját, s rémült arczczal sikolta:

— Ne ölje meg! ne ölje meg! ne ölje meg!

Lóránd bámulva tekinte rá.

A szép asszonynak minden izma vonaglott a görcsös iszonyattól; szép szemei kerekre felnyiltan, delejes zsibbadást terjesztettek el az ifjú idegein. A mint erővel odaveté magát keblére, s leszorítá karjait, ez ölelés egészen megbénítá azokat.

A zsivány, látva, hogy menekülhet, nagy kaparászás után meglelte az ajtó kilincsét, s mikor azt aztán végre ki tudta nyitni, a halálos rémület helyébe ismét visszatért nála a czigányos humor. Visszadugta bozontos fejét a félig nyitott ajtón, s beszélt, azon a göröngyrázta hangon, a mi az ijedt embereké.

— Hiszen, verjen meg a devla, czudar, ördögjárta diákja! te diák! te tintásujjú diák! lett volna csak megtöltve ez a pisztolyom is, mint a másik, a melyik a kezedben van; majd adtam volna én neked passust a pokolba! De kerülj még egyszer a kezembe: tudom, hogy . . .

Azzal hirtelen visszarántotta a fejét, a mi nagyon tréfás illusztrácziója volt a nagyhangon kezdett fenyegetésnek; s mint a kit kergetnek, futott ki az udvarra, s néhány percz mulva paripa-robogás hangzott: a rabló menekült. Mikor aztán kiért az utczára, ott elkezdett istentelenül káromkodni, szidva, átkozva minden diákot, legátust és kölyökpapot, a kik a helyett, hogy az Istent otthon dicsérnék, az országúton ögyelegnek, s a szegénylegények mes-

terségit elrontják. Mikor már messzire járt is, hangzott még nagyhangú káromkodása. Hetekig fog ez a káromkodás hangzani a lanka-dombi ingoványban, a hol a fenevad megközelíthetlen tanyáját felütötte; egész csendes éjszakán át; a farkasok fognak rá felelgetni, kiket a ménló megrugdalt, mikor csikót orozni jártak.

Lórándnak oly megfoghatatlan volt mindez.

A negédes, csaknem tréfás beszélgetés a rémes tűzfénynél egy rablógyilkos és megtámadott áldozata között; — az érthetetlen talány, hogy egy éjjeli orvtámadó üres pisztolylyal jöjjön be egy házba, midőn övében egy másik pisztoly van golyóra töltve; s azután ez a nő; ez az érthetetlen alak: a ki szemébe nevet a rablónak; a ki öklébe szorított késsel szegűl ellene, s a ki ha kiszabadíthatja kezét amazéból, bizonyosan úgy furja a kést annak oldalába, mint a hogy az asztalba ütötte; s ugyan az, midőn megszabadítója a rablót le akarja lőni, az ijedelem görcsös erejével rohan ennek karjai közé, félrerántja kezét, s bántalmazóját saját testével védi.

Mi nyitja lehet e talánynak?

E közben az asszonyság újra megnyújtotta a gyertyákat: ismét nyájas fény áradt szét a tárgyakon. Lóránd rá nézett a nőre. Az iménti zöldeskék arcz helyett, mely a zilált őrűltség vad tekintetével meredt reá, egy mosolygó, jókedvű, deli képet látott maga előtt, ki tréfás hangon kérdi tőle:

— Hát maga diák? Miféle diák? Honnan került ide?

— Nagysádtokkal együtt jöttem ide, a kocsis mellett ülve.

— Lankadombra akar jönni?

— Épen oda.

— Talán Sárvölgyiékhez. Az szereti az imádkozókat.

— Nem ahhoz. Topándy úrhoz.

— No, azt nem tanácslom; az igen goromba ember az ilyenfélékhez. Maga prédikálni is szokott. Ne menjen oda.

— Pedig odamegyek; s ha nem tetszik megengedni, hogy a bakon üljek; megyek gyalog, mint maig jöttem.

— Tudja mit? lelkem; a mit ott kapna, az nem sok lenne. Ezt a pénzt, a mit az az ember itt hagyott, úgy is maga vette el tőle; tartsa meg magának, én oda adom és menjen vissza a kollégiumba.

— Asszonyom, én nem szoktam ajándékok után élni! — szólt Lóránd, visszautasítva büszkén a nyújtott tárczát.

A nő rábámult és gondolá: ez furcsa legátus, nem él ajándékkal.

A nagyságos asszonynak csak ennél a szónál tünt fel, hogy ennek a fiatal embernek porlepte arczvonásaiban van valami, a mi különbséget tesz az emberek között. Most kezdte még csak meglepni e nemes büszke tekintet.

Talán gondolkozott is rajta, hogy micsoda tünemény lehet az, a ki puszta kézzel meg mer támadni egy fegyveres rablót, hogy megszabadítson

kezéből egy idegen nőt, kihez semmi köze, s aztán nem akarja elfogadni az ajándékot, mit olyan jól megérdemelt.

Lóránd észrevette, hogy szükségtelen rést engedett szívén nyílni, a min könnyen jelleme titkai közé láthatna valaki; sietett betakarni hibáját.

— Nem fogadhatom el ajándékát, nagyságos asszonyom, minthogy ennél sokkal többet kivánok. Én nem vagyok prédikáczióval járó legátus; hanem iskolából kitaszított tanuló. Helyet keresek, a hol két kezem munkája után megéljek; midőn nagyságodat megvédelmeztem, az jutott eszembe, ez asszonyságnak szüksége lehet valami gazdatisztre, férjének ajánlhat; én híven fogok szolgálni: hűségemnek élő bizonyságát adtam, mert papirosra írott bizonyságom nincsen.

— Hát maga ispán akarna lenni Topándynál? Hja, lelkem, tudja-e, hogy az milyen istentelen ember?

— Hisz épen azért keresem fel; egyenesen hozzá indultam; magamat az istenlenségeimért zártak ki az iskolából. Nem vethetünk egymásnak semmit szemére.

— Tehát maga valami vétket tett: azért kerüli a világ szemét? Vallja meg, mit vétett? Gyilkolt? Vallja meg. Én azért magától meg nem ijedek, s el nem mondom senkinek. Megigérem, hogy oda lesz fogadva a házhoz, akármi vétke van. Ezt már megmondtam. Hát gyilkolt?

— Azt nem tettem.

— Megverte az atyját, anyját?

— Nem, nagyságos asszony; — az a bűnöm, hogy lázítottam az ifjuságot a felsőbbek ellen.

— Micsoda? a szolgabíró ellen.

— De bizony még annál is felsőbbek ellen.

— Tán épen a papok ellen? No, akkor aranyba foglaltatja magát Topándy. Az nagy bolond ebben a dologban.

A nő nevetve mondá e szavakat; azután egyszerre sötét mélázásba ment át arcza. Majd tétova tekintettel lépett az ifjuhoz, s kezét annak karjára téve gyöngéden, azt kérdé tőle súgva:

— Tud maga imádkozni?

Lóránd megütközve nézett rá.

— Úgy, könyvből imádkozni? — Meg tudna maga valakit tanítani könyvből imádkozni? — Sok idő kellene ahhoz? Mi?

Lóránd mindig jobban bámult a kérdezőre.

— Jól van, jól, no; nem mondtam semmit! Jöjjön velünk. A kocsis már pattog az ostorral. Akar benn ülni velünk a hintóban? Vagy jobb szeret kinn ülni a kocsis mellett, a szabad levegőn? Jobb is az! Én is inkább ott szeretnék. No hát menjünk.

A szolgáló, ki előkuporodott a pad alól, összetakarította ez alatt az éteszközöket, a nagyságos asszony kifizette a korcsmárost, s nemsokára ismét fennültek a hintóban; és gondolkoztak egymásról az egész úton. Az ifjú arról a nőről, ki a rablóval enyelegve daczol, gyűrűjéért küzd; aztán a rablóról, ki üres pisztolylyal jön fosztogatni és ismét a nőről, ki hatóság alatt nem ért mást, mint szolga-

bírót, s arról kérdezősködik, hogy tud-e más ember könyvből imádkozni? és a mellett arany karpereczet visel, ezüstről étkezik, selyembe öltözik, s az ifjúság tüzét hordja szemében; — a hölgy pedig arról az ifjúról, ki tud küzdeni, mint egy hős, kész dolgozni, mint egy napszámos; pénzt eldobni, mint egy nemes; asszonyokat elbűvölni, mint egy angyal, s hatalmasokat káromolni, mint egy ördög!

TARTALOM.

KÉPJEGYZÉK.

